

1984/85:76

Torsdagen den 7 februari fm.

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 30 januari.

2 § Arbetsplenum torsdagen den 28 februari

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära tidsplanen blir det sammanträde, som utsatts till torsdagen den 28 februari kl. 12.00, ett arbetsplenum.

3 § Bordlades åter yrkande om misstroendeförklaring mot utrikesminister Lennart Bodström.

4 § Föredrogs och hänvisades

Förslag

1984/85:16 till finansutskottet

5. § Svar på fråga 1984/85:342 om genomförandet av det nationella mikroelektronikprogrammet

Anf. 2 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Rune Torwald har ställt tre frågor till mig om genomförandet av det nationella mikroelektronikprogrammet, delprogram 4 (NMP-4).

1. Finns det någon sammanhållande teknisk projektledning för NMP-4?
2. Är statsrådet beredd att tillsätta en styrgrupp där även företrädare för berörda industrier ingår?
3. Vilka åtgärder i övrigt avser statsrådet initiera för att säkerställa genomförande och utvärdering av NMP-4-programmet?

Torsdagen den
7 februari 1985

Om genomförandet av det nationella mikroelektronikprogrammet

Låt mig inledningsvis framhålla att syftet med det nationella mikroelektronikprogrammet är att lyfta den svenska kompetensen inom mikroelektronikområdet ovanför den nivå som skulle ha uppnåtts om inget program hade funnits, genom att säkerställa en svensk konstruktions- och produktionsförmåga av mikroelektronikkomponenter. Detta förutsätter ett noggrant förberedelseförfarande och en noggrann prövning.

Propositionen om det nationella mikroelektronikprogrammet (prop. 1983/84:8) som riksdagen behandlade och godkände som sista fråga under höstriksdagen 1983 innebar därför startskottet för ett omfattande arbete med specifikation, anbudsinfordran och utvärderingsarbete. Det var således inte bara fråga om att anvisa erforderliga tillskott av statliga medel.

De medel som anvisades skulle enligt riksdagsbeslutet användas till bl. a. teknikupphandling. För att en teknikupphandling skall vara möjlig att genomföra krävs att det finns en kompetent beställare. Detta har också varit ett krav från den medverkande industrin. Beställaren utgörs i dag av ett programråd som består av representanter för styrelsen för teknisk utveckling, försvarets materielverk, televerket och överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Programrådet har under sig tillsatt en arbetsgrupp som svarar för den sammanhållande tekniska projektledningen på beställarsidan. Både den styrgrupp och den tekniska projektledning som Rune Torwald efterlyser finns således redan. Att låta industrin delta i programrådets arbete skulle innebära att industrin var representerad som både leverantör och upphandlare. Detta skulle vara olämpligt. Denna uppfattning har också uttalats av industrin. Det har vidare av industrin bedömts som mest ändamålsenligt att industrins medverkan sker i den direkta projektledningen.

Avslutningsvis vill jag säga att det än så länge är för tidigt att göra en utvärdering av programmet. Jag följer dock fortlöpande utvecklingen inom delprogrammet.

Anf. 3 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Jag ber först att få tacka för svaret. Det här är dess värre synnerligen tekniska frågor, och det är inte så lätt för en inte helt tekniskt bevandrad att sätta sig in i dem. Jag skulle ändå hastigt vilja återge något av bakgrunden till min fråga.

Regeringen anslog alltså i proposition 1983/84:8 medel till ett femårigt program, benämnt det nationella mikroelektronikprogrammet. Det kallas i dagligt tal NMP-4.

Det har alltså gått drygt ett och ett halvt år sedan dess. Man har tydligen kommit fram till att ungefär åtta projekt var intressanta, och dem skulle man försöka driva så att man efter femårsperiodens utgång skulle göra en utvärdering och se var man hade hamnat. Det är litet märkligt att egentligen bara två av dessa projekt har kommit så långt som till avtal, och dessa var i princip klara redan när propositionen lades fram.

Jag vill gärna referera vad som skrevs i en s. k. inledare i juni månad i fjol i tidningen Elteknik med Aktuell elektronik, nr 1984:11:

”STU arbetade fram förslaget till mikroelektronikprogram snabbt och

effektivt. Likaså var industridepartementet på bettet och lade fram sin proposition på kort tid. Det gick ju så fort att man lade fram ett provisoriskt förslag till riksdagen förra året. Men nu i slutrushen startar man en byråkratisk skenprocess, precis som om det vore en öppen fråga vem som skall ansvara för projektet.

Om STU är den formella initiativtagaren till mikroelektronikprogrammet så är Rifa” – som ingår i Ericssonkoncernen – ”den informella. Ericssonkoncernen behöver tillgång till avancerade komponenter för att kunna konkurrera på världsmarknaden med sina produkter. Åtminstone när det gäller GaAs-projektet vore det slöseri med skattemedel att lägga det på något annat svenskt företag än Rifa.”

I praktiken har det blivit så att Rifa har fått ansvaret för gallinmarsenidof-projektet.

Nu säger statsrådet att det inte är lämpligt att industrin finns med i programrådet. Det är ju möjligt, men det stod faktiskt i propositionen, på s. 28, att ledningen för projekten borde ges till industrin. Så har dock aldrig skett. I stället har det blivit så att även ganska enkla projekt måste gå en mängd irrvägar via programråd och annat.

Vad jag var ute efter med min fråga var: Finns det något slags nätverksplanering som gör att man räknar med att de åtta projekten drivs på ett sådant sätt att de är färdiga och kan utvärderas, innan femårsperioden går ut? Det är ju detta som är det väsentliga. Jag är helt på det klara med att man inte *nu* kan göra någon utvärdering, men det är fråga om hur långt man har kommit och vilken planering man har när det gäller att samordna dessa åtta projekt till ett resultat.

Anf. 4 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Jag tycker inte vi skall bortse från det faktum att det var och är en framgång för Sverige och svensk industri att regeringen agerade så snabbt och lade fram förslag om ett särskilt program för mikroelektroniken. Arbetet hittills har gått bra, men det säger sig självt att det tar tid att göra erforderliga upphandlingar och mycket annat för åtta teknikhandlingsprojekt, som beslutades så sent som för ett och ett halvt år sedan.

Utformningen av det tekniska innehållet i upphandlingen har gjorts i ett mycket nära samarbete med företrädare för industrin. Det är viktigt att komma ihåg att projekten leds gemensamt av staten och industrin. I de projekt som har beslutats är det självklart att berörda industrier ingår i ledningen för projekten, och så är också fallet.

När det gäller upphandlingen av delprojekt 4, som Rune Torwald frågade om, har jag tidigare klargjort att det vore olämpligt att ha industrin representerad på beställarsidan men att industrin är med i utformningen av själva teknikupphandlingsprojektet. Jag vill också notera att upphandlingen av det största projektet, det s. k. VLSI-projektet, just har avslutats. Avtal har undertecknats och kommer inom kort att underställas regeringens prövning.

Jag konstaterar med hänsyn till de frågor som Rune Torwald har ställt att

det inte finns någon anledning till kritik av det sätt på vilket upphandlingen har bedrivits. Det specifikationsarbete och de anbudsförfrågningar som behövs med efterföljande utvärdering påbörjades mycket snabbt efter riksdagsbeslutet, nämligen våren 1984. Det första projektet låg sedan klart för regeringens godkännande vid halvårsskiftet förra året, dvs. sex månader efter riksdagens beslut. Sedan godkände regeringen projektet i september 1984.

Anf. 5 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Det är ett vackert drag att vara förnöjsam, och det är tydligen industriministern. Men industrin är inte lika förnöjsam – och knappast jag heller. Vi anser inte att det är en särskilt stor prestation att fram till nu – det är i dagarna ungefär två år sedan riksdagen fattade beslutet – av åtta projekt ha lyckats få till stånd avtal i två fall och ha ett tredje nästan färdigt.

När det gäller det tredje projektet – VLSI-projektet – lär såvitt jag vet det vara så gott som självklart att det inte finns någon annan än Asea-Hafo, dvs. ASEA:s halvledarforskning, som har kapacitet att tillsammans med Ericssonkoncernen bedriva detta projekt. Det borde alltså inte ta någon längre tid att få till stånd ett avtal. Det finns ingen annan som rimligen kan åta sig detta projekt. Det är då förvånande att det skall dröja halvår innan man kommer fram till beslut.

Avtal för de återstående fem projekten är ännu inte framtagna.

Jag hoppas att statsrådets förnöjsamhet inte leder till att han säger: Detta går alldeles av sig självt. Det är min förhoppning att det som står i slutet av svaret – ”Jag följer dock fortlöpande utvecklingen inom delprogrammet.” – kommer att innebära att statsrådet driver på och ser till att vi så snart som möjligt får avtal om de återstående projekten. Det är av vikt, om vi skall nå ett slutresultat som är värt de pengar som har satsats.

Anf. 6 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Det har, herr Torwald, gått drygt ett år sedan riksdagens beslut, som fattades den 20 december 1983. Under denna tid har två av åtta projekt beslutats. Ytterligare två ligger klara för avgörande i dagarna. Tre kommer att beslutas under våren. Ett av projekten kommer inte att genomföras som ett självständigt arbete, utan blir ett sista led i ett annat projekt. Detta har gått programenligt.

Det var en nyhet för mig att industrin inte är nöjd, som Rune Torwald säger. Varken till mig eller till industridepartementet har industrin hört av sig beträffande mikroelektronikprogrammet. Tydligen har herr Torwald ett speciellt kontaktarbete när det gäller industrin. Som politiskt ansvarig för departementet och mikroelektronikprogrammet vore jag mycket tacksam om jag fick veta vilka industriföretag som är missnöjda med hanteringen av programmet. Jag är mycket nyfiken på detta. Herr Torwald kanske har listan klar, så att han kan ange vilka företagen är. Om jag får dessa uppgifter, skall jag genast ta kontakt med industrierna för att höra på vilka grunder som de är missnöjda och undersöka om vi i så fall kan rätta till det förhållandet. Jag

känner som sagt inte till något missnöje.

Anf. 7 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Jag vet inte vem som har de bästa kontakterna i denna fråga. Jag har bara noterat att jag har blivit kontaktad. Jag anser mig inte ha fullmakt att lämna ut några namn. Det är tydligen en del som anser att det i anbudsgivningen är litet känsligt att ha varit "besvärlig", så de kanske inte vågar höra av sig till departementet. Men jag skall naturligtvis underrätta mina uppgiftslämnare om att statsrådet är intresserad av att få kontakt med dem.

Man har inom industrin varit irriterad över takten i handläggningen. Man menar att de två första projekten i praktiken var klara – det var bara att träffa ett avtal – redan innan propositionen lades fram. Så bakom de två projekten ligger inget stort arbete från departementets sida.

Det var för mig en glädjande nyhet att det nu tydligen är på gång en del nya avtal. Mot denna bakgrund får vi hoppas att frågan ändå har lett till att även de inom industrin som är kritiska denna väg har fått besked om att saker och ting kommer att hända inom en nära framtid.

Jag skall, som sagt, naturligtvis underrätta mina informatörer om att de, i eget intresse, bör kontakta statsrådet.

Anf. 8 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Det är väl ändå så, herr Torwald, att om en riksdagsman i en frågestund säger sig som underlag för sin fråga ha sådan information från de företag som är berörda som inte industriministern har, då bör jag som industriminister och departementet få tillgång till denna information. Herr Torwald åberopar ju i det här fallet missförhållanden i genomförandet av programmet. Jag känner inte till några sådana missförhållanden. Det gör inte heller generaldirektören för STU, som jag talade med så sent som i går. Några klagomål från industrin har inte framförts. Herr Torwald sitter alltså inne med specialinformation, och det är klart att jag är intresserad av att ta del av den. Då skulle vi möjligen kunna rätta till de problem som finns.

Jag ser det alltså som mycket positivt om herr Torwald efter den här debatten skulle vilja ge mig de uppgifter han har. Jag kan förstå och acceptera att herr Torwald inte vill göra någon uppräknning av sina källor här i kammaren, men naturligtvis är jag nyfiken på att få veta vad som är underlaget för herr Torwalds kritik i den här frågan.

Anf. 9 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Jag anser mig vara skyldig att informera dem som i förtroende har givit mig materialet, innan jag lämnar det vidare. På annat sätt kan man inte hantera förtroligt material. Men däremot lovar jag statsrådet att jag omedelbart skall ta kontakt med dem och be dem att till statsrådet framföra samma uppfattningar som de som har redovisats till mig och som återfinns i protokollsutdrag och annat. Jag hoppas att det skall leda till en förbättring.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

Om genomförandet av det nationella mikroelektronikprogrammet

*Om arbetsmark-
nadsproblemen i
Färgelanda kom-
mun*

6 § Svar på fråga 1984/85:364 om arbetsmarknadsproblemen i Färgelanda kommun

Anf. 10 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Ingvar Karlsson i Bengtsfors har frågat mig varför Färgelanda inte ingår i det s. k. Uddevallapaketet och vilka åtgärder regeringen avser åstadkomma för att rätta till detta misstag.

Jag måste med anledning av Ingvar Karlssons sätt att fråga först understryka att det inte rör sig om något "misstag". I den process som föregår varje beslut om att ange kommuner där regionalpolitiskt stöd skall kunna lämnas vägs mycket noggrant argumenten för och emot. Utgångspunkten är att stor restriktivitet måste iakttas. Detta gäller naturligtvis inte enbart i Uddevallaregionen utan i alla delar av landet. Risken är annars att vi mycket snabbt får en urholkning av det regionalpolitiska stödets effektivitet.

De mycket stora industri- och arbetsmarknadspolitiska insatser som nu görs i Uddevallaregionen bör på sikt gynna också Färgelanda kommun. Arbetsmarknaden i Uddevalla bör därför, sedan nu insatta åtgärder gett effekt, utgöra ett väl så gott stöd för Färgelanda som f. n. Dessutom har länsstyrelsen i Älvsborgs län tillgång till medel som kan användas för att stödja industriell utveckling i kommunen. Fördelningen av dessa medel görs av länsstyrelsen med utgångspunkt i en bedömning av hur de regionala problemen utvecklas i länets olika delar.

Anf. 11 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Fru talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga.

Det var den 23 januari som det s. k. Uddevallapaketet presenterades med buller och bång av fyra statsråd. Självfallet mottogs paketet positivt i Uddevalla, Munkedal och Lysekil, dvs. de kommuner som fick del av paketet. De övriga kommuner runt Uddevalla som aktivt deltagit i regionens problem fick snällt stå vid sidan och se på. Regeringen bemödade sig inte ens att skicka ett pressmeddelande, utan dessa kommuner fick information genom att lyssna på radio och se på TV och genom material som de i efterhand fick från andra håll. Detta tycker jag var ett mycket nonchalant uppträdande från regeringens sida mot dessa kommuner.

Min fråga gällde Färgelanda kommun, där ca 200 personer är direkt eller indirekt beroende av Uddevallavarvet. Pendlingen Färgelanda-Uddevalla omfattar totalt över 500 personer. Färgeländaborna pendlar även till andra grannkommuner. Nettoutpendlingen omfattar ca 800 personer. Enligt Länsprogram 80 beräknas pendlingen öka ytterligare framöver. Befolkningssiffran var stigande under 1970-talet, men under senare år har befolkningskurvan planat ut, och 1984 skedde det en minskning. Trots denna utveckling bedömde regeringen att Färgelanda på senare år uppvisat en stark utveckling som till stor del baserades på det egna näringslivet.

Allt detta står att läsa i promemorian om en ny framtid för Uddevallaregionen.

Industriministern svarar nu att det inte rör sig om något misstag. Men om

man med kännedom om den här bakgrunden ändå inte vill sätta in några speciella åtgärder, då är det ännu allvarligare. Självfallet håller jag med industriministern om att man skall vara restriktiv när det gäller att fördela de regionalpolitiska stöden, men Färgelanda måste ju uppfylla alla de krav som man kan ställa i det här avseendet.

När nu en omstrukturering av Uddevallaregionen påbörjas, borde självfallet de industrifattigaste kommunerna ha prioriterats. Att Färgelanda kommun med sin stora utpendling hamnade utanför stödområdet var ett stort misstag, och denna min uppfattning delas av kommunen och även av många partikamrater till industriministern.

Jag har i en motion om utvecklingen i Dalsland pekat på att Färgelanda måste få sin del av de statliga satsningarna i området. Det är väg 173 mellan Stigen och Frändefors som behöver byggas om. Regeringen prioriterar emellertid i stället en motorväg mellan Stensund och Uddevalla för bortemot 1/2 miljard. Och Volvo, ett av landets lönsammaste företag, får 200 miljoner i stöd för sin etablering, men företag som etablerar sig i Färgelanda kommer inte att få något stöd.

Anf. 12 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Jag noterade i Ingvar Karlssons i Bengtsfors inlägg nyss, att han inte hade ett enda gott ord att säga om regeringens Uddevallasatsning. Det fanns alltså inte ett enda ord om att denna kraftfulla satsning kommer att innebära möjligheter för Uddevallaregionen och de berörda kommunerna till ett nytt näringsliv, utan i stället var Ingvar Karlssons utgångspunkt kritik mot regeringen i olika avseenden och kritik för att satsningen inte omfattade ännu fler kommuner.

Jag måste säga att detta visar på en total blindhet för vad det hela rör sig om. I det läge som Uddevallaregionen befann och befinner sig i kan Ingvar Karlsson inte ge ett litet erkännande, att regeringens kraftfulla åtgärder kan leda till *något* positivt i regionen och kanske även för Färgelanda kommun. Det rörde sig bara om att ta upp frågan utifrån en negativ utgångspunkt, och det beklagar jag.

Anf. 13 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Fru talman! Industriministern anser att jag skulle ha haft som utgångspunkt att stå här och berömma honom för att han inte satsade på Färgelanda, när han satsade i Uddevallaregionen i övrigt. Men industriministern måste ju förstå att det inte går att inta en sådan ståndpunkt! Det är ju Färgelanda vi diskuterar och inte Uddevallapaketet i stort.

Självfallet kommer Uddevallapaketet att bidra till förbättringar i Uddevallaregionen. Om det inte kommit något paket alls, så hade det naturligtvis varit ännu sämre. Men nu gäller det ju Färgelanda, och med den utpendling och den utveckling i övrigt som Färgelanda haft under senare år tycker jag att det varit bättre att man hade satsat mera pengar närmare problemen och inte bara i Uddevalla.

Jag menar inte att man skulle ha satsat mindre i Uddevalla, utan man skulle

Om arbetsmarknadsproblemen i Färgelanda kommun

Torsdagen den
7 februari 1985

*Om arbetsmark-
nadsproblemen i
Färgelanda kom-
mun*

också ha tagit med Färgelanda i paketet, och då i stödområde C givetvis. Jag tycker att industriministern i den fortsatta handläggningen skall överväga, om inte Färgelanda kan få komma med i stödområde C. Detta skulle vara en fördel för Färgelanda. Det är ju den saken som frågan gäller och inte Uddevalla kommun.

Anf. 14 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Men herr Karlsson måste väl ändå medge att de stora problemen finns i Uddevallaregionen. Det är ju där närmare 3 000 personer som är direkt – eller närmast indirekt – berörda, eftersom varvet finns just där. Det var där det stora slaget kom.

Den siffra som herr Karlsson nämnde, att 200 personer från Färgelanda arbetar vid varvet, är alltså inte korrekt. Det är 65 personer som arbetar vid varvet och bor i Färgelanda kommun – det är dessa som i dag pendlar till Uddevalla.

Sedan förekommer pendling till annan del av näringslivet och till andra jobb, och de personer som ingår i den pendlingen kommer också från Färgelanda.

Min filosofi i det här sammanhanget är att de förbättringar som gjorts och det hopp om en ny framtid och ett nytt näringsliv för Uddevallaregionen som finns också skall leda till positiva effekter för Färgelanda kommun, dvs. att så många nya arbeten skall kunna skapas i nya verksamheter att de människor som i dag bor i Färgelanda och arbetar i Uddevalla skall kunna fortsätta med det också i framtiden. Det viktigaste för regeringen var att sätta in åtgärderna så att säga där de negativa effekterna var störst, inte bara när det gäller Uddevallaregionen utan också när det gäller angränsande kommuner.

Fru talman! Även om Färgelanda hade placerats i stödområde, hade herr Karlsson helt säkert hänvisat till någon annan kommun i angränsande område som inte kommit med i stödområdesindelningen och ställt en fråga om den kommunen.

Anf. 15 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Fru talman! Nej, det hade jag inte gjort.

Självfallet finns det stora problem i Uddevallaregionen, säger industriministern. Ja, det stämmer. Färgelanda ingår ju i Uddevallaregionen. Det är bara det att industriministern har utelämnat Färgelanda i sin bedömning. Som jag sade tidigare står det i regeringens PM "En ny framtid för Uddevallaregionen" att Färgelanda på senare år uppvisat en stark utveckling, till stor del baserad på ett eget näringsliv. Detta säger industriministern samtidigt som han vet att man i regionen har dels en stor utpendling från kommunen – enligt länsplanen kommer den att öka framöver –, dels en befolkningsminskning. Vad som står skrivet är alltså inte sant. Jag menar att industriministern och industridepartementet har gjort en totalt felaktig bedömning. För att rätta till detta bör man överväga om inte Färgelanda skall tas med i stödområdet. Det är ingen orimlig begäran. Det gäller ju 200 personer från Färgelanda kommun som direkt eller indirekt är inblandade i Uddevallavarvet.

Anf. 16 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Jag vill tillägga följande. När jag befann mig i Uddevalla och presenterade åtgärderna i fråga hade jag också kontakt och överläggning med folk från Färgelanda. Jag och departementet är väl informerade om situationen i Färgelanda. Det är möjligt att jag inte ser lika pessimistiskt på den som Ingvar Karlsson i Bengtsfors gör. Jag tror nämligen att det finns så många krafter och så många förslag inom Färgelanda kommun att man där själv också kan göra insatser för att skapa ett nytt näringsliv.

Jag hänvisade till att länsstyrelsen har tillgång till särskilda medel, och jag tycker att länsstyrelsen bör överväga om man skall satsa en del av de medlen på just Färgelanda. Men det som har betydelse för pendlingen är ju att vi får ett sådant framtida näringsliv i Uddevalla att människor kan bo i Färgelanda och jobba i Uddevalla. Någoting sådant är ju inte möjligt, herr Karlsson, om man inte vidtar några åtgärder efter det här med varvet. Det är ju först när man får ett nytt näringsliv – nya företag som etablerar sig och nya verksamheter – som man kan fortsätta att pendla från Färgelanda för att jobba i Uddevalla. Det är det sambandet som jag har pekat på, men herr Karlsson har litet svårt att acceptera och inse det.

Anf. 17 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Fru talman! Jag har inte svårt för att inse det sambandet, herr industriminister. Det är bara det att jag anser att man inte skall satsa på pendling – speciellt inte när man vet att denna kommer att öka, som man skriver i länsprogrammet.

Industriministern säger att han har haft kontakt med folk från Färgelanda, och det tror jag säkert. Men jag tycker att departementet hade kunnat ta kontakt med representanter för Färgelanda kommun. Kommunen är ju den officiella företrädaren för färgelandaborna. Såvitt jag vet har industriministern inte tagit den kontakten, och det tycker jag är anmärkningsvärt.

Visst är det en fördel att tillhöra ett stödområde. Varför skulle industriministern annars ge Uddevalla, Lysekil och Munkedal den möjligheten? Länsstyrelsen kan sätta in åtgärder, sägs det. Ja, visst kan den göra det. Men det vore ännu bättre om Färgelanda finge tillhöra stödområdet.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1984/85:365 om deltagande från kvinnoorganisationerna i NGO-konferensen Forum 85 i Nairobi**Anf. 18** Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Karin Andersson har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta i syfte att underlätta för svenska kvinnoorganisationer att delta i den NGO-konferens, Forum 85, som kommer att hållas i Nairobi i samband med FN:s kvinnokonferens.

Liksom i anslutning till FN:s två tidigare kvinnokonferenser i Mexico 1975

*Om deltagande
från kvinnoorga-
nisationerna i
NGO-konferensen
Forum 85 i Nairobi*

och i Köpenhamn 1980, kommer även i år i samband med den tredje kvinnokonferensen i Nairobi ett NGO-forum att arrangeras, dvs. en konferens för icke-statliga organisationer. Den officiella FN-konferensen äger rum den 15–26 juli 1985, NGO-forum den 8–17 juli. Forum finansieras genom bidrag från organisationer, regeringar, fonder, enskilda m. fl.

Det är naturligtvis viktigt att kvinnoorganisationerna i Sverige får tillfälle att bevaka kvinnokonferensen.

När det gäller delegationen till den officiella konferensen vill jag informera om att jag nyligen på regeringens vägnar har inbjudit riksdagspartiernas kvinnoförbund, eller motsvarande, att nominera var sin representant att ingå i delegationen.

När det gäller det svenska deltagandet i NGO-konferensen kommer SIDA att täcka kostnaderna för en person vardera från de elva organisationer som är representerade i SIDA:s kvinnoråd. I kvinnorådet ingår företrädare för Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Fredrika-Bremer-Förbundet, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Kooperativa konsumentgillesförbundet, LO, Moderata kvinnoförbundet, Svenska kvinnors vänsterförbund, Svenska missionsrådet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och TCO.

I syfte att göra det möjligt för de kvinnoorganisationer, som varken är företrädare i regeringsdelegationen eller genom SIDA:s försorg kommer att representeras vid NGO-konferensen, att delta ändå, har jag beslutat anslå 100 000 kr. att fördelas som resebidrag.

Det är min uppfattning att NGO-konferensen har en mycket viktig funktion att fylla som kontaktforum för världens kvinnor. Jag vill i detta sammanhang informera om att SIDA har beviljat sammanlagt 1 milj. kr. till förberedelserna för NGO-konferensen, varav 0,5 milj. kr. via planeringskommittén i New York och 0,5 milj. kr. via planeringssekretariatet i Nairobi.

Anf. 19 KARIN ANDERSSON (c):

Fru talman! Det känns skönt att för en gångs skull kunna säga ett oförbehållsamt tack till ett statsråd för ett svar. Det vill jag göra nu, på mina egna och på kvinnoorganisationernas vägnar. Det känns mycket tillfredsställande att ha fått detta svar.

Vid konferensen i Köpenhamn, där jag själv hade tillfälle att leda den svenska delegationen, fick kvinnoorganisationerna ett bidrag som gjorde det möjligt för dem att resa dit och uppehålla sig där under tiden konferensen pågick. Det var inte så dyrt att resa till Köpenhamn som det är att resa till Nairobi, vilket kanske skulle göra det helt omöjligt för många att komma i väg om man inte hade ställt upp med ett bidrag. Nu blir det SIDA som står för huvudparten av kostnaderna. Det har ingen betydelse för dem det gäller – huvudsaken är att de får möjlighet att delta.

Statsrådet säger att 100 000 kr. kommer att ställas till förfogande för de organisationer som inte ingår i SIDA:s kvinnoråd. Jag har funderat över vilka organisationer det kan vara som står utanför och som kan ha intresse av att delta. Jag noterar att invandrarkvinnornas organisation tillhör dem. Jag

förutsätter då att det bidrag som kommer att gå till dessa organisationer blir av den storleken att det inte bara täcker resekostnaderna utan också ger möjlighet till upphälle. Det är kanske de organisationer som står utanför som har allra svårast att klara den ekonomiska påfrestning som ett deltagande innebär.

Jag noterar också att statsrådet delar min positiva uppfattning om Forum. Jag hade tillfälle att följa Forum-konferensen på ganska nära håll i Köpenhamn och upplevde att den hade en stor funktion att fylla, både för idéspredning och för problemanalys men inte minst för att ge möjlighet till den kvinnogemenskap och kvinnoolidaritet som kanske är allra viktigast i detta sammanhang och som det finns mindre möjligheter att få utrymme för inom den mer byråkratiska FN-konferensen.

Jag vill sluta med att önska statsrådet lycka till i arbetet för och under konferensen.

Anf. 20 Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Jag tackar särskilt för denna lyckönskan. Liksom Karin Andersson är jag mycket angelägen om att just kvinnoorganisationerna får spela en roll i detta sammanhang. Det lärde jag mig bl. a. genom deltagandet i Mexicokonferensen 1975.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1984/85:360 om Sveriges Radios lokalredaktioner

Anf. 21 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Karl Erik Eriksson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att lokalradions nät av redaktioner kan upprätthållas.

Jag vill inledningsvis påminna om de regler som gäller för verksamheten inom Sveriges Radio-koncernen, nämligen att fördelningen av medel mellan programbolagen fastställs av moderbolaget. Vid denna fördelning skall naturligtvis de riktlinjer som riksdagen fastställt följas. Ansvar för utformningen av verksamheten vilar sedan på de olika programföretagen.

Regering och riksdag har alltså ingen möjlighet att detaljstyra medelsanvändningen.

När det gäller lokalradion finns det anledning att konstatera att man lyckats genomföra en långtgående decentralisering. Utöver de 24 huvudredaktionerna har lokalradion i dag 44 lokalredaktioner. Vid avtalsperiodens början 1978 var antalet lokalredaktioner 29.

De nedskärningar som nu diskuteras inom koncernen är följden av att riksdagen beslutat att en besparing på 50 milj. kr. skall fördelas på Sveriges Radio-koncernens samtliga bolag (prop. 1983/84:40, bil. 6, KrU 8, rskr. 90). Samtidigt skall lokalradion genomföra en årlig rationalisering. Vissa nedskärningar kan alltså bli nödvändiga om riksdagens intentioner skall kunna

fullföljas. Hur nedskärningarna skall fördelas mellan de olika bolagen beslutas inom koncernen.

Anf. 22 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Fru talman! Vi är alla överens om att huvudmålsättningen med lokalradion var att den skulle vara lokalt förankrad genom ett nät av lokalradiostationer. Statsrådet Göranssons företrädare Bertil Zachrisson skrev en proposition 1975 som jag skall läsa upp två citat från:

”De lokala radiostationerna föreslås få till uppgift att genom självständigt redaktionellt arbete spegla bl. a. de lokala samhällsfrågorna och därvid ge enskilda medborgare samt olika grupper och företrädare för olika intressen möjlighet att komma till tals.”

”För lokalradion, som måste eftersträva en bred lokal förankring för att kunna utvecklas till ett språkrör för många människor inom sändningsområdet, är det nödvändigt att bygga upp täta och regelbundna kontakter med publiken.”

Med anledning av denna fråga har jag gått igenom en del handlingar angående lokalradion, och jag har överraskats av hur entydigt alla utgår ifrån att det skall finnas ett lokalt nät av lokalredaktioner. Man pekar på penningbristen, som har gjort att man inte har kunnat bygga ut i den takt man har velat från lokalradios sida. Detta påpekas i anslagsframställningar år efter år. Man säger att man har utvecklat den mobila utrustningen. ”Men en ökad rörlighet förmår inte att helt uppväga avsaknaden av strategiskt placerade lokalredaktioner.” Man har alltså en entydig uppfattning att lokalradioredaktionerna är precis vad vi syftade till när vi fattade beslut om lokalradion.

Jag tycker att det är mycket beklagligt att vi nu är i ett läge med hot om nedläggningar.

Jag tackar för svaret. Jag förstår att statsrådet menar att denna fråga är en familjeangelägenhet inom den stora radiofamiljen. Men jag hade faktiskt trott, mot den bakgrund som jag har tecknat här av de riktlinjer som drogs upp av statsrådet Göranssons företrädare och som det råder fullständig enighet om, att statsrådet skulle ha kunnat ge någon meningsyttring i fråga om sin egen bedömning av ett tätt lokalradionät. En mening i svaret lyder: ”Vid denna fördelning skall naturligtvis de riktlinjer som riksdagen fastställt följas.” Får jag ändå tolka svaret så pass positivt att statsrådet är beredd att bekräfta att även han har samma inställning när det gäller betydelsen av lokalradioredaktionerna?

Anf. 23 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Låt mig understryka den betydelse som jag tillmäter lokalradion och dess många redaktioner.

Tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson använde formuleringen att detta är en familjeangelägenhet. Det är klart att det formellt sett är så, vilket jag tvingats hänvisa till i mitt svar. Samtidigt är ju Sveriges Radios angelägenheter i hög grad en offentlig familjeangelägenhet, vilket visas av en rad debatter

som förs på många olika ställen. Då kan det finnas skäl att påminna om att antalet lokalredaktioner faktiskt har byggts ut i betydande omfattning.

När det sedan gäller den framtida dimensionen får vi tillfälle att i den särskilda parlamentariska beredning som just har inlett sitt arbete pröva även den frågan. Vi får alltså möjlighet att återkomma i detta stycke.

Den nedskärning som radion nu utsätts för är ett resultat av ett riksdagsbeslut, som på den punkten i varje fall korrigerade regeringens proposition – regeringen hade med sin proposition som lades fram förra hösten andra avsikter än att 50 miljoner skulle fördelas över hela radiokoncernen.

Anf. 24 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Fru talman! Det är riktigt att antalet lokalredaktioner har byggts ut från 29 till 44. Det är också riktigt att lokalradion själv hade målsättningen att vid detta tillfälle ha 80 lokalredaktioner – det framgår av lokalradions anslagsframställningar. På grund av brist på penningmedel har utbyggnaden inte skett i den takt lokalradion tänkt sig.

Utöver den lokala kontakten när det gäller nyhetsförmedling har jag i min fråga pekat på lokalradions betydelse vid katastroftillfällen. Jag har pekat på det konkreta exemplet från Karlskoga, där lokalradion gjorde en jätteinsats. Vi kan peka på östra Sverige, som har drabbats av snöstormar, då det har varit till stor nytta för lokalbefolkningen att lokalradion har kunnat skicka meddelanden. Jag tror att vi är helt överens om detta.

Jag är tacksam för den här kompletteringen som statsrådet gjort. Jag tycker att den var mer positiv än det skrivna svaret, och jag tror att vi är överens.

Det innebär att detta är en penningfråga. Både statsrådet och många andra vet säkert att denna fråga just nu behandlas i utskottet. Det har också väckts motioner, bl. a. från vårt håll, om att man skall skjuta besparingsförslaget på 50 miljoner på framtiden. Jag tror att det vore riktigt att göra det, och jag hoppas att utskottet skall finna en lösning på detta finansieringsproblem på ett sådant sätt att lokalradion inte har detta besparingsförslag hängande över sig utan att vi får behålla det nät som vi nu har och eventuellt bygga ut det.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1984/85:363 om väderleksrapporteringen i TV

Anf. 25 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Christer Nilsson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att väderleksrapporteringen i TV på nytt sänds från Norrköping och om jag är beredd att ta initiativ som ger oss bättre väderleksprognoser.

Dessa frågor avgörs inte av regeringen. Sveriges Radios programföretag har i uppdrag att förmedla nyheter och information till allmänheten. Allmänna riktlinjer för verksamheten finns i radiolagen och i avtalet mellan

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

*Om väderleksrap-
porteringen i TV*

staten och Sveriges Television. Hur denna information skall utformas är TV-företagets ansvar inom ramen för de medel som står till förfogande.

Regeringen bör alltså inte ingripa i denna fråga. En sakupplysning som kan vara av intresse vill jag dock lämna. Enligt vad jag erfarit har ingen förändring skett när det gäller underlaget för väderleksrapporterna. Detta tillhandahålls även i dag av SMHI i Norrköping. Rapporterna läses dock upp i Stockholmsstudion.

Anf. 26 CHRISTER NILSSON (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret.

Även om statsrådet av formella skäl har varit förhindrad att lämna ett klart och entydigt svar på min fråga, tror jag att det är nödvändigt att televisionens verksamhet, och framför allt servicen till allmänheten, diskuteras i riksdagen.

Under 1970-talets första hälft utlokalisades statlig verksamhet till Norrköping. Statsmakten ville förbättra sysselsättningsläget i staden efter omfattande och besvärliga industrinedläggningar. Så kom SMHI till Norrköping 1975, och man började sända väderrapporterna i radio och TV från Norrköping. Trots att väderinformationen fungerade bra och trots att SMHI:s ledning ansåg att verksamheten borde vara kvar i Norrköping flyttades rapporteringen till Stockholm. Nämnas bör att detta byråkratiska beslut – jag tror att det var ett sådant – att flytta väderleksrapporteringen från Norrköping till Stockholm minskar, om än marginellt, effekterna av utlokaliseringen på 1970-talet.

Det förhållandet att väderrapporteringen i TV 1 har försämrats har självfallet inga geografiska aspekter. Det har inte med sändningsorten att göra. Jag vill emellertid varna för en situation där televisionen försämrar servicen gentemot allmänheten. Det finns en tendens till det både i Sverige och utomlands.

I Norrköping är SMHI och Sveriges Television grannar. Där finns, som statsrådet säger, underlaget för väderrapporterna och sändningsmöjligheterna är goda. Vill man ge allmänheten senaste nytt på väderområdet, måste väderrapporterna sändas från Norrköping. Och sänder man dem därifrån kan man använda alla de tekniska resurser som finns på SMHI, och det kan man inte göra fullt ut i dagens situation.

SMHI har fått statliga pengar för att utveckla en regional väderlekstjänst på hög teknisk nivå. Även detta talar för att väderrapporterna i framtiden skall sändas från Norrköping. Utvecklingsarbetet kommer nämligen att ge resurser och kunskaper som möjliggör en bättre riksrapportering.

Det fanns, fru talman, aldrig några hållbara skäl för att flytta väderrapporteringen från Norrköping till Stockholm, och nu kan man sakta men säkert se följderna av ett dåligt beslut. Allmänheten riskerar att inte få senaste nytt på väderområdet via televisionen.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 27 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Christer Nilsson har ingående argumenterat för en annan organisation än den nuvarande när det gäller väderrapporteringen i radio och TV. Jag har i mitt svar redovisat varför regeringen inte kan ingripa. Jag skall avstå från att delta i sakkussionen. Jag hoppas att Christer Nilsson känner att han har fått möjlighet att föra ut sin argumentering genom att ställa den här frågan.

Jag vill inte bedöma huruvida väderrapporteringen har försämrats i radio och TV. För egen del har jag bara de senaste dagarna konstaterat att vädret har försämrats – men det har inte med lokaliseringen att göra.

Anf. 28 CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Jag uppfattar repliken som ganska positiv och utgår nu från att ansvariga byråkrater och styrelsen på Sveriges Radio funderar på om man skall ha en bättre väderrapportering i TV och om man inte då på nytt måste sända från Norrköping.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1984/85:366 om planerad försöksverksamhet med kabel-TV**Anf. 29** Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Hugo Bergdahl har frågat mig vad jag avser att göra med anledning av Västerås Visions planer att utvidga den försöksverksamhet med kabel-TV som nu pågår inom delar av Västerås till att nå alla i kommunen.

Den försöksverksamhet med lokal programverksamhet i kabelnät som bedrivs av Stiftelsen Västerås Vision sker efter beslut av Sveriges Television AB. Enligt uppgifter som jag har fått innebär TV-bolagets beslut att Västerås Visions sändningar får ske inom kabelnät i Västerås. Hur många hushåll som kan nås inom kommunen begränsas alltså inte av tillståndsbeslutets utformning utan bestäms helt av kabelnätsutbyggnadens omfattning. Enligt uppgift från televerket var vid det senaste årsskiftet 2 220 hushåll samt ett antal institutioner anslutna.

Stiftelsen har hos utbildningsdepartementet ansökt om tillstånd att sända den lokala kanalen över etern. Enligt ansökningen avser stiftelsen att först sända signalen okrypterad så att allmänheten kan ta emot den utan kostnad. Efter ca två månader planerar man att kryptera signalen och samtidigt ta ut en avgift för de hushåll som vill se programmen.

Det är ont om frekvenser för etersändning av TV-program. För vårt land kommer det att vara möjligt att anordna etersändningar av ytterligare två, i huvudsak rikstäckande, TV-kanaler. Användningen av detta sändningsutrymme och andra viktiga massmediepolitiska frågor bör diskuteras samlat.

Regeringen har tidigare i dag avslagit ansökningen från stiftelsen Västerås Vision.

Torsdagen den
7 februari 1985

Om planerad försöksverksamhet med kabel-TV

Anf. 30 HUGO BERGDAIL (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

För anhängare och vänner av lokal-TV innebär svaret ett tråkigt besked. Västerås lokala kabel-TV har varit i gång sedan årsskiftet 1983-1984, under våren 1984 som ett ITV-projekt med begränsad räckvidd, sedan hösten 1984 i ett kabelnät med ungefär 2 500 hushåll i Västerås anslutna.

Jag vill påstå att Västerås Vision är en del av folkrörelseverksamheten i Västerås. Västerås Vision ägs av en stiftelse, vars stiftare är bl. a. ABF, kommunala bostadsbolaget, Hyresgästföreningen, Västerås kommun, televerket, de lokala tidningarna Vestmanlands Läns Tidning, Västmanlands Folkblad och Västmanlands Nyheter av olika kulörer.

Ett av syftena med kabel-TV-försöket i Västerås är att utröna förutsättningarna för lokal-TV i framtiden – dels intresset hos tittarna för lokala program, dels hushållens benägenhet att betala avgift i någon form för lokala program på det här området. De 2 500 anslutna hushållen anser stiftelsen vara ett alltför ringa antal för att ge bedömningsunderlag. Däremot skulle en etersänd Västerås Vision förändra bilden radikalt. Den lokala kanalen skulle nå samtliga kommuninvånare, ca 120 000 människor, och därmed ge ett klart besked om viljan att betala för sådana program.

Redan när den eterburna lokala TV-kanalen introduceras skulle huvudmännen vara beredda att göra klart för tittarna att den fria tillgängligheten är tidsbegränsad. Styrelsens bedömning är att den fria perioden bör omfatta två månader. Undersökningsresultatet skulle komma att ställas till allmänhetens och därmed även till berörda politiska instansers förfogande.

Västerås Vision är enligt vad jag har erfarit och kunnat inhämta det enda fullskaliga lokal-TV-försöket i Sverige. Det borde därför vara av intresse för fler än stiftelsen – även kulturministern – att få en verklighetsförankrad mätning av intresset för sådana lokal-TV-program. Jag vill avslutningsvis fråga statsrådet Göransson: Anser inte statsrådet Göransson att en utvidgad försöksverksamhet av den art som har planerats i Västerås vore till gagn för en framtida bedömning av lokalkabel-TV:ns möjligheter i vårt land?

Anf. 31 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Vi har en mycket begränsad tillgång till kanaler för etersändning av television. Vi har under fjolåret beviljat tillstånd för försöksverksamhet med bl. a. lokala TV-sändningar i lokala kabelnät. Den försöksverksamheten har kommit i gång på en rad håll i landet. De som har börjat med lokala verksamheter har efter kort tid funnit att 2 500 hushåll är en för liten grupp för att kunna betraktas som ett närsamhälle eller ett lokalt samhälle. Man behöver i regel ha 120 000 eller 150 000, i Stockholmsområdet en och en halv miljon, invånare för att känna sig riktigt nära och lokal. I det stycket har jag då sagt: Låt oss ändå avvakta de bedömningar som skall göras av hur vi i framtiden skall använda våra TV-frekvenser. Att lokalt över Västerås inrätta en etersänd betal-TV-verksamhet när man samtidigt diskuterar olika planer på betal-TV-verksamhet över rikstäckande nät kan knappast vara motiverat. Av det skälet har jag ansett det nödvändigt att

avvakta resultatet av försöksverksamheten och att avvakta de bedömningar som samlat skall göras inom den massmediepolitiska beredningen av hur en framtida betal-TV-verksamhet skall ordnas.

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

Anf. 32 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Kabel-TV är ju ett nytt sätt att sprida TV-program i Sverige. Kabel-TV har funnits i många år i andra länder, bl. a. i Norge och Finland, och har nu äntligen kommit till oss. Det är tråkigt att man med de motiveringar som kulturministern har redovisat försöker hindra en försöksverksamhet på detta område. De erfarenheter som man hittills har gjort i Västerås är goda, och man vill nu gå vidare med de argument som man har redovisat i sin ansökan och som jag delvis har återgivit här.

Kulturministern säger att Västerås med sina 120 000 invånare är ett lagom stort område för denna försöksverksamhet. Varför då inte gå vidare och låta Västerås Vision under två månader få fortsätta försöksverksamheten? Här finns en väl utformad plan. Här finns duktigt folk och intressenter som vill satsa ekonomiskt. Att i detta läge tvinga Västerås Vision att avbryta sin verksamhet och inte låta den gå vidare är tråkigt, inte bara lokalt för oss i Västerås utan också för Sverige i dess helhet. Det hade varit av intresse att få denna försöksverksamhet utvärderad.

Anf. 33 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag konstaterade i min replik att Hugo Bergdahl i sitt första inlägg inte redovisade tillräckligt goda erfarenheter. I själva verket sade han att man inte hade så goda erfarenheter att man ansåg sig kunna fortsätta en kabel-TV-verksamhet med ca 2 500 hushåll, eftersom det var för litet. Mot denna bakgrund har jag förklarat att regeringen inte har funnit anledning att ge tillstånd till att då förändra försökets karaktär. Däremot står det naturligtvis Västerås Vision alldeles fritt att fortsätta den försöksverksamhet som man faktiskt har tillstånd till.

Dessutom vill jag påminna Hugo Bergdahl om att man inte begärde tillstånd att under två månader få testa om folk ville se gratis på TV-program. Jag förmodar att man, sedan man hade sänt två månader gratis, avsåg att begära tillstånd för åtminstone någon månad eller sex veckor till efter den perioden för att se om tittarna då ville betala.

Anf. 34 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag tycker att statsrådet skall än en gång noggrant läsa igenom den ansökan som har kommit från Västerås Vision samt ta del av innehållet och de önskemål som man vill ha infriade. Man ansöker om att få bedriva försöksverksamhet under en begränsad tid av två månader. Att säga att Västerås Vision inte har goda erfarenheter av den verksamhet som hittills har bedrivits är ett felaktigt konstaterande, kulturministern. Man har goda erfarenheter, men de erfarenheterna säger också att det är av stort intresse att gå vidare och utvidga försöksverksamheten för att se hur människor

Om planerad försöksverksamhet med kabel-TV

*Om åtgärder för att
stärka föreningsli-
vets andel av lot-
terisektorn*

uppfattar programmen och hur de reagerar när det gäller kostnaderna för det hela. Det är det intressanta i denna fråga.

Anf. 35 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! I ansökan från stiftelsen Västerås Vision har man förklarat att styrelsens bedömning är att den för allmänheten fria perioden bör omfatta två månader. Därefter avser styrelsen att ta ut en avgift på 30 kr. per hushåll och månad. Jag har inte tolkat denna ansökan så att man avser att avbryta verksamheten efter två månader för att sedan uteslutande syssla med inkassering av avgifter.

Anf. 36 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag skulle ändå se det som ett positivt svar och en framgång, om kulturministern ville medverka till att Västerås Vision fick genomföra sin försöksverksamhet under två månaders tid. Sedan är nästa frågeställning om man vill ge stiftelsen ytterligare möjligheter att verka i framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1984/85:369 om åtgärder för att stärka föreningslivets andel av lotterisektorn

Anf. 37 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Lars Ernestam har frågat finansministern vilka åtgärder han tänker vidta för att stärka föreningslivets andel av lotterisektorn. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Under åren 1978–1983 har de statliga lotterierna i runda tal fördubblat sin omsättning. Under motsvarande tid har utvecklingen för bingospel inom föreningslivet inte varit lika gynnsam, medan rikslotterierna nästintill fördubblat sin omsättning.

Av dessa uppgifter framgår att föreningslotteriernas andel av lotterisektorn minskat. Detta har dock skett samtidigt som omsättningen totalt ökat mycket kraftigt. Det går därför inte att dra den slutsatsen att de statliga lotterierna haft en negativ påverkan på föreningslotterierna. Några omedelbara åtgärder för att öka föreningslotteriernas andel av sektorn synes därför inte vara påkallade.

Utvecklingen för föreningslotterierna varierar emellertid mellan olika föreningar. De politiska partiernas och nykterhetsrörelsens rikslotterier har ökat kraftigt, medan övriga ökat i ringa omfattning eller inte alls. Det finns därför skäl att även i fortsättningen noga följa utvecklingen på lotterimarknaden. Dessutom finns inom folkrorelserna synpunkter på hur lotterier får ordnas och bedrivas. En skrivelse härom har också överlämnats till regeringen. Skrivelsen bereds f. n. inom regeringskansliet.

Anf. 38 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag har ställt min fråga mot bakgrund av den utveckling som skett inom lotteriområdet de senaste åren. Den statliga verksamheten – penninglotteriet, Bellmanlotteriet, lotto, Tipstjänst – har utvecklats mycket snabbt.

De summor som tillförs statskassan är betydande. En mindre del går tillbaka till föreningslivet, men i stort sett är verksamheten en inkomstkälla för staten. Stora insatser har gjorts för marknadsföringen, och de här lotterierna är intressanta för massmedia, som givetvis finner stort nyhetsvärde i att rapportera de vinster som faller ut.

De ideella rörelserna – idrottsrörelsen, nykterhetsrörelsen m. fl. – har sedan lång tid haft lotterier och på senare tid också bingo som en betydelsefull del av arbetet att på frivillig väg samla in medel till sin verksamhet. Folkrörelserna har förlorat kampen om de resurser som finns inom lotterisektorn. Både de lotterier som beviljas av polismyndighet och länsstyrelse och de som anordnas på riksnivå har förlorat marknadsandelar, och det säger också statsrådet. De har inte klarat konkurrensen med de av staten kontrollerade lotterierna.

För folkrörelserna är detta ett bekymmer, och min fråga till statsrådet var då vad man kan göra för att komma till rätta med det här förhållandet. Är det verkligen tillräckligt att följa frågan? Finns det inte skäl att redan nu tillsammans med folkrörelserna se hur man skall kunna komma till rätta med det läge som råder?

Statsrådet nämnde också att vissa lotterier klarat sig bättre. Det är intressant att följa utvecklingen inom de rikslotterier som finns kvar. Speciellt ett lotteri har klarat konkurrensen väl, och det är socialdemokraternas A-lotteri. Det lotteriet har nu mer än hälften av det utrymme som finns för rikslotterierna. Det är klart att socialdemokraterna har en stark organisation och därför lättare att klara konkurrensen än andra folkrörelser har. Men, statsrådet Göransson, vad kan göras för övriga folkrörelser? Det fordras nytänkande, och det ideella engagemanget behöver uppmuntras.

Jag tackar för svaret, men jag vill säga att jag hade hoppats att statsrådet Göransson, som bevisligen har en stark känsla för föreningslivet och också personliga erfarenheter av de problem som folkrörelserna har, skulle vara något mer positiv till att nu vidta åtgärder.

Anf. 39 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Får jag göra två noteringar. Den första rör det som Lars Ernestam i sin fråga tog upp, hur man kan gardera folkrörelser och föreningslivs andel av en total lotterimarknad.

Jag är litet tveksam till om man verkligen skall försöka fastställa en sådan andel. Det skulle kunna leda till att man vid ett tillfälle då t. ex. penninglotteriet misslyckas skulle tvingas avslå ett antal framställningar från folkrörelser med hänsyn till någon bestämd andel av marknaden.

Jag tror att det är rimligt att organisationerna får arbeta med sina lotterier parallellt. Så länge man kan redovisa en rimlig ökning av omsättningen för

dessa lotterier kan det knappast med fog hävdas att de skulle vara hotade.

Den andra gäller lotteriverksamheten i stort på folkrörelsemarknaden. Jag vill betona att jag med mycket stort allvar skall ta upp den skrivelse som överlämnats från bl. a. Riksidrottsförbundet och nykterhetsrörelsen i samband med en överläggning med mig.

Mina personliga lotterierfarenheter har jag inte från A-lotteriet, utan från de tillfällen då jag är "nykter" – i IOGT-NTO och MHF. Jag har personligen på mycket nära håll mött en del av problemen.

Jag vill gärna understryka att lotteriverksamheten, såsom den leds och ordnas inom ramen för lotterinämndens verksamhet, syftar till att underlätta för föreningslivet. Lotterinämnden skall ge organisationerna den service de behöver för att kunna bedriva en för föreningarna effektiv lotteriverksamhet. Nämnden har alltså inte till uppgift att verka begränsande för föreningarna. Vi skall se till att lotterinämnden får möjligheter att tillfredsställa utföra sina serviceuppgifter.

Anf. 40 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag sätter mycket stort värde på att statsrådet här deklarerar att han med stort allvar skall gå in i diskussionen med folkrörelserna i denna fråga.

Jag tror att det kan vara av värde att då ta med den del statsrådet kallade fråga nr 1, konkurrensförhållandet mellan dessa grupperingar. Jag tror att det också bör diskuteras vad det innebär att staten satsar så oerhörda marknadsföringsresurser på lotterisidan. Föreningslivet kan inte göra motsvarande insatser, och det bör vara med i den diskussion som ni skall ha.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 75)

Anf. 41 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Framför mig ligger en annons i en veckotidning, prydd med socialministerns bild. Rubriken lyder: *Världen har förändrats sedan pappa var liten!* Texten fortsätter: "När pappa var liten då var mammorna hemma hos sina barn. Och papporna borta och arbetade. De flesta familjerna hade det väldigt fattigt och mammorna fick be papporna om pengar när de ville köpa något. Sedan dess har mycket hänt . . ."

Ja, herr talman, förvisso har mycket hänt sedan dess. En allt vanligare iakttagelse är att mammorna inte "ber papporna om pengar när de vill köpa något", som man tror i annonsen, utan att allt fler mödrar och fäder i stället måste gå till det sociala och böna och be om bidrag för att kunna klara familjens försörjning.

Under de borgerliga åren låg utbetalningarna av socialbidrag stilla. Men sedan 1982 har de rusat brant i höjden. I dag är betydligt mer än 500 000 människor beroende av socialbidrag, många av dem människor som samti-

dig betalar 10 000-tals kronor i skatt. En datakörning visar att ca en tredjedel av barnfamiljerna i år – trots barnbidragshöjningarna – inte beräknas nå upp till socialstyrelsens färska norm för skälig levnadsnivå. Resultatet av regeringens politik har blivit än tyngre skatter, framför allt för barnfamiljerna, såväl för ensamförälderfamiljer som för familjer med två föräldrar, uppätet sparande och ett ännu större bidragsberoende.

Jag läser vidare i annonsen:

”Samtidigt vill vi ge föräldrarna mer tid för barnen.” Men verkligheten, herr talman, visar att allt fler föräldrar som skulle vilja ta hand om barnen själva – på hel- eller deltid – förmenas denna rätt genom den förda politiken. ”Har man inte ett proletariat får man skaffa ett”, utropade en familjefar upprört häromdagen. Han har ett hyggligt jobb, tjänar 10 000 kr. i månaden. Men när skatten, 45 000 kr. om året, är betald har han och hans familj ingen chans att leva på det som blir kvar. Familjen vägras t. o. m. rätt till extra avdrag för nedsatt skatteförmåga, trots att de har tre små barn. Motiveringen är att hustrun inte anses allvarligt arbetsökande. Hon har nämligen inte ställt barnen i daghemskö och inte heller sig själv i arbetslöshetskö. Hon anser, med rätta, att hon utför ett väl så värdefullt arbete genom att själv ta hand om barnen under deras viktiga men snabbt flyende småbarnsår. Med socialdemokratisk politik – den som skulle ge föräldrarna mera tid för barnen – blir familjens enda utväg att placera barnen på daghem till en verklig kostnad av 165 000 kr. om året och att hustrun tar förvärvsarbete, som i detta fall inte ens före skatt skulle inbringa hälften så mycket. ”Mer tid för barnen” var det. Vilken förnedrande syn på vård av egna barn speglar inte dessa regler!

Många familjer har klarat ekonomin genom att en förälder arbetar heltid och den andra deltid. Men också detta blir allt svårare, i synnerhet om de lever som barnfamiljer mestadels vill leva, dvs. bor i ett eget småhus. Många av de 74 skattehöjningarna efter valet drabbar i alldeles särskilt hög grad de småhusboende barnfamiljerna och tvingar allt fler föräldrar att gå över till heltid för att över huvud taget ha en chans att klara ekonomin.

Vi vet att allt fler barnfamiljer tvingas sälja sitt hus exekutivt. Deras dröm, deras sparande går i spillror.

”Världen har förändrats sedan pappa var liten!” När pappa var liten var det en medveten strävan hos det socialdemokratiska partiet att göra det möjligt också för vanliga arbetare att skaffa sig ett eget hem. I dag missgynnas egnahemsboendet så starkt att allt fler tvingas in i de betydligt högre subventionerade allmännyttiga lägenheterna, trots att den verkliga kostnaden där är väsentligt mycket högre. Detta måste i sin tur betalas genom ännu högre subventioner för att man skall kunna bygga ännu fler allmännyttiga lägenheter, vilka för sin finansiering kräver ännu högre skatter, något som gör det ännu svårare att välja den livsform och det boende de flesta barnfamiljer föredrar.

Sedan pappan i socialministerns annons var liten har som sagt mycket hänt. På den tiden hade vi en sambeskattnings, som förvisso lämnade en hel del övrigt att önska, framför allt när det gällde välutbildade kvinnor giftna med

män med goda inkomster. Men i dag har vi ett skatte- och bidragssystem som slår allra hårdast mot dem som allra bäst skulle behöva en inkomstökning. Ju fler barn, ju lägre inkomster, desto omöjligare för föräldrarna att av egen kraft förbättra ekonomin och desto mindre blir kvar om mamman eller pappan får sina inkomster ökade. Fattigdomsfällan slår igen. Regeringen säger sig vara medveten om problemet. Samtidigt bygger man vidare på de inkomstprövade bostadsbidrag som trappas av med stigande inkomst och därför är *en* väsentlig orsak till denna situation.

Herr talman! Olika undersökningar visar att betydligt fler småbarnsföräldrar vill ha någon form av vårdnadsbidrag i stället för fortsatt ensidig satsning på en enda barnomsorg, den kommunala. De vill ha det därför att de vill ta hand om barnen själva eller därför att de föredrar andra barnomsorgsalternativ eller helt enkelt därför att de vill känna tryggheten i att kunna välja mellan många olika alternativ. Ändå är regeringens viktigaste familjepolitiska mål att det skall finnas kommunala daghem och fritidshem för alla barn över 1 1/2 års ålder år 1990. Redan i dag kostar den kommunala barnomsorgen 20 000 kr. per barn och år, om det slås ut på alla barn mellan 1 och 9 års ålder – således också på de två tredjedelar som saknar kommunal tillsyn. Regeringens ensidiga barnomsorgspolitik skulle kräva ytterligare höjda skatter och tvinga ännu fler att söka sig till den ensidigt gynnade kommunala barnomsorgen. *Rätten* till kommunal barnomsorg, bra i många familjer, blir med en sådan politik alltmer en *skyldighet*, ett tvång. Allt vad alternativ heter slås successivt ut eller får aldrig en chans att visa vad de går för, även om de skulle vara väsentligt billigare.

Uppenbarligen börjar socialministern ändå uppfatta något av de allt hårdare och alltmer förtvivlade protesterna mot denna orättfärdiga familjepolitik. I ett brev till barnfamiljerna i dagarna talar socialministern därför om en utbyggd föräldraförsäkring, trots att veterligen inga som helst förslag i den riktningen föreligger och några pengar inte heller kommer att finnas så länge socialdemokraterna ensidigt satsar på den allra dyraste barnomsorgsformen.

Bygger man ut föräldraförsäkringen enligt inkomstbortfallsprincipen, vilket tycks vara socialdemokraternas tänkta modell, skapas ytterligare orättvisor. De belopp som i dag betalas ut i föräldrapenning varierar mellan drygt 17 000 kr. och drygt 114 000 kr. per barn. Utsträcks försäkringen till 18 månader enligt inkomstbortfallsprincipen, skulle den som har lägst föräldrapenning totalt få mindre än 26 000 kr. under den tiden, medan den som har högst föräldrapenning får över 220 000 kr. Den som är arbetslös eller studerar eller har varit hemma och tagit hand om sina egna barn före graviditeten skulle ytterligare missgynnas.

Samma benägenhet att styra den enskilde, att styra familjerna, visar sig på utbildningens och sjukvårdens områden. Vi befinner oss närmast länderna bakom järnridån när det gäller att göra utbildningen till ett statligt monopol.

När det gäller sjukvården finns det många kommunistländer som har mer privat sjukvård än vad vi har, t. ex. Polen. Och Dagmarbeslutet har tyvärr ytterligare beskurit den lilla fria sektorn som funnits.

Alla i vårt land får den sjukvård de behöver utan att behöva betala skyhöga

priser, sade statsministern i gårdagens debatt. Detta visar hur litet regeringsrepresentanter känner till förhållandena för många patienter i vårt land, som kan få vänta i årtal på en för dem livsviktig operation, t. ex. en höftledsoperation. Kan de inte ställa upp med kanske 20 000–30 000 kr. och få operationen utförd privat, riskerar de både årslång smärta och kanske oåterkallelig invalidisering. Inte lär det bli bättre om HS 90:s förslag förverkligas, enligt vilket den akuta sjukvården skall skäras ned ytterligare.

Den förda politiken innebär att socialdemokraterna gynnar den dyraste boendeformen, den dyraste barnomsorgen och den dyraste sjukvården så starkt att alla alternativ successivt slås ut – även om de är långt billigare – eller aldrig får en chans att visa vad de går för. Och när allt fler tvingas in i de boende-, vård- och barnomsorgsformer som kräver allra mest av skattebetalarnas pengar, då blir inte bara den enskilde fattigare. Det allmänna får inte heller råd att tillgodose dem som främst skulle behöva det allmännas stöd.

”Världen har förändrats sedan pappa var liten”, stod det i annonsen. Vi lever i ett av världens rikaste länder. Allt fler har fått en god utbildning. Möjligheterna borde därför vara goda för familjerna att själva kunna välja den arbetsfördelning, den barnomsorg, den utbildning, den vård och den boendeform som passar bäst under olika stadier av livet. Det allmänna kan också göra mycket för en sådan utveckling – inte minst för dem med tunn plånbok – men det kan aldrig någonsin ske genom att ensidigt gynna vissa alternativ på alla andras bekostnad.

Vi lever i en demokrati och är stolta över detta. Men i begreppet demokrati måste också ligga tolerans och inlevelseförmåga i andra människors situation, en respekt för att människor är olika med olika behov, önskemål och drömmar. Detta är helt självklart för oss moderater. Vi vill därför föra en politik som stärker den enskilde, som stärker familjen och som myndigförklarar människorna.

Det måste, för det första, bli möjligt för friska och arbetsföra människor att klara sig på sin lön utan behovsprövade bidrag när skatten är dragen. Detta är i själva verket en av de viktigaste sociala reformerna – viktig också för självkänsla och arbetsglädje. Ett grundavdrag på 15 000 kr. per barn vid den kommunala beskattningen skulle vara ett betydelsefullt steg i den riktningen. Samtidigt bör marginalskatterna under en treårsperiod målmedvetet sänkas till högst 40 % för flertalet heltidsarbetande. Detta skulle också hålla behovet av löneökningar – och därmed priserna – nere, leda till ökad konkurrenskraft och ökad tillväxt och på så sätt minska den rekordhöga arbetslösheten.

Vård av egna barn, gamla och sjuka måste, för det andra, betraktas som lika viktiga och riktiga arbeten som vård av andras barn, gamla eller sjuka. Stödet från det allmännas sida måste därför ges en rättvis utformning. Redan nästa år vill vi införa en skattefri vårdnadsersättning på 6 000 kr. per barn mellan 1 och 3 års ålder. Eftersom den också ger föräldrarna möjlighet att betala motsvarande mer i föräldraavgift för den kommunala barnomsorgen, skulle klyftan i stöd minska. Denna reform kostar ungefär 5 % av det stöd som det allmänna i dag via skatterna betalar till den kommunala barnomsorgen. På sikt bör nödvändiga kostnader för barnens vård betraktas som

utgifter för inkomstens förvärvande och vara avdragsgilla. Föräldrar skall inte av tvingande ekonomiska skäl behöva förvärvsarbeta, om de själva vill ta hand om sina barn och på så sätt utför ett lika viktigt arbete.

Herr socialminister! Först när vi erkänner vård av egna barn som det viktiga och riktiga arbete det är lär vi i större utsträckning kunna ge fäderna möjlighet att ta sin del av detta arbete.

För det tredje bör föräldraförsäkringen under barnets första år bättre inriktas på de sämst ställda. De får inte fortsätta att släpa efter. Med vår modell minskas spännvidden i föräldrapenning från mellan 48 och 408 kr. per dag, som den nu är, till mellan 60 och 363 kr.

För det fjärde måste också de inkomstprövade bostadsbidragen ges en rättvisare utformning genom att prövas mot hushållens disponibla inkomst. Samtidigt bör de successivt ersättas av grundavdrag, allmänt lägre skatter och flerbarnstillägg, i första hand för flerbarnsfamiljerna.

För det femte får människor inte omyndigförklaras, därför att de blir gamla eller sjuka. Vi vill därför bygga vidare på den allmänna och solidariska sjukvårdsförsäkringen genom att låta vårdpengen från försäkringen följa patienten när det gäller såväl öppen som slutenvård. Valfriheten och vårdutbudet skulle öka och ransoneringen med plånboken upphöra.

Anf. 42 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Historien kan förhoppningsvis lära oss något när vi har möjlighet att påverka framtiden. Genom socialpolitiken styr vi medvetet människor till ett beteende där man bäst nyttjar det sociala välfärdssystemet. Få länder i världen kan visa på ett sådant socialt nätverk av trygghet som Sverige kan göra. Från vaggan till graven har de flesta i vårt land ett självskrivet försäkringskydd som träder i kraft.

Alla partier har medverkat till denna utveckling. Helt klart har det regeringsparti som suttit längst i regeringsställning mest av allt påverkat utformningen av de reformer som genomförts.

Införandet av barnbidraget och en lägre pensionsålder ser vi från centerpartiet som våra frågor, som vi då fick gehör för. När det gäller införandet av ATP-försäkringen hade vi från centerpartiet ett annat förslag. Bli det förslaget möjligen aktuellt nu när regeringen ser över ATP-systemet?

Pensionärerna, som gick med på värdeförsämringarna i pensionssystemet efter devalveringen och valet – Sten Andersson påstod visserligen att det inte var fråga om försämringar – kan väl rimligen inte tro på löften denna gång. Barnfamiljerna, som helt glömdes bort av socialministern 1983 och 1984, kan väl rimligen inte tro på en socialdemokratisk regering hösten 1985. De handikappades organisation i HCK kan väl inte tro på en socialdemokratisk regering, när deras förhållanden så påtagligt har försämrats 1983–1984. Ungdomarna kan väl inte lita på en arbetarregering som trots högkonjunktur inte klarat av att skapa arbetstillfällen. Föräldrarna till missbrukande ungdomar kan väl inte lita på en regering som inte vill ta tag i drogmissbruket utan fortsätter att legalisera bruk av narkotika.

Den nuvarande regeringen lyssnar inte ens till de berättigade krav på delaktighet när det gäller samhällets stöd till barnomsorgen som ställs av alla barnfamiljer. Nämnar man som centerpartist ordet vårdnadsersättning, vet man på förhand vilka argument som kommer att framföras från socialdemokraterna.

Dessa exempel har för mig en klar politisk innebörd: samhället vet bäst när det gäller val av sysselsättning, pensionssystem och barnomsorg. Mot detta bryter nu en proteststorm fram. Frihetsdebatten vill ändra på detta förhållande. Socialiseringens effekter gör att människor känner sig bundna även vid de beslut som tas inom familjen och av familjen.

Låt oss som exempel se på den familjepolitik som i dag styr den enskildes handlande.

Frånvaron av kvinnor i statligt utredningsarbete, i beslutande positioner och i de samhällsorgan som finansierar och administrerar verksamheter har bidragit till att ett samhälle som är klart barnvänligt har skapats. Flyttningsvågen, det koncentrerade boendet och kvinnors inträde i förvärvsarbete utanför hemmet medförde förändrade villkor för barnen. I vissa fall fick barnens trygghet vika för att föräldrarna skulle få en hygglig ekonomi. Barnomsorgen saknades eller var bristfälligt utbyggd. Kvinnornas ansvar för hem och familj minskade inte när de fick yrkesarbete. Med dubbla lojaliteter och ständigt dåligt samvete skötte de – och gör det fortfarande – arbete, hem och barn. Förortsmiljön var inte byggd för att främja barnafödande och hemarbete på heltid. Den var i många fall destruktiv och ställde andra krav på invånarna än de var vana vid från sitt boende i skogslänen eller på Greklands och Finlands landsbygder. Få män deltog i hemarbetet – i en relativt färsk undersökning från början av 1980-talet visas att förhållandet är detsamma även nu.

Denna historiska återblick borde lära oss politiker att det är nödvändigt att ändra på dessa förutsättningar.

Socialdemokraterna gav som vallöfte 1982 att upphäva karensdagsbeslutet. Det gjorde de. De lovade också att förbättra situationen för barnfamiljerna. Men de vågade inte tala om för barnfamiljerna på vilket sätt de skulle spara. Devalvering och höjning av moms drabbade alla inkomsttagare betydligt hårdare än vad förändringarna i sjukförsäkringen skulle ha gjort. Man kan då med fog fråga: På vilket sätt tänker socialdemokraterna spara efter årets val? De svek barnfamiljerna och har gjort det under hela regeringstiden. Blir det samma svek även i fortsättningen?

Vi ifrån centerpartiet för i år fram ett familjepolitiskt reformprogram där vi tagit lärdom av de senaste 20 årens utveckling. Vi vill med vår politik skapa ett samhälle med möjlighet för den enskilde att även i de familjenära frågorna få en valmöjlighet. Åren 1976–1982 påbörjades en förändring av synen på familjepolitiken. Genom införandet av tjänstledighet under 25 % av arbetstiden, den s. k. 6-timmarsdagen, gavs möjlighet för småbarnsföräldrar att i större utsträckning umgås med sina barn. Genom förbättringar i föräldraförsäkringen gavs familjerna möjlighet till planerad ledighet med barnen till dess de fyllt 8 år. Denna möjlighet tas nu bort och ersätts av två

Torsdagen den
7 februari 1985

*Allmänpolitisk
debatt*

kontaktdagar per år från det år barnet fyller 4 år till dess det fyllt 12. Samhället vet alltså bäst hur föräldrarna skall umgås med sina barn. Inte ens löftet att dra tillbaka propositionen om BB-avgiften har Sten Andersson uppfyllt.

Centerpartiet vill enligt sitt reformprogram införa vårdnadsersättning med 24 000 kr. per år och familj. Detta medger, anser vi, ökad valfrihet för barnfamiljerna. 2 000 kr. per månad ersätter den inkomstförlust som uppstår om en inkomsttagare med ca 90 000 kr. i årslön minskar sin arbetstid till 75 %. Detta medför betydligt större utnyttjande av denna tjänstledighet och ett större utrymme för tid tillsammans med barnen.

Vårdnadsersättningen ger också en erkänsla i form av pengar till de föräldrar som själva väljer att klara sin barnomsorg. En beskattad ersättning som ger underlag till sociala förmåner för hemarbetande ser vi som en möjlighet till omfördelning mellan barnfamiljerna och därmed också en regional utjämning. Genom att värdesäkra skattereduktionen till på sikt 6 000 kr. ser man till att den bibehåller sitt värde.

Via förändringar i statsbidragssystemet ger vi kommunerna ökad möjlighet att satsa på alternativa barnomsorgsformer som blir billigare och därmed ger fler barn möjlighet att utnyttja den kommunala barnomsorgen. All barnomsorg värderas då lika. Samtidigt ges alla de föräldrar som vill – det är många som vill, och de finns även bland socialdemokraterna – i stor utsträckning möjlighet att välja mellan det tillskott vårdnadsersättningen erbjuder och förvärsarbete på hel- eller deltid. Genom tjänstledighet i tre år, som vi också vill införa, ger vi småbarnsföräldrarna möjligheter att välja detta alternativ, men den reformen innebär dessutom många möjligheter att förändra den nuvarande situationen, som föräldrar tvingats in i.

Kommunernas stora kostnader via socialbidrag kommer att minska med ett införande av en vårdnadsersättning. Det kan inte vara rimligt att lönen ej skall räcka till att försörja en familj. 1984 tog staten exempelvis in 13 miljarder kronor i moms på livsmedel. Vi har i dagsläget med 23,46 % sannolikt västvärldens högsta matskatt. Denna skatteintäkt borde rimligtvis kunna finansiera en återbäring i form av ökning av matsubventionerna. Detta skulle gynna alla barnfamiljer.

I centerns socialpolitik och familjepolitik slår vi vakt om de grupper socialdemokraterna lämnat därhän.

Hemarbetande med småbarn måste få del av samhällsstödet för sin vårdinsats, hemarbetande måste kunna känna samhällets solidaritet. Vårdnadsersättningen, utbyggd tjänstledighet, flexibla lösningar på barnomsorgen i kommunerna, ökade möjligheter för privata initiativ, förändringar i statsbidraget till kommunernas barnomsorg att även omfatta deltidsförskola, förbättrade förhållanden för familjedaghemmen, bättre boendemiljöer är en del av det familjepolitiska reformprogram som centerpartiet driver. Med det åstadkommer vi ett barnvänligare samhälle, där kvinnor och män på lika villkor har råd att vara tillsammans med sina barn, när de så önskar.

Socialdemokraterna har med sin familjepolitik visat på andra lösningar, där människors önskemål inte tillgodoses. Vi i centerpartiet har dragit

konsekvenserna av den politik som i dag stressar sönder familjerna och ändå inte ger ekonomiskt oberoende. Vi har lärt av historien, vilket klart framgår av vår familjepolitiska motion och våra övriga motionsförslag, som ger effekter för barnfamiljerna. Vi ger familjerna en reell valfrihet i barnomsorgen.

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 43 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Om vi skrapar litet på ytan – en yta som kan förefalla välordnad och harmonisk – upptäcker vi snart många sociala problem och människor i svårigheter – ja, t. o. m. i elände. Därför måste vi konstatera att tiden för sociala reformer inte får vara förbi. Villkoren för det reformarbetet är däremot förändrade. Det handlar nu nästan uteslutande om att omprioritera resurser för att klara eftersatta grupper, samtidigt som de stora grupperna får finna sig i ganska kärva besparingar för att räta upp svensk ekonomi. Det är ett grannliga arbete. Ingen kan berömma sig av att helt undvika misstag i det arbetet, även om viljan är den allra bästa. Jag vill här med några exempel ta upp socialdemokratins sätt att hantera dessa frågor. Summan av den genomgången blir att tilltron till socialdemokratins sätt att hantera svåra socialpolitiska avvägningar allvarligt har rubbats.

Det första exemplet gäller naturligtvis familjepolitiken. Jag skall här inte ännu en gång gå in på regeringens avsaknad av idéer om hur barnfamiljernas ekonomi långsiktigt borde förbättras eller hur skatte- och bidragssystemet borde reformeras. Jag vill i stället fästa uppmärksamheten på de svåra sociala problem som bristerna i barnomsorgen innebär. Här råder ju stor brist på platser. Det betyder att tiotusentals barn i förskoleåldern inte får den omsorg och tillsyn som de skulle behöva. Många föräldrar går med ständig oro för hur barntillsynen skall kunna ordnas.

Det märkliga i den här situationen är att regeringen inte till varje pris försöker komma till rätta med problemet. Problemet kan man inte lösa – som vi alla vet – enbart genom att ständigt skjuta till mer skattemedel. I stället måste man hitta vägar att bygga ut barnomsorgen, inom tillgängliga ekonomiska ramar. En sådan väg är att stimulera och uppmuntra till enskilda initiativ. Det har visat sig att daghem som drivs av föräldrakooperativ och ideella föreningar blir billigare, utan att kvaliteten för den skall försämrats. Dessutom innebär förekomsten av alternativa barnomsorgsformer att valfriheten ökar för barn och föräldrar. Men i stället för att söka få till stånd fler platser med oförändrade resurser förhindrar regeringen att sådana initiativ kan förverkligas. De som vill ta eget ansvar förlöjligas. De som offrar tid och riskerar egna pengar för att förverkliga sina idéer hälsas inte välkomna utan skräms bort.

Varför skulle någon ha förståelse eller respekt för denna inställning?

Barn och föräldrar kan ju inte känna någon sådan respekt. De missar ju möjligheterna att få tillgång till fler platser.

De som arbetar inom barnomsorgen kan inte känna någon sådan respekt. De missar ju arbetsmöjligheter och stimulansen när det gäller att kunna få pröva egna idéer.

Ansvariga kommunalmän kan inte känna någon sådan respekt. De sätts ju under förmyndare, trots att de står för den större delen av finansieringen.

Ingen skattebetalare kan känna någon sådan respekt. Denna inställning leder till att skattemedlen inte används effektivt nog. Vem har egentligen glädje av socialdemokraternas njugga och avvisande inställning till enskilda barnomsorgsformer? Ingen, såvitt jag kan se.

En liknande attityd märks beträffande ideellt drivna vårdhem inom äldreomsorg och missbruksvård. Socialdemokratiskt styrda landsting försöker få bort de enskilda vårdhemmen, som i dag ger bostad åt och god omvårdnad om många äldre.

Den här inställningen märks också beträffande enskilda initiativ inom missbrukarvården. Ett graverande exempel är socialdemokraternas i Göteborg inställning till LP-stiftelsens verksamhet. Där hotar man att så fördyra verksamheten att LP-stiftelsen kanske måste lägga ned sitt rehabiliteringsarbete. Det innebär att kostnaderna rullas över till skattefinansierad rehabiliteringsverksamhet. Det är då värt att notera att av den mångmiljonomslutning som LP-stiftelsens rehabiliteringsarbete har – för att nu hålla mig till detta exempel – endast en bråkdel kommer från statliga eller kommunala anslag. Alla de miljoner som på frivillig väg samlas in för att hjälpa medmänniskor i nöd möts alltså inte bara med oförstående utan också med direkt motvilja av socialdemokraterna i Göteborg. Vad de som jobbar ideellt där kan hoppas på är ett regimskifte i samband med valet i höst.

Ytterligare ett problem inom vårdsektorn är köerna i sjukvården. Också här väcker socialdemokraternas hantering av frågan förundran. Både för operationer i den slutna sjukvården och till läkarmottagningarna i öppenvården är det långa köer som oroar många vårdbehövande människor. Många ringer och skriver om sina erfarenheter i sjukvården. Det är oroande rapporter. Det handlar om människor som har bollats mellan olika läkare, om människor som mist den läkare som de förut haft som sin husläkare.

Att korta köerna i sjukvården och ge rätt att få träffa samma läkare är inget lätt problem att lösa. Men ett krav borde man få ställa, nämligen att det inte ytterligare förvärras. Tyvärr har den s. k. Dagmarreformen skapat fler problem än den löst. Läkare som på sin fritid fungerat som husläkare för många människor har måst upphöra med sin verksamhet utan att någon annanstans har fått en förbättrad tillgång till läkare.

Som jag började med att säga kan ingen berömma sig av att träffa alldeles rätt med förslag till omprioriteringar i ett ansträngt ekonomiskt läge. Just av det skälet bör man vara beredd att erkänna misstag när sådana är uppenbara. Den omläggning av statsbidragen till landstingens sjukvård som har skett och som inneburit att många privatpraktiker har måst slå igen sin verksamhet är ett sådant misstag. Ju förr detta erkänns, desto snabbare kan man gripa sig an arbetet på att hitta en bättre tingens ordning.

Den händelse som skakat om tilltron till socialdemokratins hantering av sociala frågor mest är kanske ändå behandlingen av pensionärerna. Hur man än försöker slingra sig och förklara sig, står det nu alldeles klart att löftet som gavs till pensionärerna i valrörelsen 1982 om full värdesäkring för inträffade

prisstegringar har brutits. Man kan uttrycka det så att socialdemokratin är skyldig pensionärerna 3 500 milj. kr. Det är nämligen skillnaden mellan vad pensionerna nu uppgår till och vad de skulle uppgått till vid full värdesäkring. Tilltron har inte skadats av att också pensionärerna avkrävs en viss återhållsamhet i syfte att sanera svensk ekonomi. Skadan uppkom genom att löften ställdes ut som inte infriades.

En grupp som har rätt att hoppas på att de sociala reformernas tid inte är förbi är barn med olika handikapp och deras föräldrar. De kan verkligen sägas tillhöra Det glömda Sverige.

De behöver allt det stöd som vi är mäktiga att ge. Av den anledningen har arbetet med en ny omsorgslag motsetts med stort intresse och med viss oro från handikapprörelsen. Förhandlingarna mellan regeringen och Landstingsförbundet har gått trögt. Ett tag hotades de – såvitt man förstår – direkt av kris. Nu har emellertid ett slags överenskommelse träffats, och socialministern har försäkrat att propositionsarbete pågår i syfte att få den nya lagen att träda i kraft den 1 juli nästa år. Så långt kunde allt vara gott och väl.

Det är emellertid uppenbart att det lagförslag som regeringen nu överväger är en uttunning av det förslag som utredningen på sin tid lade fram. Vissa handikappgrupper kommer att ställas utanför. På min fråga till socialministern här i riksdagen för ett par veckor sedan, om regeringen kan tänka sig överväga en vidgning av kretsen handikappade, blev svaret ett raseriutbrott. Något verkar vara sjukt i den här frågan. Annars skulle nog inte Sten Andersson ha svarat på en hövlig fråga som han gjorde. Av den anledningen kan inte uppgifter om att Sten Andersson försöker lägga munkavle på handikapprörelsen viftas undan.

Nu går nämligen rykten om att socialministern skulle ha hotat handikapprörelsen att dra tillbaka en proposition om ny omsorgslag för den händelse man från det hållet vågar kritisera dess innehåll. Det vore bra om socialministern kunde dementera att någonting i den vägen har förekommit.

Anledningen till att rykten – som inte står att läsa i någon tidning och som inte kommer från någon middagsbjudning – om ett sådant hot inte bara kan tas som ett dåligt skämt är ju att socialministern har tillämpat det förut. Propositionen om en reformerad efterlevandepension, änkepensioneringen, drogs tillbaka efter kritik. Det var den gången välbetänkt, eftersom förslaget innehöll alltför många svagheter. Men bättre för en minoritetsregering är ju att förankra regeringsförslagen eller att förklara sig beredd att eftersträva förbättringar här i riksdagen.

Tongångarna har varit desamma när det gällde föräldraförsäkringen. Om riksdagen dristade sig att ändra på något skulle kanske hela propositionen dras tillbaka.

Till dessa erfarenheter kan läggas förra årets på det familjepolitiska området. Det saknades länge förslag över huvud taget från regeringspartiet. När det kom innehöll det många brister, som gjorde att riksdagen inte kunde ta ställning. Dit kan också räknas de egendomliga förslagen från i höstas beträffande barnbidrag till utlandssvenskar och reglerna för förlängt bidragsförskott.

Det är litet för många konstigheter som har passerat revy inom det socialpolitiska området för att det bara skulle handla om något enstaka olycksfall i arbetet. Resultatet har blivit att tilltron till socialdemokraternas och den socialdemokratiska regeringens sätt att hantera ett nödvändigt reformarbete inom det socialpolitiska området tagit skada. Det är också, herr talman, ett gott skäl att befria socialdemokratin från fortsatt regeringsinnehav efter valet i höst.

Anf. 44 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Innevarande år är Världsunngdomsåret, ett år då man särskilt skall uppmärksamma barnens och ungdomens villkor. Härom veckan kunde vi läsa den något häpnadsväckande rubriken i en av våra vanligaste tidningar: Ge barnen rösträtt! För oss inom vänsterpartiet kommunisterna är varje år ett barnens och ungdomens år, då vi försöker, inte bara i riksdagen utan runt om i bostadsområdena, i skolorna, på fritids och på dagis, bevaka barnens rättigheter.

Vad är det som är mest grundläggande för det stora flertalet människor i ett samhälle som det svenska? Det ena är att ha arbete, att ha en självständig försörjning. Det andra är att ha en reell möjlighet att påverka den samhällsutveckling som styr ens liv. Båda dessa ting, herr talman, är hörnstenar inom arbetarrörelsens klassiska idévärld. Vi vet att dessa ting för flertalet ännu är fjärran.

Arbetslösheten ökar, miljöförstöringen fortskrider, individualismen får företräde framför socialismens kulturarv. Maktlösheten sprider sig och påverkar också direkt och indirekt barnen och ungdomen. De påverkas indirekt genom att föräldrarna får försämrade ekonomi på grund av höjda matpriser, hyror, reseavgifter osv. eller det värsta gisslet arbetslösheten, med därmed sammanhängande negativa sociala och för familjen svåra konsekvenser. Det sker en direkt påverkan genom att också barnen och ungdomen förvägras möjligheten att rent konkret kunna påverka sin vardag och samhällsutvecklingen.

Skulle vi, herr talman, ge barnen "rösträtt" skulle samhället se annorlunda ut. Barn är kloka människor, med en mycket rik erfarenhet av de vuxnas vansinnigheter.

Jag vill sammanfatta vpk:s krav för barnen och ungdomen i sex punkter:

Rätten till en ljusnande framtid utan krig.

Rätten till meningsfullt samhällsarbete.

Rätten till ekonomisk grundtrygghet.

Rätten till bra bildning och fostran.

Rätten till en bra och giftfri miljö.

Rätten till ett rikt kulturarv.

Det finns mycket att säga om samtliga dessa tidiga arbetarrörelsekrav – jag skall bara ta upp några av dem. Flera har redan berörts, andra kommer att kommenteras. Men de ingår i en politik där maktfrågorna sätts i centrum, där barnens bästa och därmed också barnfamiljernas bästa i vid bemärkelse satts i centrum för en lösning.

Var de borgerliga partierna står i dessa frågor vet vi. I går kunde vi höra Ulf Adelson, Bengt Westerberg och Thorbjörn Fälldin tala om ekonomin i ordalag som stramhet, krigsmedvetande, kärvhet och återhållsamhet, i samma andetag som de försäkrade att vi barnfamiljer skall få det bättre. I dag har vi hört Ingegerd Troedsson, Karin Israelsson och Ingemar Eliasson diskutera vilka åtgärder de anser vara bäst. Då kommer man åter in på vårdnadsbidraget. De sociala insatser som hittills har gjorts talar man mycket litet om. Man förlitar sig på att vårdnadsbidraget i stort sett skall lösa alla problem. I detta sammanhang vill jag ställa en enkel fråga till de borgerliga ledamöterna här i dag: Ett vårdnadsbidrag på t. ex. 24 000 kr., vilka kommer detta att drabba? Jo, det kommer att drabba kvinnorna i första hand. Det kommer att innebära att man förvägrar dem rätten till arbete, att man förvägrar dem rätten till ekonomisk självständighet, att man bortser från att t. ex. 60 % i Stockholms förorter faktiskt är ensamstående. Dessa grupper bortser man totalt från.

Apropå detta kunde vi i går också läsa om centerns nye koalitionspartners program när det gäller familjepolitiken. Av det programmet framgår att man med lagstiftning skall prioritera familjen som samlevnadsform. Ensamstående göre sig alltså icke besvär. En huvudpunkt i programmet är att barn skall få rätt att gå i vilken skola de vill, underförstått att Maranatakolor skall inrättas med skattebidrag, osv. Abortfrågan, en för kvinnofrigörelsen oerhört viktig fråga, skall vi över huvud taget inte ta in i sammanhanget. När det gäller denna fråga vet vi var kds står, vi vet även var många centerpartister och moderater här i kammaren står i denna fråga.

Det är alltså, herr talman, skrämmande perspektiv som öppnar sig vid en borgerlig valseger – skrämmande för barnen och skrämmande för familjerna. Belysande är därvidlag vad Thorbjörn Fälldin i gårdagens debatt sade om sociala förmåner. Det är, herr talman, ingen förmån för barnen att få en trygghet i vårt samhälle, det är en rättighet!

Nog om detta. Vi är från vpk:s sida starkt kritiska också mot socialdemokraternas politik när det gäller familjerna. Om vi då tar fasta på begreppet ekonomisk trygghet så visst är det, Sten Andersson, mycket uppmuntrande att få brev från socialdemokraterna. Jag tycker att socialdemokraterna borde ägna sig mindre åt att skriva brev och mer åt att bedriva realpolitik. Det tycks ha gått litet grand av mode i att skriva brev. Det gör man ju också i Stockholms stadshus – Stockholms kommun är den kommun jag tillhör. Men när Inger Bävner skickar brev till den som har hand om gatorna, det handlar om att vi har snö på gatorna, glömmer hon att det är John-Olle Persson som håller i pengarna och som skulle kunna åstadkomma förbättringar härvidlag. Dessutom betyder ett brev tillnärmelsevis inte lika mycket för barnfamiljerna som att kunna köpa mjölk litet billigare – det har flera talare varit inne på. Jag förutsätter att Sten Andersson vet vad en liter mjölk kostar. Men hur är det med allt det övriga – stövlarna, kläderna, dagis- och fritidsavgifterna, listan kan göras oerhört lång?

Vad som krävs är reella förbättringar, generella åtgärder, sex timmars arbetsdag med bibehållen lön, borttagande av moms på mat, en utbyggnad

av den offentliga verksamheten, bättre barnbidrag, osv. Det skulle både på kort och på lång sikt vara betydligt bättre än ett och annat brev.

Sedan vill jag beröra rätten till en bra fostran och utbildning. "Ropen skalla – daghem åt alla." Jag vet inte hur många av er som kommer ihåg det från gamla riksdagshuset, men mitt första besök i det s. k. gamla riksdagshuset vid Sergels torg skedde när vi hårt drev frågan om en utbyggnad av barnomsorgen, när vi föräldrar, barn och personal gick samman om detta krav och uppvaktade riksdagens ledamöter genom den s. k. tröjdemonstrationen på läktarna. Vi kördes ut under mottot "Tysta som muren – ändå censuren", men vi åstadkom ändå genom den omfattande rörelsen avsevärda förbättringar i vad gällde daghems- och fritidshemsutbyggnaden.

I dag ser vi planerna på dagis och fritids skrotas i kommun efter kommun. Vi får, återigen, höra Sten Anderssons kollega i stadshuset, Inger Bävner, förtvivlas över John-Olles uttalanden om inskränkningar. Men det hjälper inte. Barnomsorgen skall skäras ned. Platser skall dras in. Bara i min egen stadsdel, Söder i Stockholm, skall åtminstone tre fyra dagis och fritids försvinna. Sardinburkspolitiken skall tillämpas, dvs. fler barn skall skrivas in på samma avdelningar. Personaltätheten är för stor, menar man, vikarietäckningen för omfattande, osv. Och nu under vintern försvinner de s. k. skoltimmarna – dvs. den tid som går åt för att personalen vid fritidshemmen skall kunna följa sina "ettagluttare" till skolan tidigt mörka morgnar över kraftigt trafikerade gator.

Det här är vardag, herr talman! Vardag är också att vi i skolorna får se försämrade skolluncher, vi måste åter, som på 1940- och 1950-talen, skicka med barnen mellanmål. Vi måste börja betala t. o. m. förstaklassarnas böcker. Vi tvingas äse att en nyfattigdom breder ut sig, som innebär att en ny "kultur" utvecklas, där ungarna går i "gympaskor" mitt i vintern, därför att barnbidraget inte räcker. Och allt fler barnfamiljer tvingas uppsöka socialvården: hyran är för hög, matkostnaderna för stora och reallönerna sänkta!

Vi vill alltså ha en annan politik. Det är kommunerna som sköter om dessa saker, men kommunerna behöver statsbidrag. Och statsbidragen måste utformas så att de innebär en verklig stimulans att bygga ut barnomsorgen, förbättra kvaliteten, återinföra de tidigare bindande normerna för personaltäthet osv. Vi har, herr talman, avsatt erforderliga miljoner för detta ändamål. Det är dyrt, det är vi medvetna om, men det är en fråga om prioritering.

Så till sist några ord om de övriga rättigheterna. Sten Andersson har tidigare ägnat sig åt rätten till en bra miljö. Här gäller det inte bara det faktum att än i dag parkeringsplatser prioriteras framför dagisplatser, att än i dag friska män planerar för friska män med bilar till nackdel för barnen och andra svaga grupper, utan det gäller också frågan om den miljö som har vuxit fram i vårt samhälle.

I ett brev till alla partiledare har Veronica Wikholm, som har forskat och skrivit om dessa frågor, framhållit: Varje nyhet är var för sig ett nödrop om att något är galet. När ett barn föds i dag är det redan påverkat av miljögifter. Påverkan på de ofödda barnen och riskerna för alla övriga barn borde höra

till de problem vi diskuterar mest. Så är det inte. Oftast diskuteras de s. k. tunga ekonomiska, och i går utrikespolitiska, frågorna, och de diskuteras som om de inte berördes av miljöhoten. Och ändå är den påverkan som sker på miljön ett hot mot alla människor och mot hela samhällsekonomin.

Veronica Wikholms brev till partiledarna borde fungera som en väckarklocka – en väckarklocka som manar alla, inte bara socialdemokraterna, att värna om barnen och miljön. I en rad motioner och i en särskild motion om Veronica Wikholm kräver vi en rad åtgärder på det här området.

Till sist några ord om barnen och kulturen. Ett samhälle utan ett rikt kulturliv är ett fattigt, ja, odemokratiskt samhälle. Ett samhälle där man inte satsar på barnen och kulturen är inne på fel väg. Kulturen omfattar både det som varit och det som skall komma, för framtiden finns redan här – nuet är framtidens historia. Inte heller kulturen kan ses isolerad från samhällslivet i övrigt, och inte minst gäller detta barnen, ungdomen och kulturen.

Jag nämnde tidigare att nya kulturer vuxit fram – fattigdomskulturer i mode och liknande, nödvändiggjorda av åtstramningspolitiken. Lika allvarligt är att de kommersiella krafterna tagit strupgrepp på barn- och ungdomskulturen – krafter som hotar yttrandefriheten och demokratin, krafter som manifesteras i moderatungdomarnas "satsa på dig själv".

Det måste, herr talman, vara en av arbetarrörelsens absoluta viktigaste uppgifter att på alla sätt bekämpa denna okultur. Satsa på biblioteken, på teater, dans och musikverksamhet! Satsa på framtiden – satsa på barnen!

Anf. 45 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill bara något kommentera Eva Hjelmströms påståenden om barns rättigheter. Jag anser att den främsta rättigheten för barnen bör vara den att kunna umgås med sina föräldrar. Det är just de ensamstående föräldrarna som vi med vårt vårdnadsersättningsförslag har tänkt på. Det skulle ge en möjlighet för dessa, som ofta är heltidsarbetande, att avstå från 25 % av sin arbetstid. De skulle då få ersättning genom vårdnadsersättningen. Därmed skulle de också kunna ge denna tid till barnen. Detta tycker jag är ett skäl som talar mycket starkt för vårdnadsersättningen.

Jag tror också att Eva Hjelmström är medveten om den situation som småbarnsföräldrar befinner sig i, där ofta bristen på tid och ork med barnen är det avgörande för den mycket arbetsamma situationen. Det är just möjligheten att få mera tid för barnen som vi med vårt förslag vill komma fram till.

Anf. 46 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Vem kan försörja sig på ett vårdnadsersättningsbidrag i dagens samhälle? Det är fullständigt omöjligt. Ett vårdnadsersättningsbidrag innebär helt enkelt en återgång till den gamla politiken att kvinnorna skall stanna hemma vid spisen och sköta man och barn.

Samhället är inte så konstruerat i dag att man kan leva på 24 000 kr. om året. Det är helt omöjligt. Bortsett från detta tillhör vi också dem som driver kravet att föräldrarna, vare sig de är ensamstående eller bor i familj, skall få

mer tid över för sina barn. Där anser vi att sex timmars arbetsdag med bibehållen lön är den absolut bästa lösningen. För barnen betraktar vi en daghemsp plats som avgjort bättre än att de skall gå hemma med en missnöjd förälder. På daghemmen får de kontakt med andra barn, och där kan de få en helt annan fostran, som uppenbarligen stämmer bättre överens med våra idéer än med centerns, moderaternas och folkpartiets.

Anf. 47 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har aldrig sagt att vårdnadsersättningen skall vara en hel lön. Om det hade varit meningen att den skulle ersätta en yrkesinkomst, då hade inte beloppet varit 24 000 kr. Detta innebär en möjlighet att utnyttja sex timmars arbetsdag. Den möjligheten skulle därmed kunna tas till vara.

Det finns absolut inte något krav att man skall återgå till enbart hemmaarbete, bundet till vårdnadsersättningen, men vårdnadsersättningen ger också en möjlighet för den som så önskar att vara hemma och klara sin barnomsorg själv.

Anf. 48 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Om man verkligen vill förbättra för barnfamiljerna, är det då inte bättre att bygga ut barnomsorgen? Nu talar man från centerns, moderaternas och folkpartiets sida om valfrihet, men faktum är att den inte existerar. Det är i Stockholm köer på flera tusental barn till dagis och fritids. Är det valfrihet i dagens läge? Först när barnomsorgen är utbyggd kan man börja diskutera valfriheten. Men så är inte fallet i dag. Hundratusentals barn runt om i landet köar och skulle gärna vilja komma in på dagis och fritids.

Man vill förbättra. Ja, då kan man också satsa på höjda barnbidrag och, som jag framhöll tidigare, sex timmars arbetsdag med bibehållen lön. Detta är reella åtgärder. Kvinnan skall inte som i dag tvingas arbeta deltid på grund av samhällets konstruktion. Den kategori som centerns och de borgerliga partiernas förslag gynnar är byrådirektören, som är gift och bor i villa i Lidingö. Det är inte den ensamstående morsan i Botkyrka.

Anf. 49 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Visst har Sverige, fru förste vice talman, ändrats sedan pappa var liten – egentligen på alla punkter utom en: moderata samlingspartiet är samma gamla reaktionära högerparti som då pappa var liten. Ni står för förändringar men inte för förnyelse utan för en återgång till det gamla. Jag tänkte i detta lilla anförande något uppehålla mig vid den saken.

I den allmänpolitiska debatten för tre år sedan varnade jag den borgerliga regeringen och riksdagsmajoriteten för att fullfölja planerna på att försämra sjukförsäkringen genom införande av karensdagar och sänkt sjukpenning. Jag frågade om Thorbjörn Fälldin och hans regeringskolleger verkligen förstod vilken bitterhet och vrede som den förutskickade försämringen hade väckt bland landets arbetare – en bitterhet och vrede som inte bara berodde på den ekonomiska förlusten och minskade tryggheten vid sjukdom utan i än högre grad på dess prägel av orättfärdig klasspolitik. Även om ett fullföljan-

de av planerna skulle öka de socialdemokratiska segerchanserna i valet 1982, vädjade jag till Fälldins regering att inte begå denna orättvisa – som dessutom skulle försvåra en redan besvärlig avtalsrörelse.

Vi vädjade förgäves. Regeringen genomdrev beslutet. Resultatet blev det jag förutskickade. Försämringen av sjukförsäkringen fick en direkt avgörande betydelse för valutgången. Det visar alla eftervalsundersökningar. Inte bara socialdemokratiska väljare utan också hundratusentals tidigare borgerliga väljare motsatte sig karensdagar och sänkt sjukpenning. Så snart vi återfått regeringsansvaret hösten 1982 rev vi upp den borgerliga regeringens beslut. Försämringen av sjukförsäkringen hann aldrig träda i kraft.

Nog tycker man att ni borde ha lärt av den läxa väljarna gav er 1982. Men icke! Tvärtom har ni bestämt er för att upprepa bravurnumret. Vinner ni valet lovar ni att sjukförsäkringen skall försämrats igen.

Karensdagarna törs ni visserligen inte ge er på den här gången. Men ersättningen till de sjuka skall minska med bortåt 2 000 milj. kr. på ett år. Det är precis samma orättfärdiga klasslagstiftning som förra gången, en lagstiftning riktad mot arbetarna och många tjänstemän i det privata näringslivet. De offentliganställda och flertalet privatanställda tjänstemän har ju sin trygghet vid sjukdom reglerad i avtal. De har full sjuklön från första sjukdagen.

Jag kan försäkra att detta ert nya försök att gröpa ur tryggheten vid sjukdom kommer att utlösa samma bitterhet och vrede på arbetsplatserna som ert förra försök. Och precis som förra gången är ert förslag ett sabotage mot pågående avtalsrörelse.

Arbetsmarknadens parter är överens om att försöka minska spännvidden mellan arbetare och tjänstemän i vad gäller trygghet vid sjukdom, men ni kräver att klyftorna skall öka ytterligare.

Var så säker: Väljarna kommer att ge er en ny läxa, en välförtjänt sådan. För ni nöjer er ju inte med att försämma sjukförsäkringen. Ni kräver också att ersättningen vid arbetslöshet skall minska. Samtidigt skall de försäkrades egna avgifter till arbetslöshetsförsäkringen öka. Löntagarna skall, säger ni, ta fulla ansvaret för arbetslösheten. Arbetsmarknadspolitikerna skall avrustas.

Lägger man till allt detta era krav på höjda hyror, dyrare mat, sämre barnomsorg, sämre färdtjänst, sämre hemtjänst och sämre äldreomsorg, frågar man sig som en borgerlig tidning gjorde häromdagen: Hur törs ni? Vill ni inte vinna valet?

Men ni är, som Ingemar Eliasson skrev i en tidningsartikel i går, varken ondsinta eller politiska dumhuvuden. Förklaringen måste alltså vara en annan.

Folkpartiet och centerpartiet hummar beträffande avsikterna. Men moderata samlingspartiet – och det har jag stor respekt för – redovisar öppet och ärligt de framtida planerna. Er politik är inte dikterad av den ekonomiska krisen utan, som Ulf Adelson sade i går, av er ideologi. Med andra ord: Den politik ni nu föreslår är ni beredda att föra också i goda tider.

Vad ni egentligen vill är, som moderaterna öppet säger, en genomgripande systemförändring av samhället. Ni vill riva ner det välfärdssamhälle som

arbetarrörelsen, med ett växande stöd av borgerliga väljargrupper, har byggt upp under årtionden. Det är förklaringen till de förslag som i förstone ser ut som ett program för politiska självmordspiloter.

Vad är det då som kännetecknar det svenska välfärdssamhället? På vilken grund är det byggt? Vad är det som skall rivas ner?

Det är lätt att urskilja de fyra hörnspelarna i det välfärdsbygget. Den första är strävan till full sysselsättning. Den andra är en stark och självständig fackföreningsrörelse. Den tredje är en välfärdspolitik som omfattar alla medborgare – generell, inte selektiv, socialpolitik. Den fjärde hörnspelaren är en stor gemensam sektor som garanterar att välfärden kommer alla till del.

Moderaterna har siktet inställt på att knäcka alla fyra hörnspelarna och kan tydligt numera räkna med centerpartiets och folkpartiets helhjärtade stöd. Ni har kapitulerat inför högerkrafterna. Ulf Adelsohn är er gemensamma statsministerkandidat.

Först skall facket knäckas – eller "tämjas", som Mrs Thatcher och herr Tobisson brukar uttrycka det. En svag och splittrad fackföreningsrörelse leder dessutom till försvagning av den politiska delen av arbetarrörelsen.

Drastiska nedskärningar av stödet till inkomstsvaga grupper, sjuka, arbetslösa, handikappade, barnfamiljer och pensionärer leder oundvikligen till minskad konsumtion från dessa gruppers sida och också minskad efterfrågan på industrins produkter. Det visar all erfarenhet från de länder där denna politik praktiserats, också de erfarenheter vi fick under de borgerliga regeringsåren 1980 och 1981. Resultatet blir växande arbetslöshet.

Ja, så skall den första och den andra hörnspelaren knäckas: ökad arbetslöshet, sänkta reallöner, tömda A-kassor, avrustad arbetsmarknadspolitik, urgröpta trygghetslagar. Resultatet blir just en svag och splittrad fackföreningsrörelse. Därmed blir det också lättare att knäcka de återstående hörnspelarna.

Det socialpolitiska stödet skall i fortsättningen enligt moderaternas program riktas främst till de sämst ställda grupperna. De välbeställda får klara sin trygghet med hjälp av avtal eller den egna plånboken.

En sådan politik kan, innan man har tänkt sig för, låta riktig, men den leder alltid – det visar vårt eget förflutna och andra folks erfarenheter i dag – till sämre kvalitet i vård, omsorg och utbildning just för de sämst ställda. Varför? Jo, de välbeställda som får betala för sin trygghet ur egen kassa kommer att begära bättre omsorg och vård för egen del och blir allt mindre benägna att med avgifter och skatter bekosta en rimlig standard för de sämst ställda. Dessa får, som t. ex. i USA, nöja sig med fattigstandard.

Hand i hand med denna fattigdomspolitik går privatisering av den gemensamma sektorn. Målet är som SAF, Svenska arbetsgivareföreningen, anger att all offentlig verksamhet, även sjukvård och omsorg, på sikt bör privatiseras. Plånboken, inte behovet, skall avgöra kvaliteten på vård, omsorg och utbildning.

I slutänden av en sådan politik väntar, precis som moderaterna öppet och ärligt säger, ett helt annat slags samhälle. Välfärdssamhället har fått vika för

ett samhälle med vidgade klyftor. Jämlikheten, som någon moderat uttryckte det, blir kastad på sophögen, liksom jämställdheten. Arbetslösheten och utslagningen ökar dramatiskt, solidariteten och värdegemenskapen olika grupper emellan har i motsvarande grad minskat.

Moderaternas politik och framtidsvision är en utmaning inte bara mot arbetarrörelsen utan också mot hundratusentals borgerliga väljare som vill slå vakt om och utveckla den svenska välfärdsmodellen.

Därför, herr talman, går den politiska vattendelaren i Sverige inte mellan socialdemokratin och ett homogent borgerligt block. Den går mellan å ena sidan moderata samlingspartiet och ledningarna för folkpartiet och centerpartiet; å andra sidan arbetarrörelsen och stora grupper borgerliga väljare som inser att den värdegemenskap som välfärdssamhället bygger på är den svenska demokratins främsta styrkebälte.

Den socialdemokratiska regeringen har visat att det går att förena kampen mot arbetslösheten och saneringen av den svenska ekonomin med en bevarad och utbyggd social trygghet. Arbetarrörelsen föredrar samverkan och breda lösningar. Vi har aldrig sökt strid för stridens egen skull, men vi har heller aldrig väjtt undan striden om vi tvingats ta strid. Nu söker ni strid om välfärdssamhällets grundvalar. Då skall ni också få strid, och inga utrikespolitiska undanmanövrer, hur hänsynslösa, hur ansvarslösa och hur utstuderade de än är, skall göra att ni kommer undan den striden.

Anf. 50 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Samma gamla reaktionära högerparti som då pappa var liten, säger socialministern. Det var ett intressant konstaterande. Det är alltså reaktionärt att försöka arbeta för valfrihet. Det är alltså reaktionärt att ta ansvar för statens finanser och inte skjuta upp detta till morgondagen, till våra barn och efterkommande. Det är alltså reaktionärt att försöka inrikta insatserna på områden där de bäst behövs, för t. ex. de barnfamiljer som inte har tillgång till den dyraste barnomsorgsformen, för dem som lever i små omständigheter, för dem som har låg föräldrapenning. Det är alltså reaktionärt att arbeta för en tillväxt som kan ge också de arbetslösa jobb.

Däremot, herr talman, är det inte samma gamla socialdemokrati som när pappa var liten, och det är att beklaga. För socialdemokraterna tycks, trots sina stolta traditioner till försvar för de små i samhället, i dag arbeta i rakt motsatt riktning. Den förda politiken gör den enskilde alltmer beroende av statsmakternas välvilja, den minskar valfriheten och bäddar för den ransoneringsmed plånboken som man samtidigt säger sig vilja motverka. Solidariteten med de socialistiska idealen är i dag tyvärr större än solidariteten med dem som skulle ha behövt vårt stöd och större än hänsynen till vad människorna själva önskar och vill.

För oss är det väsentligt att verkligen underlätta för familjerna att ta sitt ansvar – att kunna leva på sin inkomst. Vi föreslår betydande besparingar – men vi gör det öppet och ärligt, vi smusslar inte, och vi kommer inte med tomma vallöften, som vi sedan tvingas bryta. Vi gör det av omtanke inte minst om den sociala tryggheten. Det är bättre att i tid göra de besparingar

som behövs än att längre fram tvingas till dramatiska besparingar som får svåra följder också för de allra viktigaste sociala behoven.

Socialministern förde fram vallöftet när det gäller sjukförsäkringen. Ja, det är väl det enda vallöfte man hittills uppfyllt. Men Sten Andersson är dåligt påläst. Gör man som vi föreslagit, innebär det inte att de offentligt ställda sitter i orubbat bo. Självfallet är det en regerings skyldighet att i så fall se till att det genom avtalsförhandlingar blir likartade förhållanden – en kraftfull regerings skyldighet, skulle jag kanske säga.

Verkligheten är också den att med våra förslag till besparingar, tillsammans med våra förslag om sänkta marginalskatter, blir effekten utomordentligt liten 1988. Den blir störst för de första sjukdagarna, dvs. 220 kr., och lägst för dem som har 30 sjukdagar eller mer, nämligen 80 kr.

Anf. 51 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! De stora ordens tid är tydligen innc igen – att gå in på detaljer i förslagen vågar sig socialministern inte på. Vi har pekat på orättvisorna i barnomsorgen. Tydligt är att inte ens våra debattinlägg i kammaren i dag övertygar Sten Andersson om de svåra problem som barnfamiljerna i dag lever med, trots att socialdemokraterna påstår att de vänt utvecklingen åt rätt håll. Det är då skrämmande att man lämnar barnfamiljerna helt utanför de fördelar som detta skulle ha medfört.

När vi före valet går ut och talar om för väljarna vad vi vill, redogör vi också för de förslag som innebär att vi tar ett ökat ansvar för budgetunderskottet i Sverige. De besparingar vi föreslår är inte av den arten att invånarna inte orkar bära dem. Vi tänker också omfördela resurser. De människor som bor i de kommuner som har de tyngsta kommunalskatterna drabbas ju orättfärdigt hårt av alla ytterligare skattepålagor. Där har socialdemokraterna inte visat någon solidaritet mot de svaga i samhället.

Förändringarna i sjukförsäkringen drabbar var och en i förhållande till inkomsten. Den som har låga inkomster drabbas minst av besparingarna, medan alla de skatter som socialdemokraterna genomför drabbar alla likartat.

Jag tror att väljarna inför detta val har behov av att få reda på vad socialdemokraterna vill. Det lärde man sig i samband med förra valet, då man inte fick några som helst besked.

Socialdemokraterna riktar i dag en krigsförklaring mot oss. I det kriget är alla medel tillåtna – vi vet vad det innebär när socialdemokraterna engagerar alla sina organisationer. Vi har vana från den krigshets som vi fick utstå i början av 1980-talet, när det riktades beskyllningar mot oss för att vi medvetet försämrade villkoren för människorna.

Jag tycker att Sten Andersson skall ge sig tid att läsa våra förslag och göra en sammanställning av dem för att se hur den enskilde kommer att drabbas av förslagen i stället för att rikta en krigsförklaring mot oss utan att kunna bygga på ett material som har någon grund i verkligheten. Jag tror att detta skulle ge socialministern en ganska bra läxa.

Anf. 52 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Sten Anderssons inlägg formade sig ju till ett eko av gårdagens debatt. I stället för att söka lägga till rätta och diskutera i sak i syfte att kanske uppnå enighet, blåser han till strid över hela linjen, men samtidigt beklagar han – precis såsom i går skedde på regeringshåll – med falskt skorrande stämma att så sker. Någon seriös debatt väntar jag mig inte när Sten Andersson är i farten – i varje fall inte när han kommer upp i en talarstol. Det är demagogi från början till slut, men jag skall ändå göra ett försök att korrigera hans beskrivning av besparingsförslaget när det gäller sjukförsäkringen.

Det är säkerligen så, Sten Andersson, att den aviserade besparingen förorsakade oss problem, kanske t. o. m. förlusten i 1982 års val – det är aldrig populärt att presentera besparingsförslag. Men tror Sten Andersson att väljarna, om de fått reda på det, hade uppskattat att regeringen skulle urholka pensionerna på det sätt som sedan skedde efter valet? På den punkten "hummades" det inte ens från socialdemokratins sida – man var tyst, knäpptyst. Men naturligtvis ruvade man redan då på tanken att bryta det löfte man gett pensionärerna.

Det är inte fråga om någon klasslagstiftning när man föreslår besparingar i sjukförsäkringen. Det blir samma sänkning för alla grupper. Vad parterna sedan väljer att förhandla om när det gäller det som skall ligga ovanpå den grundtrygghet som försäkringen ger är deras sak, och de skall ha den rätten. Att så sker bekräftas av det avtal som nyss ingåtts mellan SAF och PTK. Parterna avgör hur utrymmet skall användas. Om man väljer att utnyttja utrymmet för att förbättra sjukersättningen, betyder det att det inte står till förfogande för att förbättra lönen eller andra anställningsförmåner. Vi menar att parterna skall ha denna valfrihet; regeringen eller riksdagen skall inte blanda sig i det.

Det är också så att den besparing som enligt vårt förslag uppkommer i sjukförsäkringen är mildare än t. o. m. en skattehöjning som bensinskatteförslaget innebar, långt mildare än momshöjningen och bara en bråkdel av den urholkning som devalveringen förorsakade i familjernas ekonomi. Men detta talar regeringen tyst om. Skillnaden mellan oss, herr socialminister, är att vi ger besked i förväg. Vi litar på argumenten i våra förslag, medan socialdemokratin väljer att tiga still och sedan bryta sina löften. Jag tror att väljarna avslöjat er strategi därvidlag.

Anf. 53 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med Sten Andersson i hans kritik mot borgarna. Deras politik är cynisk, en politik präglad av hyckleri. Men jag efterlyser samtidigt en kommentar till vad jag tidigare framhöll, nämligen att Sten Anderssons parti ställer upp på återhållsamheten i ekonomin. Man sätter företagens export och företagens miljardvinster framför förbättringar för de breda grupperna – barnfamiljerna och pensionärerna. Man ställer sig bakom kraven runt om i kommunerna och landstingen på nedskärningar, fördyringar och försämringar för de breda löntagargrupperna.

Vänsterpartiet kommunisterna lyckades i höstas delvis driva igenom en viss återhållsamhet i vad gäller hyrorna, men fortfarande kvarstår risken för hyreshöjningar. Matpriserna stiger kontinuerligt, och barnbidragen håller inte alls den förbättringstakt som krävs för att kompensera dessa ökningar.

Socialministerns parti ställer sig på skatteområdet bakom en enligt vår mening orättvis fördelningspolitik, där det fortfarande är de mest gynnade som främjas. Man ställer sig bakom en politik som inneburit att kommunerna – bl. a. Stockholms kommun, som jag pekade på tidigare – inte bara drar ned på utbyggnaden av barnomsorgen utan t. o. m. går så långt att de börjar diskutera nedläggningar, samtidigt som köerna växer.

Man ställer sig i vad gäller barnomsorgen återigen bakom en politik som innebär att kvaliteten får stå tillbaka. Man vill inte längre ha några bindande normer på det området. Man står vidare bakom en politik som innebär att landstingen rustas ned och att pensionärerna får det sämre genom att hemservice och liknande sätts åt sidan. Allt detta sker samtidigt som Volvo och andra storföretag kammar hem jättevinst. Vi kan inte acceptera detta.

Anf. 54 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag är inte särskilt krigisk av mig. Jag fick ju efter förhandlingarna förra våren om familjepolitiken ett allvarligt menat, informellt anbud från moderat håll att i en eventuell kommande samlingsregering bli den som skulle ena de borgerliga, bl. a. då det gällde familjepolitik. Jag tar inte påståendet att jag skulle förklara krig på särskilt stort allvar, med tanke på att det kommer ifrån partier som i går helt åsidosatte landets säkerhetspolitiska intressen bara för att vinna egna partipolitiska fördelar.

Det som sades om sjukförsäkringen var ganska intressant. Det som ni sade om en kraftfull regering gällde kanske Mrs. Thatcher – det kan inte ha varit något borgerligt föredöme i Sverige som ni tänkte på. Vad är det som skall ske? Är det avtalsförbud som ni är ute efter? Det måste väl vara det – så var fallet ett slag förra gången frågan var aktuell. Men om det inte är avtalsförbud som det gäller, har ni redan fått svar från de stora fackliga organisationerna.

LO kallade era förslag för en demonstration i cynism. I går gjorde TCO-ledningen följande uttalande: Rör inte tjänstemännens sjukförmåner, för då blir det krig på arbetsmarknaden.

Det är ni som ställer till krig.

PTK sade att det inte är facklig omedvetenhet som dikterar det borgerliga förslaget, utan facklig medvetenhet.

Det är hårda omdömen, men rättvisa. Jag kan också tala om för er att de är mycket hovsamma jämfört med dem som fälls av de arbetare som nu hotas av en utpräglad klasslagstiftning. Och är det så underligt att de är upprörda?

Se t. ex. på en verkstadsarbetare på Kockums! Säg att han heter Sten Andersson. Verkstadsarbetarna på Kockums får enligt det moderata förslaget 1 200 kr. mindre i månaden i sjukersättning. Sten Andersson säger då: Det gör ingenting. Det är ett offer som arbetarna får lov att göra för landets bästa. – Ja, det gör inte Sten Andersson i Malmö någonting, för han är moderat riksdagsman.

Låt mig nu fråga er: Ni tänker väl ändå föreslå att inte heller riksdagsmännen skall få full sjukersättning? Jag hoppas att vi inte skall försättas i en annan situation än arbetarna på Kockums.

Det längre perspektiv som jag försökte teckna var vidare mycket allvarligt menat. Det var ingen nidsbild som jag försökte teckna, utan jag har utgått från moderata uttalanden och program, liksom också från uttalanden från andra som opererar på det här området. Där finns en hjärnrust, och jag har stor respekt för den. Den innehåller välutbildat folk med briljanta hjärnor. Jag misstänker inte att några av dem som deltar i denna debatt ingår i den hjärntrusten, men den finns, och den har det långa perspektivet. Jag har respekt för det, även om jag inte delar de uppfattningar som förs fram.

Vilka är det som drabbas, om man minskar statsbidragen till kommunerna med 4-5 miljarder? Jo, de äldre och de handikappade. Jag har ingen förståelse för det resonemang som Ulf Adelsohn förde i går och där han sade att ett heltidsarbetande sjukvårdsbiträde som tjänar 80 000 kr. är avundsjuk, om hon tycker att det är fel att hon får höjd skatt medan den som tjänar 500 000 kr. får 43 000 kr. i skattesänkning. På det sättet vidgar man klyftorna.

Sådana samhällen som jag tecknade och som jag menar att moderaterna eftersträvar finns ju. De finns just därför att politiken i de länderna har dikterats av den samhällssyn som moderaterna ger uttryck för. Vi kan se på USA. Det är ett land där det finns mycket att beundra, och många moderata debattörer här i kammaren och utanför den åberopar USA som ett idealland. Där finns mycket att lära, men också väldigt mycket att förskräckas över.

I detta rika land lever enligt offentlig statistik mer än 20 miljoner människor under fattigstrecket. Många är definitivt utslagna. Man ser dem som mänskligt vrakgods liggande i drivor i Bowery, Harlem, South Bronx osv. Då man träffar unga radikala politiker – eller liberala, som de kallas därborta – säger de: Vi är medvetna om de människorna, men de får skylla sig själva. De är det pris man måste vara beredd att betala för en snabb ekonomisk utveckling. Man låter alltså detta ske av övertygelse, inte därför att man är ond.

Detta är den moderata samhällsfilosofin. Man måste om det skall gå snabbt framåt lämna några efter sig.

Jag besökte USA i somras för att se handikappolympiaden, men jag passade också på att titta på en del av de sociala förhållandena. Den amerikanske ambassadören var mycket vänlig och förberedde besöket. Jag hade mycket att lära men också mycket att förskräckas över.

Jag kom till ett privat daghem och tänkte att det nu gällde att ladda upp argumenten ordentligt. Det var ett välskött daghem, man hade en god pedagogik och en bra personal, och allt var mycket intressant. Men vilket var det ideal man hade då det gällde barnomsorg? Jo, den svenska barnomsorgen. Jag fick vända på argumentationen i en hast.

Och varför var det så? Jo, där kostar en plats på daghem 40 000 kr. per år, och det gjorde, sade man, att de barn som bäst behövde barnomsorg, barn med fattiga föräldrar, invandrabarn och barn med särskilda behov, inte fick

plats, eftersom deras föräldrar inte hade råd att betala. Vad händer då? Många av de barnen driver vind för våg på New Yorks gator. Många av dem faller offer för knark, alkoholism och kriminalitet.

Jag besökte också det borgarråd som har hand om äldreomsorgen. Jag tror att den amerikanske ambassadören hade sagt till henne att hon skulle se upp med den här svensken som skulle komma. Hon gjorde ett visst motstånd, men jag vet ju att amerikanerna gärna skryter med sin effektivitet, så jag frågade: Är det sant att ni varje dag utspisar 10 000 pensionärer i era kommunala soppkök? – 10 000, sade hon, nej 33 000! Annars skulle de inte överleva.

Tänk er det! 33 000 människor, som hade jobbat och slitit ett helt liv, fick stå där och tigga om litet soppa för att överleva. Det är ett dåligt system.

Jag tror inte att det är just det systemet moderaterna vill ha, men den politik ni moderater står för leder till – det säger ni öppet – ökade klyftor, därför att de ökade klyftorna är önskvärda. Jag tycker att Ingemar Eliasson och andra ledamöter från mittenpartiernas sida som deltagit i debatten är aningslösa, då ni låter moderaterna så till den milda grad ta kommandot. Dem har jag i och för sig respekt för men inte för er.

Anf. 55 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag förstår så utomordentligt väl att socialministern förbehåller sig rätten att hellre diskutera förhållandena i USA än förhållandena i socialdemokraternas Sverige. Jag förstår också varför socialministern med sådan förkärlek uppehåller sig vid sjukpenningen. Det är, som jag sade, det enda vallöfte som socialdemokraterna inte har brutit. Det kanske hade varit till fördel för svenska folket, om man i stället hade brutit det vallöftet och gått in för den modell som de borgerliga företrädde.

När det gäller statsbidragen till kommunerna så försök inte, socialministern! Också ni skär ned på statsbidragen, men ni gör det genom att smussa med inflationen. Statsbidragen till barnomsorgen och till äldreomsorgen kommer i år att minskas med reellt 10 %. Innebär det att kommunerna skall skära ned verksamheten i motsvarande omfattning? Naturligtvis utgår också ni från att kommunerna är fullt kapabla att göra de omprioriteringar som behövs.

Låt oss nu, herr talman, inte tala om Amerika utan om Sverige efter valet. Vad kommer att hända om socialdemokraterna vinner valet? Vad kommer socialdemokraterna att tvingas gå med på för att kunna få vpk:s röster? Ännu högre skatt? Ja, med all säkerhet. Ännu högre inflation? Ja, med all säkerhet, därför att höga skatter leder till hög inflation. Vi kan se i SPK:s redovisning att 3 % av inflationen under de två senaste åren beror på just höjda skatter. Det betyder för en genomsnittsfamilj en real standardförsämring på 3 000 kr. Ännu fler devalveringar innebär ytterligare en real standardförsämring på åtskilliga procent. Alla dessa besparingar drabbar slumpvis.

Kommer socialdemokraternas politik att innebära att man fattar beslut om ytterligare lån i AP-fonderna till ännu lägre ränta än hittills för att få ned

räntan på statsskulden? Kommer socialdemokraternas politik att leda till ännu mer socialbidrag, ännu mer packade daghem? Jag håller med Eva Hjelmström om att er politik bäddar för att daghemmen blir något av sardinburkar. Ni kommer inte att ekonomiskt kunna klara det på annat sätt.

Vad vi vill är att göra besparingar för att sanera landets ekonomi. Det är alldeles riktigt. Men samtidigt vill vi genomföra skattehöjningar, som gör det möjligt för fler att kunna klara sig på sina inkomster utan att behöva inkomstprövade bidrag.

Vi vill ha systemförändringar. Det är också riktigt. Men det skall ske genom att vårdpengen följer den sjuke, skolpengen eleven, barnomsorgspengen barnen. Vi tar vara på de fattiga och små, även när de inte vill leva upp till de socialistiska idealen.

Slutligen skulle jag vilja instämma med socialministern i ett avseende, nämligen i det som var slutet på hans annons: Det är viktigt att barnen har det bra, för om inte barnen har det bra, då blir ingenting bra. Barnen är det viktigaste vi har. Därför behövs det en annan regering.

Anf. 56 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Till skillnad från socialministern skall jag börja med att svara på en fråga som han ställt till oss. Svaret är att vi inte överväger något avtalsförbud. Tvärtom vill vi upprätthålla parternas rätt att själva avtala fritt och utan inblandning. Vi gör inte som den socialdemokratiska regeringen, vi hotar inte med inskränkningar i avtalsfriheten, om det uppkommer bekymmer. Parterna skall ha friheten att ovanpå den grundtrygghet som statsmakterna tillförsäkrar medborgarna avtala om förbättringar. Parterna avgör själva om dessa förbättringar skall läggas på lönen, semestern, sjukersättningen eller på något annat. Det valet har, som bekant, mellan olika kollektiv utfallit litet olika. Det är anledningen till de skillnader som nu finns.

Socialministern väljer att underhålla kammaren med prat. På annat sätt kan inte hans anföranden betecknas. Finns det möjligen, landets socialminister, någon socialdemokratisk politik på det socialpolitiska området att referera till eller beskriva? Vad vill socialdemokraterna utträta på det socialpolitiska området? Vad tänker socialministern göra för att t. ex. korta köerna i vården, för att korta köerna i barnomsorgen, för att stimulera de ideella och frivilliga initiativen i missbrukarvård och äldreomsorg, för att ge äldre på långvården en mänskligare tillvaro, för att förbättra barnfamiljernas ekonomi på sikt? Och vad har ni för planer när det gäller de handikappade barnen?

Är det så här det skall låta i fortsättningen, att socialdemokraterna talar om allt elände som finns i andra länder, företrädesvis i USA? Det vore väl på sin plats att socialministern upptäckte att det finns sociala problem i det här landet och att det är socialministerns uppgift att hantera de problemen på ett sådant sätt att de undanröjs eller åtminstone inte förvärras. Då skulle kanske så småningom respekten för landets socialminister växa fram, t. o. m. när han tar till orda i en talarstol.

Till slut: Hur var det nu med överläggningarna med handikapprörelsen?

Har socialministern försökt att lägga munkavle på handikapprörelsen när det gäller omsorgslagen? Är det så att socialministern inte vill ha någon öppen kritik mot den proposition om omsorgslagen som så småningom kommer att läggas fram? Det är möjligt att vi kommer att tycka att det är en bra proposition, men vi vill naturligtvis ha en öppen diskussion om detta. Vågar socialministern tala och diskutera om detta öppet, eller är det en tystnadens konformism som ni eftersträvar?

Anf. 57 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Sten Andersson är mycket ordrik och beskriver levande hur det ser ut i USA, men han ger sig inte tid att gå ut och titta i Sverige och se hur vi har det när det gäller vår sociala välfärd och när det gäller de brister som vi påtalat i dagens debatt. Det är alltför näraliggande och konkret och kunde ge uttryck för vad socialministern tänker göra i dessa avseenden.

Man får en föreställning om att sjukförsäkringssystemet i dag är solidariskt och heltäckande. Så är faktiskt inte fallet. Deltidsanställdas och skiftarbetandes sjukförsäkringsförmåner är inte solidariskt utformade. Från riksdagens sida har till socialministern och regeringen uttalats att man skall se över den problematiken. Det har man emellertid inte gjort. Man nämner den över huvud taget inte i den debatt som pågår.

Från socialministerns sida sträcker sig inte solidariteten till hemarbetande. Deras sjukförsäkringsförmåner skall i stället privatiseras. Man skall som hemarbetande av egna medel tillförsäkra sig en ersättning vid sjukdom. Gruppen hemarbetande ingår inte i den solidaritetsgrupp som socialministern påstår sig ha. När det gäller hemarbetande med barn tycker han inte heller att det är solidariskt att de skall få del av det statsbidragssystem som i dag avser ett fåtal av landets barn. Så långt vill han inte sträcka sig när det gäller solidariteten. Han åker till USA och tittar på privata daghem och speglar en bild av att Sverige är mycket bättre. Vi är bra på barnomsorg, men vi kan bli bättre med privata inslag. Med andra lösningar kommer vi också att hitta en bra barnomsorg för föräldrarna och för barnen – det är det vi vill. Varför är socialministern så rädd för det? I dag är det 0,1 % som har löst barnomsorgen med kooperativa lösningar, som utgör ett bra alternativ, ofta privat. Det är ingenting att vara rädd för. Så snabbt sker inte förändringarna. Vi måste vara solidariska med dessa grupper.

Ser man rent ekonomiskt på vad som har hänt med exempelvis den skattereform som centern var med om, finner man att den förlorat sitt värde genom de förändringar som socialdemokraterna genomfört. Denna värdeförsämring är betydligt större än den försämring som en enskild skulle drabbas av med förändringar i sjukförsäkringen. Det är den faktiska verkligheten, och den bör också socialministern vara medveten om när han går ut så väldigt hårt mot förslaget.

Jag skulle också vilja, och många med mig, höra vilka vallöften socialministern ger till barnfamiljerna och på vilket sätt han tänker komma till rätta med deras svåra situation.

Anf. 58 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Nej, jag försöker inte smita undan de problem och de sociala orättvisor som fortfarande finns i det svenska välfärdssamhället, inte alls. Jag är pinsamt medveten om dem. Men jag tror att det är nyttigt att man när man löser dagens problem har ett längre perspektiv på problemen så att man vet vart man är på väg. Eftersom borgerliga politiker, framför allt moderaterna, ofta framhåller USA som ett föregångsland där ju den politik som moderaterna förordat drivits mycket länge, är det nyttigt att se på vad som händer i ett sådant samhälle och se om sådant kan hända här.

Jag skall ta upp några av problemen, även om jag inte kan gå in i detaljerna. För pensionärerna återställde vi det värdesäkringssystem som ni avskaffade. Det innebär att pensionärerna i år får mer än 7 000 miljoner påökt via ATP-system och skatter. Klart är att pensionerna med er politik skulle ha varit lägre, och äldreomsorgen skulle ha försämrats. Är det osant att moderaterna försöker ta bort 360 miljoner, hela anslaget, till färdtjänsten, för att ta ett enda exempel?

När det gäller barnomsorgen lägger vi fram en proposition den 8 mars. Jag föreslår att vi debatterar frågan då. Beträffande handikappade barn går ju Ingemar Eliasson mot den motion som ni framlagt i samband med föräldraförsäkringen och som just har syftet att förbättra för föräldrarna med handikappade barn. Så här kan jag gå igenom område efter område.

Fru förste vice talmannen gjorde sig skyldig till en ganska tankeväckande felsägning. Hon talade om de skattehöjningar som är nödvändiga för att man skall kunna leva på sin inkomst. Vilka är det som får skattehöjningar? Jo, det är lägre inkomsttagare. Jag är en gammal man med många barn. Jag skulle få en rejäl höjning med ert familjepolitiska förslag och era förslag om skattesänkningar. Jag tycker att de bortåt 20 000 kr. som jag skulle få gott kunde ges till låginkomsttagare som har det besvärligt med försörjningen.

Jag är trots allt förvånad över de borgerliga attackerna mot regeringens familjepolitik. Även om jag inte tycker att det vi har gjort är tillräckligt och att vi löst problemen, genomför vi nu den största höjning av det familjepolitiska stödet till barnfamiljerna som någon gång genomförts i detta land. Vi överflyttar mer än 2 000 miljoner netto från icke-barnfamiljerna till barnfamiljerna. Vad är det egentligen för meriter ni har på det familjepolitiska området som ger er rätt att rikta denna våldsamma kritik mot oss? Under de sex borgerliga regeringsåren förlorade en vanlig tvåbarnsfamilj 14 000 kr. på ett år genom sänkta reallöner och urholkade bidrag. Samma familj får nu en ganska hygglig ökning av sin disponibla inkomst.

Under de sex borgerliga regeringsåren steg priserna med över 80 % men barnbidragen höjdes bara med 1 200 kr. Vi har höjt barnbidraget med 1 800 kr. på tre år – centerpartiet glömmer alltid bort den höjning som inträffade 1983 – trots en betydligt lägre prisstegringstakt. Före och under era sex regeringsår lovade ni, precis som nu, barnfamiljerna vårdnadsbidrag och vårdnadsersättningar på tusentals kronor. Av det blev det platt intet, trots att ni hade majoritet i riksdagen under alla de sex åren.

Vi väljer att förbättra föräldraförsäkringen. Ni säger ja till förbättringarna

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

*Allmänpolitisk
debatt*

men nej till en del av betalningen.

Herr talman! Jag har aldrig betvivlat de borgerliga partiernas *vilja* att förbättra ekonomin för barnfamiljerna, men deras *förmåga* är det väldigt skralt med. Den ene vill ha bidrag, den andre vill ha avdrag. En vill ta bort hemmamakeavdraget, en annan vill höja det kraftigt. En vill undanröja förvärvshinder för kvinnor, en annan vill resa nya genom beskattade vårdnadsbidrag. En vill bygga ut barnomsorgen, en annan vill att utbyggnadstakten skall skäras ned kraftigt.

Och ännu värre blir det då vi kommer till betalningen: En vill slopa mjölksubventionerna, en annan säger att det är ett nidingsdåd mot både kor, jordbrukare och livsmedelsarbetare. En vill höja skatten, en annan vill sänka den. En vill höja arbetsgivaravgiften, de andra vill sänka den.

Sanningen är att ni lurpassar på varandra och inte drar er för att hugga varandra i ryggen, om ni tror er kunna knipa en poäng; barnfamiljerna kommer då i andra hand.

Herr talman! De borgerliga har nog den heta viljan, men oenighet och oförmåga till samverkan gör de borgerliga partierna familjepolitiskt impotenta. Förhandlingarna förra våren visade att familjepolitiken bara kan bli fruktbärande med socialdemokratiskt bistånd och under socialdemokratisk ledning.

Låt mig, eftersom Ingemar Eliasson i varje sådan här debatt är litet magistral och skall utfärda betyg, avsluta med att upprepa att jag har stor respekt för moderaternas öppna redovisning både av den politik de vill föra i dag och av vart den syftar. Däremot har jag liten respekt för opportunist och falskhet. Jag tror inte ens ni kan få plats som vindflöjlar, för ni vänder snabbare än vinden.

Tredje vice talmannen anmälde att förste vice talman Ingegerd Troedsson, Ingemar Eliasson och Karin Israelsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 59 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag tänker tala om vad som skulle hända med landets handikappgrupper om moderaterna fick bestämma. Jag skulle hellre vilja tala om allt socialdemokraterna skulle kunna göra av förbättringar om vi fick ytterligare några år att reparera borgarnas ekonomiska ruin, men nu är hotet från högern mot landets handikappade så stort att t. o. m. det vi har i dag kommer att framstå som i ett rosenrött skimmer den dag moderaterna skulle få igenom sin systemförändring.

Hur ser moderaternas verklighet ut? För det är väl i den dagliga verkligheten moderaterna hämtar idéerna till sina förslag – det brukar ju gå till på det sättet. Får jag se på dina vänner, så skall jag säga dig vem du är, säger ett ordspråk. Aldrig har det stämt bättre än på er. När jag läste moderaternas budgetförslag och såg deras vilja att förändra det här landet till ett skatteparadis för några få, medan övriga medborgare inte tycks existera, tänkte jag på detta ordspråk. Har ni glömt alla de andra?

När jag sedan i går hörde Adelson, bekräftade han totalt att det i hans värld bara finns välbeställda människor. Inte med ett ord nämnde han sjuka, handikappade eller svaga grupper. Nog var det klart vems frihet han talade om.

Moderaterna vill ha ett Sverige som fungerar som Café Opera – ett samhälle där de smartaste, de rikaste och de vackraste får företräde. Men vill folket ha ett sådant samhälle?

Jag var häromdagen på en bio för att se Ronja Rövardotter med mina barn. Det var unummerade platser, så det gällde att få en bra position i kön framför biografsalongens dörrar. Ve den som försökte gå före! Alla vaktade med den svenska rättvisans patos i ögonen noga sin plats. Först log jag litet åt det patos mina köande medmänniskor kände inför att det skulle gå rättvist till. Men plötsligt blev jag djupt allvarlig. Och hela min vrede över moderaternas livsfilosofi vällde upp inom mig.

Vad är det moderaterna försöker lura på oss? Försöker de lura oss till att tro att just jag skall bli den där lyckosten som får framgång, att just jag skall bli den som före alla andra får inträdesbiljetten till Café Opera och alla andra ställen dit det svenska rättvisesamhället inte når? Med list och charm försöker de lura oss till att tro att det är just vi som skall bli vinnarna i deras samhällssystem. Men noga döljer de den enkla sanningen: Bakom varje vinnare finns en förlorare. Förlorarna talar inte moderaterna om, för de kan ju skylla sig själva.

Nog skulle friheten öka för vissa grupper med moderaternas systemförändring. Men för alla dem som får försämrade möjligheter och som får betala de välbeställdas skattesänkningar utan att få någon hjälp själva minskar friheten. Är det så svårt att förstå?

För mig som är uppvuxen i en familj med en mor som var svårt handikappad är vetskapen om frihetens beroende av andras solidaritet självklar. Exakt i samma takt som det svenska välfärdssamhället byggdes ut och skatterna höjdes ökade vår familjs frihet högst påtagligt. Färdtjänst, hemhjälp, tekniska hjälpmedel – varje reform gjorde det möjligt för oss att mer och mer röra oss i samhället som andra människor. Att rättvisa och solidaritet måste finnas för att alla skall få frihet är så fullständigt självklart att det känns löjligt att säga. Men tyvärr behövs det sägas nu, om och om igen.

I Ulf Adelsons tal fanns inte orden solidaritet och rättvisa med. I stället sade han att socialdemokraterna vill rida på avundsjukans höga visa. I moderaternas Sverige har rättvisa blivit avundsjuka. Den systemförändringen tror jag inte att landets handikappade vill vara med om.

När jag stod i biokön till Ronja Rövardotter kände jag: Aldrig i livet att moderaterna kan lura detta folk, som känner rättvisan ända in i mörgen! Jag stod här först, ställ dig efter mig! Sådan blir reaktionen oavsett vem du är – kösamhället skall gälla för alla. Och vad skulle vi säga om den som har pengar fick köpa sig före i sjukhuskö? Jag hör redan det ramaskri som skulle utbryta långt nere i det svenska folkdjupet, när man med egna ögon fick se s. k. fint folk gå före i köerna. Och detta ramaskri av rättvisa skall vi vara

rädda om. Det har blivit något av en symbol för den svenska folksjälen. Känslan för rättvisa sitter djupt. Den har vuxit fram i kamp mot det gamla överhetssamhället, där orättvisan var lag. Låt inte moderaternas PR-folk manipulera bort den känslan!

Var och en kan pröva hur djupt detta rättvisepatet sitter. Köp en biljett till Ronja Rövardotter i morgon. Försök sedan tränga er före i kön för att få de bästa platserna.

Gå sedan till systembutiken, låtsas som om det regnar och kliv ända fram till kassan, förbi hela kön. Gå därefter, om ni fortfarande lever, till sjukhuset och säg: Eftersom jag är direktör och har bankkonto i Schweiz, så skall jag faktiskt få mitt knä opererat före de där städerskorna. Pröva!

Det viktigaste för landets handikappade och sjuka är den generella socialpolitiken. Den är den enda garantin för att levnadsnivån för handikappgrupperna skall kunna upprätthållas någorlunda, även i bistra tider. Och den är den enda garantin för att handikappade inte skall utlämnas till välgörenhet, frivilliga insatser och tycka-synd-om-mentalitet, något som på sikt skulle skapa mycket stora klyftor mellan befolkningsgrupperna.

Men i motsats till andra medborgare är de handikappade alltid beroende av särskilda insatser, eftersom de har funktionsnedsättning. I bistra tider är det alltid risk för att de särskilda insatserna stoppas upp därför att de uppfattas som förmåner. Därmed ökar klyftorna mellan handikappade och andra.

Men egentligen handlar det inte om extra förmåner, som andra inte har, utan det handlar om att de handikappade genom extra stöd skall få samma utgångsläge som andra. När kallade Medelvensson det en förmån att få köpa en dagstidning eller att få gå och lägga sig när han själv vill? Det är ju t. ex. för att göra det möjligt också för synskadade att få läsa en tidning som vissa åtgärder, reformer, genomförs.

Vad vill då de borgerliga göra? Jo, genomföra en hel rad försämringar i det stora trygghetssystemet. Moderaterna slår alla rekord. De vill sänka sjukpenningen, höja läkemedels- och patientavgifter, ta bort statsbidrag till färdtjänst, minska statsbidrag till hemhjälp, ta bort bidragen till institutioner för psykiskt sjuka, ta bort bidrag till särskolorna, inskränka riksfärdtjänsten, säga nej till ekonomisk hjälp till hissinstallation, höja bostadskostnaderna, minska stödet till AMS – 60 % av landets rörelsehindrade saknar arbete. Och kommunerna skall förstås inte få kompensera detta genom höjda kommunalskatter.

Moderaternas oavbrutna hånande av den offentliga sektorn skulle, om deras politik genomfördes, bli en ekonomisk och social katastrof för handikappgrupperna. Moderaternas cynism är oerhört stor. Deras rundgångsprat må gälla vissa, högavlönade grupper, men absolut inte handikappade. Vad tjänar de på skattesänkningar? Klyftorna mellan friska och sjuka skulle öka enormt.

Egentligen handlar det om att kasta ner landets handikappade i Ronja Rövardotters helvetsgap. Och efter det låter man Lion och Rotary stiga fram med ännu mer välmående män, som med ansikten lysande av välgörenhet

kommer att kasta ut några rep över helvetsgapet för att rädda några av de hundratusentals sjuka och handikappade som ramlat ner.

Så får vi åter ett samhälle där det blir synd om de handikappade, där attityderna snabbt förändras och där man blir snäll om man hjälper de handikappade. Ett sådant samhälle får vi i stället för ett rättvist samhälle där det inte finns så många att tycka synd om.

Det skulle inte förvåna mig det minsta om någon moderat, trots rader av förslag om nedskärningar på det sociala området – nedskärningar som är särskilt inriktade på sjuka och handikappade, som ju mer än andra är beroende av service och som dessutom inte kan kompensera sig genom sänkta skatter – skulle gå upp i debatten och säga: För de svårast handikappade vill vi så väl.

Det kanske de gör. Men då förstår de ingenting av hur det är att bli utsatt för välgörenhet, för utpekning. Har moderaterna någonsin känt förnedringen? Det är nämligen roligare att ge än att ta. Det var moderaternas förfäder som kom med nådegåvorna på julafton, och det var mina förfäder som tog emot dem. Det var ur sådana upplevelser som arbetarrörelsen skapades.

Har ni läst Madicken och den fattiga Mia? Den välsituerade och snälla Madicken vill ge den fattiga och hungriga Mia en smörgås. "Nä! Då äter jag hellre råttgift", sade hon.

Astrid Lindgren har på pricken fångat vad förnedringen i välgörenheten handlar om. Det är det den generella socialpolitiken handlar om. Och det är den som moderaterna vill rusta ner med sin systemförändring.

Anf. 60 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med om mycket av vad Margareta Persson sade. Det finns mycket som kan och måste göras för de handikappade – många förhållanden lämnar mycket övrigt att önska.

Margareta Persson talar bl. a. om sjukvårdsköer och om att betala sig före i kön. Det viktigaste av allt måste väl vara att se till att de som behöver vård får vård, även om det gäller vård eller behandlingar på våra akutsjukhus. Det är en av anledningarna, Margareta Persson, till att vi från vårt håll går emot HS 90 – hälso- och sjukvårdsutredningen för 1990-talet – för dess förslag innebär att de lindrigare sjuka skulle prioriteras på de svårare sjukas bekostnad.

När det gäller detta med förnedring håller jag med Margareta Persson. Men välgörenhet som vi vill ha den är att göra sin medmänniska väl. Och det, Margareta Persson, kan aldrig vara förnedrande. Däremot förs i dag i långa stycken en politik som gör många människor förnedrade. Jag talade i mitt anförande om detta. Det gäller människor med goda inkomster – människor som t. o. m. är friska och arbetsföra – som måste gå till det sociala för att över huvud taget kunna klara sin ekonomi. Det upplevs som lika förnedrande som det Margareta Persson talade om.

Men efter detta vill jag säga att mycket av vad Margareta Persson talade om var något av goddag-yxskaf. Hade Margareta Persson hört vad jag sade, så hade hon inte kunnat uppträda på det här viset. Jag har emellertid det

bestämda intrycket att Margareta Persson faktiskt hörde vad jag sade. Men om hon tagit hänsyn till detta hade hon inte kunnat hålla sitt anförande. Därför var det bara för Margareta Persson att låtsas som om intet av vad jag sagt hade relevans, och så hålla ett djupt indignerat anförande.

Detta, Margareta Persson, kallar jag inte för snygg debatteknik. Handikappfrågorna borde anses så viktiga att man inte tillämpar den här typen av debatteknik.

Anf. 61 MARGARETA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag undrar om det blir bättre sjukvård med mindre pengar till det offentliga!

Och när det gäller välgörenhet, att göra sin medmänniska väl, så är det självklart att vi vill att det skall vara på det sättet. Men gör man sina medmänniskor mera väl genom att ta från de sjuka och sänka skatterna för de rika? Det är ju detta den här debatten handlar om.

Hade ni utformat era budgetförslag på så sätt att ni minskade möjligheterna till färdtjänst, hemhjälp och sjukersättning och samtidigt minskade möjligheterna för de välbeställda genom att höja förmögenhetsskatten o. d., skulle jag förstå er. Det skulle vara en logisk politik. Men nu förbättrar ni förhållandena för de bäst ställda och tar av de sämst ställda. Är det att göra sin medmänniska väl?

Och varför har den svenska socialpolitiken vuxit fram? Jo, det har skett mot bakgrund av vetenskapen om att var och en inte klarar att betala för sjukvård, för skola och allt vad vi behöver. Den s. k. rundgången beror ju på den uppenbara verkligheten – att var och en inte kan betala för den gatstump som ligger utanför porten. Det måste vi göra tillsammans.

Goddag-yxskaft, sade Ingegerd Troedsson. Ja, jag ber att få hälsa detsamma. Jag lyssnade mycket noga på Ingegerd Troedsson, men jag hörde inte särskilt mycket om hur de handikappade har det och vad ni tänkte göra, samt hur de handikappade skulle påverkas av er systemförändring.

Och jag är indignerad över den politik ni vill föra och de konsekvenser som den skulle få. Jag läste i Dagens Nyheter häromdagen om Storbritannien. "9 000 dör i rekordkyla", stod det. Vidare stod det att man hade hittat äldre människor som dött i sina bostäder, därför att det var för kallt. De hade inte pengar till bränsle. Och vidare:

"Pensionärsorganisationerna kräver att deras medlemmar bör få sju pund i veckan (cirka 70 kr.) i bränslepengar under vintrarna. Det påpekas att behovsprövningen måste bort eftersom så många av princip aldrig begär något från det allmänna hur illa ute de än är." Och vidare sägs det att man i England inté har råd att ge alla dessa förmåner, därför att det skulle bli för dyrt.

Så fungerar ett socialpolitiskt system, där man tvingar människor att begära, böna och be. Det är precis det systemet ni vill utveckla här i landet, i stället för att minska på det. Jag tycker att detta är upprörande, och jag är indignerad.

Anf. 62 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Ta från de sjuka och ge till de fattiga, säger Margareta Persson. Det borde väl vara välbekant för en riksdagspolitiker att staten i dag är den fattige kusinen från landet och att ingen regering har råd att fortsätta att i oförändrad takt ge statsbidrag till kommunerna – till hemhjälp, till färdtjänst – och till landstingen. Även socialdemokraterna sparar. De gör det i stor utsträckning genom att låta inflationen urholka värdet av bidragen. Detta är nödvändigt, om man på sikt skall kunna ta det sociala ansvar som jag tror att vi i denna kammare är rörande överens om. Det är bättre att göra besparingarna nu – och planerat – än att tvingas till så drastiska besparingar att dessa inte kan undgå att få djupgående och allvarliga konsekvenser även för de mest behövande. Detta är verkligheten.

Precis som socialdemokraterna anser vi – det är självklart och vi säger det uttryckligen i våra motioner – att det åligger kommunerna att göra sådana prioriteringar att de lägre statsbidragen inte får konsekvenser för de områden som får statsbidrag just därför att de är särskilt viktiga. Så enkelt är det, Margareta Persson.

Det är mycket i ett utvecklat samhälle som måste ske gemensamt. Och det är mycket i alla samhällen som måste ske gemensamt, inte minst när det gäller omsorgen om dem som annars skulle ha det svårt. Denna fråga är en av de många frågor som vi är helt överens om – det gäller alltså ansvaret för medmänniskan. Men skillnaden är att vi försöker myndigförklara även dem som har det svårt, Margareta Persson. Det gäller således även fattiga, sjuka, handikappade och barnfamiljer. Vi framhåller då ett system som, kort uttryckt, innebär att vårdpengen följer patienten. Även den fattige handikappade skall kunna välja sin läkare. Även den fattige handikappade skall ha möjlighet att välja boende- och vårdform. Synnerligen viktigt är detta för den som är långvarigt och allvarligt handikappad. Det är det som är vår systemförändring.

För att ha råd med en systemförändring behövs det faktiskt inte pengar, därför att mycket av det här skulle, totalt sett, leda till lägre kostnader för det allmänna. Vad som behövs är i stället att man vill betro och myndigförklara den enskilde – man skall inte tro att staten alltid vet bäst.

Allra sist vill jag säga någonting om det här med lägre skatter. Varför vill vi ha lägre skatter? Jo, för att göra det möjligt för fler att klara sig på sina inkomster men också för att skapa den tillväxt i samhället som är nödvändig om vi skall kunna ta vårt sociala ansvar.

Anf. 63 MARGARETA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag antar att Ingegerd Troedsson sade fel. Hon sade nämligen att jag sade att man skall ta från de fattiga och ge till de sjuka. Ja, det är faktiskt vad er politik handlar om! Jag antar att Ingegerd Troedsson menade att man skall ta från de rika och ge till de sjuka. Det var en felsägning som ändå var intressant.

Er politik handlar ju om att de fattiga och sjuka får klara sig bäst de kan. Om ni hade kommit med besparingar på social- och handikappområdet och

samtidigt hade tagit pengar från de högre inkomsttagarna, hade resonemang-
et varit logiskt. Då hade jag förstått det hela. Men nu säger ni att vi måste
spara på just de här områdena och just när det gäller de här människorna
samtidigt som ni säger att villaägarna skall få lägre fastighetsskatt och även
aktieägarna, förmögenhetsägarna och de högre inkomsttagarna skall få lägre
skatt. Fler skall klara sig på sina inkomster, säger Ingegerd Troedsson. Just
de här människorna klarar sig i rätt stor utsträckning på sina inkomster. Men
de grupper som vi talar om nu klarar sig inte på sina inkomster, om de inte får
ett generellt stöd från det allmänna.

Visst vore det bra, Ingegerd Troedsson, om handikappade i större
utsträckning kunde välja mellan olika vårdformer. Men det kräver också
stora insatser från oss alla. Och till sist: Hur kan man bli myndigförklarad
som handikappad genom att – som moderaterna föreslog här i riksdagen i
våras – riksfärdtjänsten försämrats så att det blir mindre möjligt för
handikappade att resa inom landet? Blir man mer myndigförklarad om man
alltid måste stanna hemma?

Tredje vice talmannen anmälde att förste vice talman Ingegerd Troedsson
anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare
replik.

Anf. 64 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag är ingen socialpolitiker, men jag förmår uppfatta dålig
stil. För en stund sedan genomförde socialministern en lång debattvända på
temat moral. Den slutade med att han avlossade en breddside mot moderata
samlingspartiet, färdigskriften, i sitt sista inlägg – utan att det fanns möjlighet
till replik. Att tala om moral i politiska sammanhang förutsätter att man i sitt
uppträdande är beredd att praktisera principer av samma slag.

Herr talman! Då var det dags att vända blad i den här debatten och övergå
till att diskutera skolan och den högre utbildningen.

Regeringen har för sin del gjort utslagningen i skolan till en huvudfråga i
årets budgetproposition. Det är välbetänkt men samtidigt avslöjande.
Välbetänkt är det naturligtvis därför att vi inte skall och får acceptera att
elever slås ut från undervisningen i grundskolan. Avslöjande är det framför
allt därför att det sätt som regeringen behandlar utslagningen på så
uppenbart visar att man är en gammal och förlegad skolpolitiks fånge.

En inte obetydlig grupp elever lämnar skolan med ofullständiga betyg. Det
är först och främst den gruppen regeringen diskuterar. En mycket större
grupp lämnar emellertid skolan med i och för sig fullständiga betyg men med
ofullständiga kunskaper. Och nästan alla elever lämnar skolan med mindre
kunskaper än de skulle ha kunnat få. Det är om alla dessa också som
utslagningsdebatten borde handla.

Det är enligt min mening synd och skam att inte ta till vara allt det eleverna
kan ge. Det innebär ett slöseri med mänskliga resurser, ett slöseri som
drabbar såväl den enskilde som samhället i dess helhet. Åtskilliga elever
fråntas i realiteten möjligheten att känna lyckan över att till fullo utveckla

vad man har i fråga om anlag och fallenheter. Samhället som helhet går förlustigt värdefull utvecklingskapacitet.

Regeringens sätt att möta dessa bekymmer hämmas av att man inte riktigt förstår eller vill erkänna orsakerna till att så många i skolan lär sig mindre än vad de skulle kunna göra. Med en annan syn på hur skolan skall ta till vara varje elevs personliga begåvning skulle den andel av eleverna som har alldeles speciella svårigheter kunna reduceras till en bråkdel av dem som i dag sorteras undan under rubriken elever med svårigheter.

Att socialdemokraterna och vi moderater har olika uppfattningar om fundamentala skolfrågor är vid det här laget väl känt. Djupast gäller motsättningen en olikartad syn på hur människor är och vilken förmåga vi allihop, var och en på sitt sätt, har.

Vi moderater ser inte unga människor först och främst som tillhöriga grupper eller kommande från den ena eller den andra sociala miljön. Först och främst är de olika personligheter som skall behandlas som sådana. De skall erbjudas det bästa vi kan åstadkomma av utbildning på basis av beprövad erfarenhet.

Utifrån en sådan grundsyn formulerar vi moderater kraven på en ny skola. Vi har formulerat de kraven under fem huvuddeviser.

Att förmedla kunskap, säger vi inledningsvis, skall kompromisslöst anses som skolans viktigaste uppgift. Ämnesstudier skall sättas före ytlig överblick. Konkret innebär detta bl. a. följande förändringar i förhållande till dagens skola:

1. Riksdagen skall ange att kunskapsförmedlingen och färdighetsträningen är skolans allt överskuggande uppgift. Det ger lärarna stöd att sålla ut sådant ur skolans vardag som inom ramen för en begränsad tid måste komma i andra hand. Vi moderater har ställt detta yrkande förut och har varje gång blivit lika förvånade när det slutat med att vi i denna kammare blivit ensamma om att hävda att kunskaps- och färdighetsförmedlingen är det viktigaste skolan har att ta sig före. Vi upprepar kravet också i år.

2. Barnen skall börja skolan redan när de är sex år. Härigenom tas barnens intresse för att lära bäst till vara. Dagens sena skolstart innebär för många elever förluster som inte senare kan kompenseras.

I en motion till årets riksdag av Karin Söder och Ulla Tillander redovisas intressant statistik om i hur få länder som barnen börjar skolan så sent som i Sverige. "Av de 202 länder i världen", säger motionsförfattarna, "som finns medtagna i Unescos statistik beträffande skolpliktsåldern och skolstart -- är det bara 43 som låter barnen vänta med skolstarten till sju års ålder."

3. Högstadiel eleverna skall få undervisning i ämnen i stället för i block. Det är vår övertygelse att eleverna behöver "fack" att stoppa in sina kunskaper i. Den totalintegration av de s. k. orienteringsämnena som nu uppenbarligen gradvis tvingas fram genom läroplanstolkningar och en ny lärarutbildning leder enligt vår mening till ytlighet och därmed kunskapsförfleckning. Den läroplanstolkning som pågår saknar f. ö. stöd i läroplanen. Det finns ingenting i den läroplan som riksdagen tidigare har fattat beslut om som säger

att vi skall vandra vägen mot en totalintegration av de aktuella ämnena i högstadiet.

4. Också vid universitet och högskolor skall ämnesstudierna förstärkas. Den snäva nyttoinriktning som universitetsutbildningen har fått, inte minst genom 1977 års s. k. högskolereform, har kommit att utsätta enskilda ämnen och ämnesinstitutioner för en gradvis erosion. Här ligger det viktigaste skälet till att humanioras ställning är så utsatt som den f. n. är. Om tiden medger, herr talman, tänker jag återkomma till detta spörsmål senare.

Vår andra huvudtes är att respekten för den enskildes särart måste återupprättas. Det ger de bästa förutsättningarna för att uppfylla kunskapskravet men också för att uppnå angelägna sociala mål. Konkret innebär detta bl. a. följande förändringar:

1. Elevernas valmöjligheter i högstadiet måste vidgas. Tanken att alla ungdomar i tonåren av diffusa jämlikhetsskäl skall hållas samman med utomordentligt små möjligheter till personlig utbildningsprofilering bör vi snarast överge. En studieupplägning av det slag som vi moderater skisserar förstärker varje elevs möjligheter att utveckla just det som han eller hon känner att han eller hon är bra på. Men inte bara det: Genom den bättre studiestimulansen uppnås dessutom bättre resultat inom de ämnen som alla elever, oavsett hur de väljer i övrigt, måste studera. Därmed inträffar det paradoxala, att ökade valmöjligheter leder såväl till att den gemensamma kunskapsbasen för alla elever vidgas som till att möjligheten att profilera den enskildes särart understryks. Men kanske än viktigare från inte minst socialdemokratiska utgångspunkter är att den sociala rörligheten främjas genom ett högstadium konstruerat efter dessa riktlinjer, av det enkla skälet att flera elever känner att de faktiskt lyckas med sitt arbete, får känna glädjen av att klara sina uppgifter, får möjlighet att stärka sitt eget självförtroende. Här, herr talman, tror jag att den viktigaste insatsen vi skulle kunna göra för att förhindra utslagningen i skolan faktiskt ligger. Elever med starkt självförtroende är inte lika utsatta för de utslagningsmekanismer som så många i dag drabbas av.

2. Gymnasieförsöken skall ges en ny inriktning. Vi accepterar inte ambitionerna att släta ut de olika gymnasieutbildningarnas karaktär utan säger oss tvärtom att de olika gymnasieutbildningarna bättre måste anpassas till de skilda behov som utbildningarna är inriktade mot.

Lärlingsutbildning skall erbjudas elever med huvudsakligen praktisk eller yrkesinriktad läggning. Anställningsförhållandet mellan lärling och företag skapar den typ av förtroendefull ansvarsrelation som samarbetet i den fasta anställningsformen efter utbildningstidens slut till syvende og sist kräver.

De teoretiska utbildningsvägarna i gymnasieskolan finner vi moderater i huvudsak bra. Däremot fördärvar antagningssystemet till högre studier elevernas möjligheter att välja med utgångspunkt i de krav de rätteligen borde ställa på sig själva och som högskolan så småningom kommer att ställa på dem. Ett antagningssystem som premierar finurlighet och fiffighet snarare än kunskaper skickar fel signaler till eleverna om vad det är som egentligen är viktigt i skolan.

3. Elever med särskilt intresse för t. ex. matematik eller språk skall ges samma förutsättningar i skolan som bl. a. idrottsungdomen. Hur kan man över huvud taget motivera att man får anordna s. k. specialgymnasier för dem som är intresserade av att åka skidor eller att spela golf, medan motsvarande möjligheter inte står öppna för dem som är intresserade av matte, geografi eller historia.

4. Alla elever skall ha möjlighet att välja skola. Friskolorna skall ges bättre arbetsmöjligheter. I princip skall samma statliga stöd utgå till friskolorna som det allmänna i dag ger till de egna skolorna. I dag krävs enligt statsbidragsreglerna att de fristående skolorna skall visa sin nyttighet för politiker, annars får de inget statligt stöd. Vi moderater hävdar att föräldrar och elever, inte staten, skall avgöra friskolornas värde.

Vår nästa tes, herr talman, är att skolans krav och förväntningar på eleverna skall manifesteras genom betyg på skolans alla stadier. De på detta sätt redovisade kunskaperna skall avgöra urvalet till fortsatta studier. Det innebär bl. a. krav på följande förändringar i skolan.

1. Betygens värde för att stimulera eleverna, för rättssäkerheten och för informationen till bl. a. föräldrarna måste understrykas. Strävan att successivt avveckla betygen bör ersättas av en positiv syn på betygsättning av elevernas prestationer.

2. Eleverna skall få betyg tidigt. Redan på lågstadiet skall eleverna få besked om sina insatsers resultat. Ju äldre eleverna blir, desto mera kan och bör betygsättningen formaliseras.

Ett exempel på hur det har blivit: 85 % av Sollentuna kommuns elever anser att de skulle ha nytta av att få betyg före årskurs 8. Vi moderater skulle i motsvarande situation som regeringen inte reagera med ett "Nej, ni tänker fel. Några betyg före årskurs 8 kan vi inte under några omständigheter tänka oss." Vill eleverna ha betyg tidigare skall eleverna få det. Vi anser oss inte ha rätt att säga att eleverna i detta hänseende inte vet sitt eget bästa.

3. Antalet betygssteg skall utökas. Flera betygssteg förbättrar möjligheterna att göra en rättvis bedömning.

4. Eleverna skall betygsättas på sina kunskaper i förhållande till läroplanens krav, inte i förhållande till kamraternas prestationer. Vi är inte intresserade av vilka resultat Kalle, Pelle och Lisa har åstadkommit i förhållande till varandra. Vi är intresserade av att veta hur de alla tre har lyckats i förhållande till de krav skolan ställer på dem. Detta kräver ett kunskapsrelaterat betygsystem i stället för det relativa betygsystem vi f. n. har.

5. Antagningen till gymnasieskolans olika utbildningsvägar skall baseras på krav på bestämda förkunskaper i fråga om både bredd och djup. Kompletteringsundervisning efter årskurs 9 skall erbjudas de elever som inte klarar kraven. Andra antagningsgrunder än betyg bör avskaffas.

Det här innebär, herr talman, en gymnasieskola för alla, men också en ärlighet och uppriktighet gentemot eleverna i så måtto att vi talar om för dem före inträdet i gymnasieskolan vilka kunskaper som krävs för att de skall lyckas. Det är bättre att se till att eleverna före inträdet i gymnasieskolan är

rätt rustade för de krav gymnasieskolan skall och måste ställa, än att eleverna luras in i gymnasieskolan med falska förespeglningar om att det nog ordnar sig till sist oavsett kunskapsnivå.

Till slut den sista tesen. Lärarutbildningen skall reformeras. Ämneskvaliteten skall stärkas. Tanken på en enhetlig grundskollärarutbildning avvisas. Våra krav på förändringar inom detta område är bl. a. dessa:

1. Låg- och mellanstadielärarutbildningen skall slås samman. Vissa moment i den nya utbildningen bör göras gemensamma med förskollärarutbildningen. En utbildningsinriktning av detta slag förbättrar inte minst förutsättningarna för förmedling av baskunskaper och färdigheter.

2. Högstadielärarnas utbildning skall ges en klar ämnesinriktning. Möjligheter bör öppnas för en viss överlappning nedåt för att underlätta stadieövergången. Sambandet med gymnasielärarutbildningen måste upprätthållas.

Herr talman! Detta är vårt program för en ny skola. Det är ett program för kvalitet i undervisningen. Enligt vår mening är eleverna värda ett sådant program.

Anf. 65 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall börja med ett par små frågor till Per Unckel. Jag brukar visserligen aldrig få några svar på mina frågor, men de kan möjligen bidra något till att öka den allmänna medvetenheten.

Per Unckel sade: Det är väl rimligt att elever som har specialintressen i matematik och språk får samma möjligheter att odla sina intressen som de som går på idrottsgymnasier. Jag får säga att det var en ganska blygsam målsättning. Jag hoppas att Per Unckel är medveten om att den jämkade timplanen för den som utövar idrott på idrottsgymnasierna gäller fem veckotimmar. Är man speciellt intresserad av matematik och språk tycker jag att man skall välja en linje där man får ägna sig litet mera än så åt de ämnena.

Sedan sade Per Unckel att gymnasieförsöken inte får innebära en utslätning av karaktärsskillnaderna mellan olika utbildningar. Det skulle vara intressant att höra om Per Unckel kan exemplifiera med något sådant försök eller utvecklingsarbete som har startat, där man har det syftet. Det räcker att ange kommun och gymnasieskola.

Herr talman! När man läser årets budgetproposition kan man göra det konstaterandet att ett flertal av de viktigaste yrkandena från fjolårets centermotion på skolområdet nu blir beaktade. Det gäller t. ex. frågan om grundskolans vikarier, om den fortsatta skolläraryrket, om hemspråksutbildningen och intagningen till gymnasieskolan på vårterminsbetyget i årskurs 9. Allt detta är gott och väl, men skolväsendet i sin helhet hade vunnit på om besluten hade kommit ett år tidigare.

När det gäller frågan om grundskolans vikarier, tror jag att de flesta har genomskådat regeringens finurliga ekonomiska transaktioner, och skolministerns insats blir nu att till skillnad från förra året konstatera att vikarier bör man ha, att det i första hand är en fråga om pedagogisk bedömning, som

rektor är bäst skickad att göra, och att kommunerna får betala besparingen till sista kronan!

Däremot är det förvånande att Bengt Göransson, som tidigare argumenterat utifrån den utgångspunkten att korttidsvikarier inte alltid är den bästa lösningen på skolans vikarieproblem – och därvid sökt stöd i den uppfattning som var vägledande för den föregående regeringen –, nu inte drar den logiska slutsatsen av sina insikter.

Om man inte tycker att korttidsvikarier är den bästa lösningen, bör de tillgängliga resurserna – även om de reellt kommer från kommunerna – tillföras förstärkningsresursens undervisningsbundna del. Om man samtidigt avskaffar den nuvarande begränsningen i kommunernas rätt att anställa fasta lärarvikarier, kan man åstadkomma en riktigt bra lösning på ett angeläget problem. Samtidigt öppnar vi möjligheter för ett vettigt utnyttjande av de utbildade lärare som nu framöver riskerar att bli övertaliga i den ordinarie organisationen. Vi har framställt sådana förslag, och jag hoppas att vi slipper vänta ett helt år innan vi får gehör.

En annan fråga som kräver en snar lösning är den som gäller de små nedläggningshotade skolornas situation. De flesta är i dag överens om att skolväsendet riskerar en allvarlig utarmning om vi inte kan bryta den utveckling som nu är på gång. Jag tror alltså inte att jag behöver argumentera för de små skolorna utan närmast söka ge förslag om hur vi bör agera.

På något längre sikt behövs ett nytt mer flexibelt statsbidragssystem, och även här kan vi konstatera att våra tidigare förslag börjar vinna gehör i allt vidare kretsar. Men det dröjer uppenbarligen några år innan vi är där, och under tiden riskerar många små skolor att försvinna. Vi menar att det här behövs snabba insatser och föreslår därför ett särskilt anslag på 30 milj. kr. för detta ändamål.

En tredje, lika angelägen, fråga som jag vill beröra gäller behovet av kompletteringsutbildning för nu tjänstgörande ämneslärare på högstadiet. Många har pekat på problemet med den s. k. kvackningen, dvs. att lärare av olika skäl tvingas undervisa i ämnen som de inte har utbildning i.

Vi vet att det finns en hög beredskap hos berörda lärargrupper att bredda sin kompetens till att omfatta flera ämnen. Vi vet också att det finns resurser vid våra lärarhögskolor att ge sådan erforderlig kompletteringsutbildning – och det utrymme kommer att öka, eftersom vi nu minskar intaget till olika lärarutbildningar.

Jag är medveten om att den kommande lärarutbildningspropositionen kommer att ta upp den här frågan, men den ger oss bara svaret på mycket lång sikt. Även här behövs det snabba åtgärder, och vi har konkreta förslag, som skulle innebära att man redan under det kommande budgetåret disponerar 10 milj. kr. för sådana utbildningsinsatser.

Fru talman! 1985 är proklamerat som ett speciellt ungdomsår. Flera talare har berört detta, och i går kunde vi höra SSU-ordföranden Anna Lindh ge sin syn på ungdomens situation. I långa stycken var det ett engagerat och vältaligt anförande, med många åsikter som även jag kan ställa mig bakom. Men jag saknade några viktiga delar, där även de unga socialdemokraterna

står tomhända, liksom sina äldre riksdagskolleger.

En sådan fråga är gymnasieskolans dimensionering satt i relation till andra åtgärder riktade till ungdomar, såsom det kommunala uppföljningsansvaret och verksamheten i ungdomslag. Under en följd av år har vi haft en glädjande ökning av antalet ungdomar som direkt efter grundskolan söker sig till en vidareutbildning i gymnasieskolan. Men alla har inte fått plats, och en del har valt att avstå därför att de varit skoltrötta och inte känt den rätta motivationen för vidare studier. Andra åter har inte kommit in på den utbildningsväg som de önskat i första eller andra hand och därför valt att vänta.

För dessa ungdomar har då det kommunala uppföljningsansvaret trätt in – med ungdomsplatser, med kortkurser och med lokalt anpassade kurser, allt med syftet att slussa tillbaka dessa ungdomar till gymnasieskolan för att ge dem en avslutad utbildning. Och även här har utvecklingen varit glädjande. Allt fler ungdomar har kommit tillbaka som äldresökande till gymnasieskolan, och utbildningsanordnarna – kommuner och landsting – har varit beredda att möta dem med ytterligare utbildningsplatser.

Men vad gör regeringen? Är man beredd att ställa upp med tillräckliga resurser? Nej, ingalunda. I stället minskar man antalet platser i gymnasieskolan i förhållande till föregående år och möter de äldresökande med beskedet: Nu prioriterar vi 16–17-åringar. För er som är 18 år har tåget gått. Ni blir hänvisade till arbete fyra timmar om dagen i ungdomslag – eller till kommunal vuxenutbildning! Tyvärr är det tak också på den utbildningsformen, så i den mån ni ryms där är det på bekostnad av någon äldre lågutbildad, som också hade behövt utbildningsplatsen.

Om detta hade Anna Lindh ingenting att säga.

Vi centerpartister menar att gymnasieskolan bör vara totaldimensionerad, dvs. att man bör vara beredd att ta emot alla som vill ha en utbildning. Det bör också vara en rättighet för ungdomar att kunna varva studier med arbete utan att de riskerar sina möjligheter att få en avslutad utbildning. Många utbildningsvägar, t. ex. inom vården, vinner på att en del av eleverna är något äldre.

Från regeringshåll brukar man av statsfinansiella skäl resa invändningar mot en sådan dimensionering. Det kostar för mycket, säger man. Detta är en felsyn. Kostnaderna för gymnasieskolan å ena sidan och kostnaderna för ungdomsuppföljningen och anslagen till ungdomslag å den andra fungerar som kommunicerande kärl. Ökar anspråken på den ena sidan, minskar de i motsvarande grad på den andra. Gymnasieskolan är dessutom den minst kostnadskrävande delen. Centern kommer att fortsätta att hävda alla ungdomars rätt till utbildning.

För de något äldre ungdomarna – de som studerar vid våra högskolor – är den rätten i dag beskuren av de många gånger knappa ekonomiska resurser som ställts till förfogande. Vi brukar vara överens om att alla skall ges samma möjligheter, oavsett föräldrarnas ekonomiska situation. Om den rätten skall garanteras, behövs det radikala förändringar av det nuvarande studiefinansieringssystemet. Man löser inga problem med differentieringar inom det

nuvarande systemet, och därför har centern i sin ungdomsmotion dragit upp riktlinjerna för hur ett nytt studiefinansieringssystem bör kunna se ut.

Jag noterade att Anna Lindh som företrädare för de socialdemokratiska ungdomarna inte heller i den frågan hade något att säga. Däremot berörde hon hastigt en annan fråga, som jag också tänkte ta upp. Den gäller ungdomarnas möjligheter att själva vara med och påverka, att känna delaktighet och att fatta beslut.

Vi vet att många ungdomar i dag saknar tilltro till sin egen förmåga att kunna påverka samhället. Institutionerna och myndigheterna upplevs som anonyma och oåtkomliga, starka och osårbara och omöjliga att rubba. Denna upplevelse av maktlöshet leder till misstro mot politiker och politiskt arbete och till att man frånhänder sig sina möjligheter att påverka och förändra. Maktlösheten kan också leda till att man hyser en falsk tilltro till maktcentra i samhället, dvs. till att dessa i grund och botten vet bäst och att man själv gör bäst i att lyda och anpassa sig.

Under de senaste åren har demokratiseringsprocessen i skolan rätt mycket handlat om att parter och grupperingar har fått eller skaffat sig ett större inflytande eller medbestämmande på olika sätt – personalorganisationerna t. ex. genom medbestämmandelagstiftningen och ett omfattande, regelstyrkt konferenssystem, föräldrarna och eleverna genom rektors informationsskyldighet, klassråd och skolkonferens. Mycket av det här är bra, men jag tror att det är dags att lägga tyngdpunkten på elevernas utbildning i och fostran till demokrati.

Demokrati bygger på en positiv människosyn, och på människors vilja och förmåga att påverka sin situation, på människors tilltro till och hänsyn till andra människor. Detta är en nödvändig förutsättning för en fungerande demokrati och något man måste lära sig. Om vi skall lyckas att nå ökad lokal delaktighet genom decentralisering till lokala organ, måste vi börja redan i skolan och göra skolan till en demokratiserande kraft. Demokrati och demokratiarbete måste alltså ses som ett mål i sig i skolans pedagogiska program och inte ensidigt som ett medel att nå andra mål.

Fru talman! Centerpartiet har konkretiserat de tankegångar jag nu har redovisat och flera därtill i ett stort antal yrkanden, som vi kommer att få ta ställning till under det fortsatta riksdagsarbetet.

Det är vår förhoppning att det skall leda till beslut som gagnar svenskt skolväsende. Av erfarenhet vet vi att tiden och verkligheten brukar bekräfta att vi har tänkt rätt.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 66 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Utbildning och forskning är av stor betydelse både för enskilda människor och för utvecklingen i vårt samhälle. Därom torde alla vara överens liksom om att kvaliteten i utbildningen är av utomordentlig vikt. Moderaterna har inte på något sätt ensamrätt till att ställa kvalitetskrav, även

om Per Unckel gärna vill framställa det så i sina programmatiska uttalanden.

I våras beslöt riksdagen på den socialdemokratiska regeringens förslag om ett treårigt program för forskningen med ett rejält resurstillskott.

Detta treårsprogram löper nu. Nya önskemål får tillgodoses genom omprövning av befintlig verksamhet. Högskoleenheterna är ålagda att inom de nya ramar som fjolårets resursförstärkning gav göra omprioriteringar på 3 % per år.

Ansvar för de två närmaste årens prioriteringar inom forskningens område ligger alltså lokalt. Och ett avgörande inflytande skall naturligtvis forskarna själva ha.

Också högskolans grundläggande utbildning måste ständigt omprövas för att kunna svara mot nya och förändrade krav. Det gäller utbildningens innehåll och kvalitet. Det gäller också förändringar i utbildningsutbudet.

Förhållandena på arbetsmarknaden förändras. Efterfrågan på lärare, vårdpersonal och socialarbetare är nu mindre än vad den nuvarande utbildningen är dimensionerad för. Därför måste den skäras ner.

Samtidigt är efterfrågan på olika slag av tekniker mycket större än vad utbildningsväsendet f. n. kan tillgodose. Regeringen vill därför öka civilingenjörsutbildningen så mycket som möjligt med hänsyn till tillgången på lärare, lokaler och utrustning vid de tekniska högskolorna.

Vi satsar också kraftigt på kortare tekniska högskoleutbildningar. En ny allmän utbildningslinje – produktionsteknikerlinjen – som omfattar två år inrättas i högskolan. Vi ökar antalet platser på lokala linjer med 375 för att ge ökat utrymme för framför allt nya tekniska utbildningar.

Ökningen av antalet lokala linjer inom det tekniska området har varit mycket stark de senaste åren. De nya linjerna vittnar om en stor innovativ förmåga inom högskolan och om flexibilitet och lyhördhet för nya behov.

Vi vet att de nya tekniska utbildningarna i högskolan motsvarar önskemål och behov i näringslivet, så som de uttrycks såväl av olika företag som av näringslivets centrala organisationer. Mot denna bakgrund är det både beklagligt och en smula förvånande att både moderaterna och folkpartiet i sina partimotioner går emot inrättandet av produktionsteknikerlinjen.

Högskolan är ett prioriterat område, vilket också kommer till uttryck i årets budgetproposition. Högskolan undantas även i år från det generella besparingskravet.

Några resurstillskott tillåter emellertid inte det statsfinansiella läget. Förnyelsen måste ske genom omprövning av befintlig verksamhet. Detta behöver dock inte innebära att angelägna reformer inte blir genomförda. Inte minst i ett ansträngt resursläge är det angeläget att bevara dynamiken och förnyelsekraften.

Detta är också möjligt. Det visas bl. a. av att vi genom omprioriteringar inom vårdsektorn kunnat frigöra resurser för den integrerade vårdutbildningen i Linköping, det s. k. regionala hälsouniversitetet. Denna reform är av stort principiellt intresse, inte bara utbildningspolitiskt utan i lika hög grad vårdpolitiskt.

En strävan i vårdpolitiken har länge varit att ställa primärvården i

förgrunden. En decentralisering av vården förutsätter att de olika personalkategorierna kan samarbeta utifrån en helhetssyn på de vårdsoökande. En utveckling i sådan riktning förutsätter ökad samverkan både mellan vården och utbildningen och mellan olika slag av vårdutbildningar.

Det finns anledning att ställa stora förhoppningar till att samarbetet mellan universitetet i Linköping och Östergötlands läns landsting skall innebära värdefull utveckling av utbildningen för vårdyrken och därmed för hälso- och sjukvården i vårt land.

Jag sade inledningsvis att högskolans verksamhet är viktig både för de enskilda människorna och för samhällsutvecklingen. Vår höga levnadsnivå är i hög grad resultatet av att många människor i alla delar av landet har fått möjlighet till en god utbildning.

Utbildningen är också ett viktigt instrument för den regionala utvecklingen. Allt fler framhåller högskolans betydelse i detta sammanhang.

De mindre högskoleenheterna har under den relativt korta tid de funnits till i den nuvarande formen gjort sig outhärliga i sin omgivning som instrument för kunskapsspridning och utveckling. De har inneburit att nya möjligheter till fortbildning och vidareutbildning har öppnats för yrkesverksamma, som tidigare inte haft möjlighet till sådan på grund av avstånden till universitetsorterna. Också för ungdomar är närhet till högskoleutbildning betydelsefull, inte minst för dem som kommer från mindre studievana miljöer.

De små högskolorna har inte betydelse bara i kraft av den egna verksamheten. Lika viktig är den roll de kan spela som kontaktlänk till övriga delar av högskolesystemet. Genom denna kontaktfunktion kan också mycket små högskoleenheter fungera som viktiga resurser för kunskaps- och teknikspridning.

Beklagligt nog är både moderaterna och folkpartiet helt främmande för det perspektiv jag nyss har berört. Den attityd till de mindre högskolorna som de ger uttryck för i sina partimotioner är närmast föraktfull. Moderaterna vill som vanligt gå längst och ställa de mindre högskolorna direkt under universitetens förmynderskap.

Det är mycket viktigt att samarbetet mellan universitet och mindre högskolor utvecklas vidare, men detta måste vara ett samarbete på villkor som båda parter är ense om. Och sådant samarbete finns i dag i stor och ökande utsträckning.

För mig är det betydelsefullt att i utbildningsplaneringen framhålla behovet av närhet till utbildningen och kravet att i utbildningsutbudet fånga upp nya behov. De mindre högskolorna har haft mycket stor betydelse i dessa avseenden. Det gäller också utvecklingen inom andra delar av utbildningsväsendet, framför allt gymnasieskolan och komvux.

Gymnasieutbildningen förnyas nu i snabb takt. Särskilt har arbetet med påbyggnadsutbildningarna i gymnasieskolan präglats av stor entusiasm och verksamt bidragit till att vitalisera samarbetet mellan det lokala och regionala arbetslivet och skolan.

Vi dimensionerar nu gymnasieskolan så att vi når den högsta procentsiff-

ran någonsin av antalet 16-åringar.

Utbildningen påverkar i mycket hög grad allas våra möjligheter att leva ett socialt och kulturellt rikt liv. Möjligheter till utbildning måste därför finnas för alla, oavsett var man bor i landet eller vilken bakgrund man har.

Utbildningspolitiken har för oss socialdemokrater alltid varit en viktig del i strävandena att göra Sverige till ett samhälle med jämlikhet mellan människor. Utbildning är för den enskilde vägen till frihet att forma sitt liv efter sina egna ambitioner och drömmar.

Denna frihet är fortfarande något som många människor saknar. Att stärka enskilda människor i deras strävan efter kunskap och att underlätta för dem som fortfarande är underprivilegierade i detta avseende är och förblir en huvuduppgift för den socialdemokratiska utbildningspolitiken.

Fortfarande finns stora skillnader mellan yngre och äldre generationer i vad avser utbildningsnivå. Att upprätthålla vuxenutbildningen och att underlätta för vuxna att få tillgång till t. ex. högskoleutbildning är därför en viktig uppgift.

Detta är ett helt främmande perspektiv för moderaterna. I sin partimotion föreslår moderaterna nedskärningar inom vuxenutbildningsområdet på över en halv miljard kronor! Detta förslag skulle, om det genomfördes, innebära ett dråpslag mot vuxenutbildningen.

Moderaternas brist på föreståelse för vuxenutbildningen är i och för sig ingen nyhet. Mera överraskande är att också folkpartiet attackerar vuxenutbildningen. Det är närmast tragiskt att konstatera att folkpartiet nu överger de traditioner man ändå haft på utbildningspolitikens område.

Det är inte på det viset att de äldre generationerna har blivit tillgodosedda en gång för alla genom att under några få år ha haft tillgång till utbildning på olika nivåer. Att främja ett livslångt lärande måste vara ett bestående inslag i utbildningspolitiken. Det är nödvändigt både för rättvisan mellan människor och för utvecklingen i samhället.

I ett dynamiskt arbetsliv är det nödvändigt att de yrkesverksamma kan förnya och utveckla sina kunskaper med jämna mellanrum. Tanken att man kan utbilda sig i ungdomen och sedan klara sig hela livet är förlegad och kommer att bli så i än högre grad.

Ytterst måste utbildningspolitiken utgå från insikten att utbildning är en viktig del i livskvaliteten. Utbildning påverkar vårt sociala liv och våra kulturella aktiviteter på ett avgörande sätt. Utbildning är en förutsättning för de anställdas medverkan i arbetslivets förnyelse. Utbildning ökar vår självkänsla och vår valfrihet.

Det är därför utbildning aldrig får vara förbehållen ett fåtal! Det är därför vi alltid måste hävda allas rätt till utbildning och kunskap!

Anf. 67 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Får jag mycket hastigt kommentera fyra av de ting som utbildningsministern nämnde.

Det första gäller hennes uttalande om att moderaterna uppenbarligen anser sig ha ensamrätt till att ställa kvalitetskrav i skolan. Alls inte, vi

välkomnar alla som är beredda att ansluta sig till det kravet. För att se om regeringen menar allvar med sitt tal om kvalitet i skolan skulle jag vilja be om preciseringar i tre hänseenden. Är Lena Hjelm-Wallén för det första beredd att här i kammaren säga att hon inte avser att medverka till att högstadielärarna i framtiden i ämnena får en sämre utbildning än vad de i dag får? För det andra: Är hon när det gäller arbetslivserfarenhet som antagningsgrund till högre utbildning beredd att erkänna att arbetslivserfarenheten i dag ger en sämre studieprognos än betygen och följaktligen därav dra slutsatsen att man bör avskaffa den allmänna arbetslivserfarenheten som grund för antagning? Är Lena Hjelm-Wallén för det tredje beredd att ta konsekvenserna av att eleverna säger att de behöver betyg för goda studieresultat, eller intar hon samma ståndpunkt som Bengt Göransson, nämligen att hävda att eleverna inte vet sitt bästa?

Min andra kommentar handlar om utbildningsministerns uttalande om den nya tekniska utbildningen. Utbildningsministern måste vara felinformerad om vad moderaterna faktiskt tycker. Vi tycker att det är bra att man inrättar en produktionsteknikerutbildning. Men vi anser inte att den skall ligga på högskolan utan rimligen på den gymnasieskola där den naturligen hör hemma. Vi undrar däremot vad regeringen säger om vårt krav att förstärka civilingenjörsutbildningens kvalitet genom omklassificering och påslag på per capita-kostnaden för att ge den ett vettigt, bra och rationellt innehåll. Är regeringen dessutom beredd att bifalla vårt önskemål om en verklig mellanutbildning för tekniker av mera avancerat slag i stället för den utbildning som regeringen nu föreslår, i gemen kallad LO-utbildningen?

Den tredje fråga som jag skulle beröra handlar om de små högskolorna, där utbildningsministern beskrev den moderata attityden som föraktfull. Utbildningsministern måste ha hållit vår motion upp och ner när hon läste den. Vad vi talar om är inte att de små högskolorna skall läggas under universitetens förmynderskap. Vad vi däremot talar om är att utbildningen på de mindre orterna har samma rätt till anknytning till forskningen som all annan högre utbildning av tradition haft i detta land. Vi sätter forskningsanknytningen före allt annat, t. o. m. före önskemålet från kommunalpolitiker om att bygga upp högskoleadministrationen. Utbildningens innehåll och forskningen går för vår del före det administrativa utanverket. Det är, Lena Hjelm-Wallén, att visa vördnad inför den akademiska tradition som ändå är själva grunden för allt vad kunskap och kvalitet heter.

Fru talman! I fråga om besparingar gäller den enkla sanningen att någon måste betala. Antingen gör vi det, eller också gör våra barn det, eller också – det är detta som är regeringens politik – gör vi det men först efter valet om man har vunnit och lurat väljarna i valbudskapet.

Anf. 68 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag begärde närmast ordet bara för att få understryka det som utbildningsministern sade om värdet av påbyggnadsutbildningarna och för att bekräfta den mycket glädjande utveckling som varit under de senaste åren. Som utbildningsministern uttryckte det har framtagandet av påbyggs-

nadsutbildningarna varit av vitaliserande betydelse för gymnasieskolan. Det är glädjande med den entusiasm som man nu kan se inom skolväsendet för att åstadkomma den här förändringen.

Jag skulle vilja fråga utbildningsministern: Hur många nya platser ställer utbildningsministern till förfogande för att visa sin uppskattning över denna glädjande utveckling när det gäller påbyggnadsutbildningar?

Anf. 69 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Per Unckel vill som vanligt bara diskutera kvalitetsfrågorna utifrån sina egna utgångspunkter.

Jag kommer att redovisa min syn på lärarutbildningen i en lärarutbildningsproposition senare, där min utgångspunkt självfallet är att vi skall ha en förstärkt och förbättrad lärarutbildning.

Jag är inte tillfredsställd med det system vi har för antagning till högskolan. Därför har jag uppdragit åt en kommitté att göra en översyn av hela tillträdessystemet. Också de frågorna återkommer vi alltså till.

För övrigt tyckte jag inte att det som Per Unckel sade angående moderaternas högskoletänkande tillförde debatten särskilt mycket. Vad jag utgick ifrån är vad ni faktiskt har föreslagit, och då är det fortfarande så som jag sade.

Beträffande gymnasieskolesatsningarna är det ju på det sättet, Larz Johansson, att vi sedan regeringsskiftet 1982 har byggt ut gymnasieskolan mycket kraftigt. I år har vi kommit upp till den högsta dimensioneringen av gymnasieskolans linjer någonsin.

Vi har också utökat påbyggnadsutbildningarna. Dock klarar vi inte att också detta år göra en ytterligare ökning, men det hindrar inte att man ute i landet verkligen arbetar med dessa utbildningar. Man måste alltid vara beredd att göra omprioriteringar i utbildningssystemet, och det tror jag också de lokala utbildningsmyndigheterna om.

Av den korta diskussion som hittills har förts om utbildningsfrågorna i dag kan man notera att Per Unckel och Larz Johansson inte särskilt mycket följer samma spår. När vi gick igenom motionerna på utbildningspolitikens område visade det sig att tankarna går mycket starkt isär mellan de borgerliga partierna. Moderaterna och folkpartiet vill göra kraftiga nedskärningar inom utbildningsområdet, framför allt inom vuxenutbildningsområdet, medan centern å sin sida hellre vill utöka utgifterna för utbildningsområdet.

På en punkt är man ense inom borgerligheten: att de specialdestinerade bidragen till kommunerna drastiskt skall dras ner. Man vill tydligen därigenom frånta sig ansvaret för förslag till nedskärningar och i stället tvinga kommunerna att ta obehagliga beslut. Fördelningspolitiskt slår det här väldigt illa. Särskilt tydligt är detta i moderaternas förslag, som kryddar sin anrättning med att minska eller helt ta bort en hel del mycket väsentliga bidrag, t. ex. bidragen till särskolor och till handikappades undervisning. Invandrarundervisningen skall försämrats drastiskt, och resurser som är specialdestinerade för elever med behov av extra undervisning skall skäras ner i bl. a. gymnasieskolorna.

Moderaterna är mycket tuffa när det gäller att ge besked om utbildningspolitiken i sin motion.

Det är nedskärningar av resurser som skall stärka de svagares ställning i skolan.

Det är en hårdare skiktning i gymnasieskolan.

Det är ett raserande av alla inslag i högskolereformen som syftar till att öppna möjligheter till högskolestudier för andra än de ungdomar som kommer direkt från den treåriga gymnasieskolan.

Det är stopp för fortsatt utveckling av de mindre högskolorna.

Det är dessutom en ren slakt på vuxenutbildningen. Totalt omfattar moderaternas nedskärningsförslag på vuxenutbildningsområdet över en halv miljard. Det skulle bl. a. innebära att var fjärde komvuxstuderande i fortsättningen måste avvisas. Motsvarande 10 % av studieförbundsanslagen tas bort. Var tionde studiecirkel måste läggas ned.

Även svenskundervisningen för invandrare och folkhögskoleverksamheten drabbas.

Dessutom begränsar moderaterna kraftigt möjligheterna för vuxna med små inkomster att få vidareutbildning. Ca 15 % av antalet vuxenstudiestöd tas bort. Det innebär konkret att över 3 000 lågutbildade inte kommer att ha råd att vidareutbilda sig.

Det har talats om rivstart för de borgerliga, om det skulle gå så illa att de vinner valet. Det är ovanligt tydliga besked som vi har fått om vad som i så fall kommer att hända på utbildningspolitikens område – besked som nog bör begrundas.

Anf. 70 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Jag skall ge fem korta kommentarer.

Den första avser de tekniska utbildningarna. Jag noterade att jag, efter det att statsrådets attack på moderaterna hade visat sig vara ogrundad, inte fick något svar på mina frågor. Tystnaden är talande nog.

Den andra kommentaren gäller de små högskolorna. Nu måste jag be statsrådet att precisera sig. Vari ligger det föraktfulla i att vilja tillförsäkra den högre utbildningen – varhelst i landet den än bedrivs – en nära kontakt med forskningen? Svaret på den frågan tror jag avvaktas med spänning, inte bara av mig själv.

Den tredje kommentaren rör frågan huruvida statsrådet verkligen menar något med talet om kvalitet i skolan. Svaren på mina tre delfrågor blev följande. När det gäller lärarutbildningen: Vi får se. När det gäller betygen: Inget svar alls. När det gäller reglerna för tillträde till högre utbildning: Det sitter en kommitté.

I avsaknaden av svar från statsrådet självt får vi lyssna till vad kommitténs ordförande har att säga. Efter att ha blivit överbevisad om att arbetslivserfarenheten faktiskt leder till sämre studieresultat i högskolan drar statsrådets egen närmaste man och tillträdesutredningens ordförande Erland Ringborg den radikala slutsatsen: Då får vi halvera meritvärdet för arbetslivserfarenheten. Vän av ordning frågar sig: Om man har upptäckt någonting som inte

håller måttet, varför avskaffar man då bara hälften?

Min fjärde kommentar handlar om statsrådets påstående att moderaterna skär bort resurserna för elever med svårigheter. Lyssnade inte statsrådet till vad jag tidigare sade? Vi menar att resurser för elever med svårigheter, med det sätt som regeringen resonerar inte leder till resultat. Vi anser det nödvändigt att skolan organiseras på ett sådant sätt att gruppen elever med svårigheter blir mindre. Det kan ske genom att elever som i dag har svårigheter ges självförtroende, så att de därigenom kan stå på egna ben och inte behöver luta sig mot statsrådet.

Min sista kommentar gäller besparingarna. Vi moderater har redovisat vilka besparingar vi är beredda att göra. Vi är medvetna om att dessa besparingar slår hårt på sina ställen, men vi har sagt oss att väljarna har rätt att före valet få besked om vilka prioriteringar vi gör. Enligt dessa prioriteringar skall ungdomsskolan gå före vuxenutbildningen, och undervisningen i skolan skall alltid gå före andra aktiviteter.

Nu vet statsrådet detta. Tänk om vi kunde få reda på vad regeringen tänker spara på när den av omständigheterna tvingas därtill. Eller är det barnbarnen som skall få betala räkningen?

Anf. 71 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att svaret till de kommuner och länskolnämnder som nu med stor entusiasm och glädje inför en vitalisering av skolväsendet har utvecklat nya påbyggnadsutbildningar är: Tyvärr kan ni inte förverkliga de här planerna, för ni får inga resurser till dem.

Svaret på min fråga är alltså: noll.

När det gäller gymnasieskolans dimensionering i övrigt kan man naturligtvis, om man vill roa sig med det, laborera med att uttrycka volymen i procent av någonting, i det här fallet i procent av antalet 16-åringar. Men statsrådet är ju lika medveten som jag om att det faktiska antalet sökande till gymnasieskolan är betydligt mycket större än så. Det faktiska förhållandet är att vi budgetåret 1984/85 hade 127 000 intagningsplatser för gymnasieskolan, medan vi budgetåret 1985/86, med det påslag som regeringen nu gör i budgetpropositionen, kommer att ha 124 000 intagningsplatser. Antalet intagningsplatser det kommande året är alltså mindre än det var under det föregående. Det är då inte fråga om någon ökning, utan om en nedskärning.

Anf. 72 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Beträffande dimensioneringen av gymnasieskolan vill jag säga att det vedertagna sättet att räkna är att ange antalet platser i procent av årskullen 16-åringar. Så har varje regering gjort. Även regeringar före den nuvarande har på det sättet låtit dimensioneringen av gymnasieskolan fluktuera beroende på om årskullen 16-åringar ökar eller minskar.

Vi fick nu höra av Per Unckel att han är medveten om att moderaternas besparingar betyder hårda nedskärningar. Anledningen till att jag ville peka särskilt på detta var att jag tycker att ordkaskaderna om utbildningens

betydelse, kvalitet osv. skorrar falskt just mot bakgrund av dessa kraftiga nedskärningar.

Visst måste även vi socialdemokrater hålla igen i vad gäller utgifter. Man kan inte alltid satsa på allt som man skulle önska, t. ex., Larz Johansson, på påbyggnadsutbildningarna. Men det beror faktiskt på det budgetunderskott som inte vi har skapat, utan tidigare regeringar. Tala inte om att det är vi som drar på barn och barnbarn en skuldbörda! Den får framför allt moderaterna själva stå för.

Så till frågan om högskolorna, framför allt de mindre högskolorna.

Moderaterna skriver i sin motion att det är lärarna vid s. k. forskningshögskolor som skall bestrida undervisningen vid de mindre högskolorna. Det är de som skall stå för en utbildning med kvalitet. Jag kan inte se detta som något annat än ett uttryck för förakt för de nuvarande lärarna vid de mindre högskolorna.

Den officiella moderata uppfattningen i vad gäller de mindre högskolorna har varit – och är fortfarande, såvitt jag kan förstå – att dessa saknar kvalitet och att de därför bör ställas under universitetens förmynderskap. Moderaterna föreslår att utbyggnaden av YTH skall stoppas och att produktionsteknikerlinjen inte skall inrättas inom högskolan över huvud taget.

Dessa moderata ståndpunkter är det ganska intressant att sätta i relief mot hur moderater ute i landet ser på saker och ting. Jag skall i morgon resa till Kalmar och har därför haft anledning att se på yrkanden som framförts där. Jag fann då en mycket intressant motion av två moderater, nämligen Bertil Danielsson och Ewy Möller. De säger, med formuleringar som skulle kunna vara mina egna: Slå vakt om de små högskolorna!

De säger vidare att högskolan i Kalmar har en mycket god kompetens inom naturvetenskap och teknik. De vill ha YTH i Kalmar. Och de vill inrätta den förkättrade produktionsteknikerlinjen vid högskolan i Kalmar, den linje som moderata samlingspartiet tar avstånd från i en partimotion.

Jag tycker det ligger väldigt mycket i de grundläggande ståndpunkterna i den motion som väckts av moderaterna Danielsson och Möller, men jag konstaterar att de är helt i strid med den moderata partilinjens.

Alltid när jag är ute och reser i landet finner jag att nästan alla slår vakt om den regionala högskolan – detta därför att denna högskola ger tillgång till utbildning på nära håll, men också därför att den betyder så mycket för den regionala utvecklingen. Det går även snabbt att här förnya ett utbildningsutbud.

Vi har i dag alldeles uppenbart brist på tekniker. Det är en brist som utgör ett hinder för industrins expansion. Det här ser regeringen med stort allvar på, och vi är beredda att vidta nödvändiga åtgärder.

Orsaken till denna brist på civilingenjörer måste dock sökas i svårigheten att rekrytera studerande till den högre tekniska utbildningen i slutet av 1970-talet, och ett för lågt antal intagningsplatser då. Det är ju de studerande som började sin utbildning i slutet av 1970-talet som nu går ut högskolan som civilingenjörer. Det här antalet motsvarar inte industrins aktuella behov. Bristen har beräknats till omkring 900.

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

*Allmänpolitisk
debatt*

Sedan slutet av 1970-talet har dock antalet platser på de efterfrågade civilingenjörsutbildningarna ökat med nästan 1 000. Samtidigt har ett stort antal platser tillkommit i de kortare tekniska utbildningarna. Dessa utbildningar genomförs oftast som lokala linjer inom högskolan, där stor hänsyn tas till den lokala och regionala arbetsmarknaden.

Den tekniska linjen i gymnasieskolan har vuxit kraftigt, och antalet utbildade gymnasieingenjörer, som nu går ut från gymnasieskolan, är mycket stort. Också den yrkesinriktade utbildningen inom gymnasieskolan ökar kraftigt.

Problemet med teknikerbristen kan alltså inte lösas enbart genom att vi ökar antalet nybörjarplatser. Det är inte ett särskilt fruktbarande sätt att komma till rätta med den akuta bristen. I stället måste vi satsa på fortbildning och vidareutbildning.

Jag ser med tillfredsställelse på Industriförbundets och SAF:s initiativ att erbjuda lärarkrafter från industrin för att klara de mycket akuta utbildningsbehoven. Jag vill också erinra om att företagen i och med förnyelsefonderna har ekonomiska resurser att på egen hand eller i samverkan med det offentliga utbildningsutbudet anordna utbildning för teknisk förnyelse.

Vi uppvaktades nyligen av Industriförbundet och Arbetsgivareföreningen, som ville ha ett samarbete i de här avseendena, och jag kommer inom kort att ta initiativ till ett sådant. Jag tror det behövs en sådan samverkan för att vi skall klara de aktuella utbildningsbehoven, och det erfordras en del extraordinära insatser för att klara den akuta teknikerbristen.

Anf. 73 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Fru talman! Det är ju så, att de i denna kammare församlade utskottsmedlemmarna får möjlighet att i ett större forum debattera de konkreta motionsförslag som lagts fram för riksdagen. Jag har därför valt att i dag i huvudsak hålla mig till några mer allmänna synpunkter.

En skola i tiden – hur skall den se ut och vad skall den utbilda till? Under ett samtal om skolans framtid som jag nyligen deltog i användes tre begrepp för att karakterisera den tid vi lever i – nämligen ekologi, datakunskap och värdeförändringar. Man kan naturligtvis inte säga att detta är en heltäckande karakteristik. Men den fångar mycket som är väsentligt, och jag vill därför under några minuter uppehålla mig vid denna karakteristik.

Senast i går morse kunde man på nyhetstid få höra ett inlägg om sambandet mellan mänskliga reaktioner och det ekologiska systemet. Att torka och jorderosion är en följd av miljöförstörelsen är lätt att förstå, likaså att luftföroreningar förstör våra skogar och sjöar. Det ligger också nära till hands att se ett samband mellan den långtgående miljöförstörelsen och de naturkatastrofer som i våra dagar drabbar många länder i Afrika och Asien i form av översvämningar eller missväxt på grund av att öknen breder ut sig. Att naturkatastrofer driver den drabbade befolkningen till desperata handlingar är inte oväntat. De aktuella forskarna har därför velat hänföra en del våldshandlingar på den politiska världsarenan till händelser som har sitt ursprung i ekologiskt betingade naturkatastrofer.

I ett förlängt perspektiv skulle man i detta kunna se ett hot mot världsfreden. Vare därmed hur som helst – vad vi alla borde vara medvetna om är att mänskligheten för sin överlevnad är beroende av att vi människor lär oss att hantera de ekologiska problemen. Den kunskapen måste vår skola och högskola förmedla. Dvs.: vi måste se vår värld som en enhet, en enhet som så att säga följer givna lagar som vi inte ostraffat förgriper oss på.

Samtidigt som vi människor på detta sätt tycks vara i färd med att såga av den gren vi själva sitter på går den tekniska utvecklingen framåt med stormsteg. I full fart är vi på väg in i dataåldern med allt vad det innebär av ett högteknologiskt samhälle som ställer höga krav på människans förmåga till anpassning. Jag vill i detta sammanhang deklarerat att i varje fall folkpartiet ser mycket positivt på det faktum att man i budgetpropositionen satsar så mycket som man gör på den tekniska utbildningen. Att vi, liksom moderaterna, har föreslagit att produktionsteknikerutbildningen läggs ned på gymnasienivå i stället för på högskolenivå hindrar inte att vi har just den här värderingen när det gäller den tekniska utbildningen.

Ännu kan vi inte överblicka hur datatekniken kan komma att förändra situationen för oss människor, men det är viktigt att vi så långt möjligt förbereder oss på de förändringar i vår livsföring som datatekniken kan föra med sig. Redan i dag utgör den samlade arbetstiden för en yrkesverksam person med 40 timmars arbetsvecka endast något mer än en femtedel av den totala tiden. Om vi sedan räknar med att vi sover bort ungefär en tredjedel av vår tid, blir ändå nästan hälften av tiden kvar till annan sysselsättning. Man kan naturligtvis fråga vart all den tiden tar vägen, och man kan få många svar. Tiden går åt till resor till och från jobbet, till att sköta hem och familj, till föreningsliv, till samhällsuppgifter av olika slag, till umgänge, till TV-tittande osv. Vårt engagemang i sådana ting växlar ju dock genom åren, och vissa perioder kan det för en del människor vara svårt att finna en meningsfull sysselsättning.

Vad jag vill komma fram till är att om skolan skall – som det heter – lära för livet, får den inte enbart vara inriktad på att förbereda för den kommande yrkesutbildningen utan i lika hög grad skall den vara inriktad på att hjälpa oss, så att vi så väl som möjligt kan ta vara på den tid vi själva organiserar. Yrkesutövningen kräver måhända av oss en specialisering åt ett visst håll – det kan vara fråga om teknik, språk eller vårdarbete – som utbildningen kan hjälpa oss fram till. Men vi behöver också beredskap för att kunna utveckla andra sidor av vår personlighet än de som vårt yrkesarbete tar i anspråk. Utbildningen måste rikta sig till hela personligheten. Vi måste se människan som en helhet av ande, själ och kropp.

Och därmed kommer jag över till det tredje begreppet, som sades karakterisera vår tid – nämligen förändringar i fråga om våra värderingar. Förändringarna kan i viss utsträckning höra samman med det som jag här redan berört. Vi känner oro för de krafter som den moderna tekniken kan frammana. Den beundran vi kunnat känna inför allt vad detta århundrade fört med sig på t. ex. kommunikationsområdet har ersatts av en mera kritisk hållning till de nya uppfinningarna, sedan vi upptäckt vilka fruktsansvärda

konsekvenser missbruket av tekniken kan få. Kunskapens träd är på både gott och ont. Om dess frukt skall bli till gagn för människan eller inte beror på hur den används. Med andra ord: det handlar om etiska värderingar.

Algebra och kemiska formler samt kunskaper i språk och litteratur är väsentliga tillgångar här i livet. Men lika viktig för oss är fostran till ansvar och medkänsla för varandra. Vålfärden ger oss ett rikligt bröd för dagen, men för egen vår överlevnads skull måste vi lära oss att dela det med den som inget har. Vi bryter inte ostraffat mot helhetssammanhanget, vare sig i naturens eller i människans värld.

Det är ingen tillfällighet att vi gång efter gång här i riksdagens arbete ställs inför frågor som kräver etiska ställningstaganden. Det är heller ingen tillfällighet att frågorna om tro och livsåskådning reses allt starkare. De snabba förändringarna i vår tillvaro uppenbarar för många människor behovet av fasta värderingar. Skall vi kunna hjälpa de unga till en allsidig utveckling måste vi hjälpa dem också på detta område – inte genom åsiktsförtryck men genom fostran till frihet under ansvar.

Mot denna bakgrund, fru talman, vill jag utifrån våra motioner ge några exempel på hur vi från folkpartiets sida ser på arbetet i skolan.

Det är viktigt att skolan förmedlar goda baskunskaper. Vi tror bl. a. därför att skolpliktsåldern bör sänkas. Därigenom skulle inlärningsstiden förlängas och inläringen rimligen ge bättre resultat.

Vi tror att det är viktigt med en öppen inställning till alternativet pedagogik inom grundskolan, liksom till de alternativ som de fristående skolorna erbjuder.

För gymnasieskolans del vill vi ha ytterligare 2 000 elevplatser. Till utbildningsministern vill jag säga att det innebär en ökning inom den här delen av utbildningsområdet. Utbildningsministern ville nyss bunta ihop oss med moderaterna. Jag har inte möjlighet att överblicka alla deras motionsyrkanden, men för vår del vill jag ändå ha sagt att det inte är fråga om någon minskning av anslagen till utbildningsområdet, utan vi har gjort vissa omprioriteringar. Liksom vid något tillfälle tidigare har vi prioriterat de ungas utbildningsbehov framför de vuxnas, så att vi har fört över en del pengar från vuxenutbildningen till bl. a. dessa elever och även till studiehjälp för de ungdomar som börjar vid universiteten. Det betyder alltså en satsning på dem som vi anser vara mest utsatta i dagens läge och innebär ingen undervärdering av vuxenutbildningen – vi räknar naturligtvis med att i ett bättre ekonomiskt läge komma tillbaka till en förstärkning på det området.

Vi talar också om snabba åtgärder för N-linjen, stöd åt elever med specialbegåvning osv. Vi vill ha en förstärkning av ämnet religionskunskap, framför allt på vårdlinjen, som ett led i beredskapen inför de värderingsförändringar som ligger i tiden.

Vuxenutbildningen är en viktig del av vårt utbildningsväsende som vi även i ekonomiskt kärva tider vill slå vakt om. Inte minst folkhögskolorna har genom sin speciella karaktär av internatskolor en viktig roll att spela.

På alla nivåer anser vi det angeläget att värna om kvalitet och flexibilitet. Vi tror att viktade betyg behöver införas för intagningen till högskolestudier

och har en del förslag som gäller kvalitetshöjning av studierna inom högskolområdet.

Beträffande vad vi skulle ha sagt om de mindre högskolorna vill jag tillägga: Vi säger i vår motion att vi anser att regeringen i sitt ställningstagande till de mindre högskolorna börjar i fel ände. I stället för att, som regeringen vill, fylla den befintliga högskoleorganisationen med mer eller mindre ändamålsenliga uppgifter måste utgångspunkten vara att se hur vi på bästa sätt kan tillgodose de utbildningsbehov som finns i samhället. En högskola kan motivera sin existens enbart om den ger en utbildning som är adekvat för samhället och den enskilde och är av god kvalitet. Vi kommer f. ö. inte med några konkreta förslag om indragningar på detta område.

Vi ser också fram emot ett förslag beträffande lärarutbildningen, som vi hoppas skall ge möjlighet till överlappningar av undervisningen såväl mellan förskolan och lågstadiet som mellan högstadiet och gymnasiet, utan att kvalitetskraven på lärarnas ämnesutbildning blir eftersatt.

Anf. 74 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Anf. 75 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jag vill bara rikta en fråga till Linnea Hörlén. Jag är inte säker på att jag uppfattade det rätt, men jag tror att Linnea Hörlén sade att vi skulle passa oss för ett mer eller mindre befogat utbud i högskolorna. Vill Linnea Hörlén ge exempel på något som är mindre befogat?

Anf. 76 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Fru talman! Jag vill inte direkt påstå att jag har talat om något utbud. Jag talade om att man skulle se till det utbildningsbehov som finns i samhället och att högskolornas uppgift skulle vara att tillgodose detta behov. Den befintliga högskoleorganisationen skall alltså inte fyllas med sådana uppgifter som samlas ihop bara för att hålla organisationen vid liv. Man skall börja i den andra änden – vilket vi naturligtvis också gör – och försöka tillgodose det behov som finns. Därvidlag tycker jag att vi just när det gäller de mindre högskolorna har en anknytning till näringslivets lokala behov, inte minst i mitt eget hemlän. Det är mycket värdefullt för högskolan och skall, hoppas jag, garantera dess framtida bestånd.

Anf. 77 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Det dilemma som Linnea Hörlén nu ger uttryck för är ganska vanligt. Både moderaterna och folkpartiet centralt anser att de mindre högskolorna inte har något större värde. Ni talar om sådana utbildningsuppgifter som mest skulle vara till för att hålla de mindre högskolorna vid liv, men ni kan inte precisera dem. Jag tror att det är absolut omöjligt att hitta denna typ av utbildningar i högskolan, därför att prioriteringen bland utbildningsbehoven är så stark, inte minst vid de små högskolorna. Jag ser fram mot en fortsatt diskussion om detta, om folkpartiet kan hitta någon

utbildning i högskolan som finns bara av det skälet att den skall hålla högskolan vid liv.

Anf. 78 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Fru talman! Jag vill inte säga att vi från folkpartiets sida betraktar de små högskolorna som mindre värda. Jag skulle emellertid ytterligare vilja stryka under, att vi lägger vikt vid att även de mindre högskolorna har en god kvalitet. En god kvalitet förutsätter att det finns rekryteringsunderlag och en utbildning som verkligen ger en god grund för studenterna, vilket är möjligt med en god kvalitet på lärarna i skolan. Detta är naturligtvis ett dilemma. Jag skulle tro att man också inom departementet funderar över hur resurserna bäst skall användas och fördelas mellan mindre högskolor och universitet, med deras större krav på forskningsmedel m. m. Jag hoppas att vi också i framtiden kan få fruktbara diskussioner i detta hänseende.

Anf. 79 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! Tänk om det fanns fler journalister som ville äta sina middagar i någon av våra skolbespisningar i dag. Vilken massmediadebatt vi skulle få, och vilka efterdyningar en sådan debatt skulle få här i riksdagen. Men det gäller att välja rätt dag, för vissa dagar serveras det inte mjölk utan vatten till maten i en del av våra skolor. Och i en del kommuner finns det förslag om att helt slopa skolmåltiderna vissa dagar. Att förlägga en middag med skolelever till kvällstid är helt uteslutet i flera kommuner. På kvällarna sitter många elever och jobbar med sina hemläxor eller tillbringar sin tid in på sena eftermiddagen i en skolskjuts. Det finns exempel på skolelever i dag som har en arbetsvecka som sträcker sig inemot 42 timmar. Jag vill inte påstå att de förutsättningar jag nu pekat på för middag i skolmiljö är gängse, men det är en del av många elevers verklighetsbild och som måste lyftas fram.

Det finns många problem inom den allmänliga skolan i dag. Man kan lugnt påstå att det här finns utrymme för ett långtgående reformeringsarbete. Ett sådant arbete måste ta fasta på en grund som vilar på för arbetarrörelsen traditionella värderingar, nämligen rätten till bildning och fostran. Denna rätt är fast bunden till frihet, uppburen av insikten av dess nödvändighet. Frihet som insedd nödvändighet är för vänsterpartiet kommunisterna något som man aldrig kan se isolerat från garanterade rättigheter i ett samhälle. Dessa rättigheter har sin grund i ekonomisk, social och kulturell rättvisa och jämlikhet.

Man kanske kan uttrycka vad jag sagt litet enklare och sammanfatta det på ett sätt som gjordes i Stockholms-Tidningen. Där skrevs en gång på ledarplats att man med grundläggande trygghet i ekonomiska, sociala och kulturella avseenden har möjlighet att trivas i öppna landskap.

Med dessa enkla samband är det lätt att förstå varför framför allt pojkar ur socialgrupp 3 slås ut i det svenska skolväsendet. För de elever som slås ut i skolan finns det inget öppet landskap. Det finns inget annat öppet landskap än det de själva skapar sig. Vi vet att öppenheten i ett sådant landskap många gånger i själva verket består av en tillvaro fylld av människoförnedring. Vi

menar att det står helt klart att skolan i dag för alltför många elever är en spegel och en förstärkare av det klassamhälle vi lever i. För att komma i fatt och ta tag i dessa förhållanden räcker det inte särskilt långt med de åtgärder regeringen föreslår. Man gör små krumsprång för kulturen i skolan och talar om attitydförändringar hos skolpersonal och annat.

På vilket sätt är en elev betjänt av en ändrad attityd från skolpersonalens sida, om han eller hon fortfarande skall särbehandlas? Vilken gemenskap – eller vilja hos "de andra" till gemenskap – skall han eller hon känna som har anpassad studiegång? Varför föreslår inte utbildningsministern att denna typ av utslagningsanordning i skolan tas bort en gång för alla? Vi menar att det är viktigt att på ett så tidigt stadium som möjligt förhindra utslagning i skolan, vilket också regeringen ger uttryck för. Men man underlättar inte ett sådant arbete genom att ha kvar reglerade möjligheter till utslagning, som anpassad studiegång tyvärr innebär. Detta har bl. a. den utredningsgrupp som är tillsatt för att utreda utslagningen i grundskolan pekat på.

Skall vi skapa en skola för alla är det dags att tala klarspråk. Det räcker inte att tala om att bestämmelser som redan finns i dag skall tillämpas restriktivt, t. ex. när det gäller anpassad studiegång, och att skolstyrelsen skall fatta beslut i varje enskilt fall. Dessa bestämmelser finns ju redan! Regeringens förslag innebär ju bara att redan existerande bestämmelser upprepas. I de flesta kommuner har besluten om anpassad studiegång delegerats från skolstyrelse till skolkansli eller rektorsområde. Ingenting i det nu framlagda förslaget förhindrar såvitt jag förstår en fortsättning av denna praxis.

Det vore välgörande med ett klarspråk i flera avseenden när det gäller skolan och ett arbete för en skola för alla.

Jag anser att vi står inför ett avgörande, där vi måste fråga oss: Går det längre att smeta ut statsbidraget som en jämn smet över skolväsendet? Innebär inte de orättvisor och den bristande jämlikhet vi upplever i skolan i dag att man måste ge mer till en del och mindre till andra?

Skall man behandla dessa frågor på ett öppet och uppriktigt sätt, måste det bli ett slut på låtsasåtgärder och skenreformer inom skolan. Inte menar väl utbildningsministern att man fortsättningsvis skall reformera skolan med luddiga formuleringar och sifferakrobatik?

Jag tänker på det stora nummer ni gjort av att ni påstår er ta bort de lärarlösa lektionerna i grundskolan och gymnasieskolan. Säg nu sanningen från denna talarstol. Det är inte fråga om några nya pengar för att ta bort de lärarlösa lektionerna. Medlen ni låtsas tillföra kommunerna för att ta bort de lärarlösa lektionerna är inget annat än räntepengar på skolanslag, som ni tar från kommunerna. Summa summarum blir ju att någon annan del av kommunernas skolverksamhet drabbas, och för statskassan blir nettoeffekten plus minus noll.

Fru talman! Det är flera förhållanden i vårt samhälle i dag som gör det viktigt att försvara de svagare eleverna i skolan. Att slåss för deras rätt till bildning och fostran. Att fast och fullt motverka deras uppsortering och utslagning i den skola som var tänkt som ett avstamp för steget ut i det vuxna livet. Ett inträde i det vuxna livet där de skulle förstå sambanden och

villkoren för det samhälle de lever i och få insikt om hur de kan förändra det gemensamt. En gemenskap som vilade på solidaritetens grund och inte på den starkes rätt. En solidaritet vilande på kunskap om ens villkor och om argument för förändring. Rätten till fred, frihet och jämlikhet via bildning och fostran är en hörnsten i arbetarrörelsens samhällsbygge.

Från vpk:s sida är vi beredda att gå vidare med detta arbete. Men vi ser också hur detta arbete i dag kraftigt attackeras från framför allt SAF:s och moderaternas sida.

I sin iver över vädrad morgonluft drar sig inte moderaternas ungdomsförbund från att skapa ren hets gentemot sina politiska motståndare. Metoderna är beprövade; ljus- och ljudeffekter för att skapa hat. Förespeglningar för att skapa falsk gemenskap, fri från sociala villkor och samband. En förljugen propaganda i syfte att nollställa ungdomar i vad avser deras historia, deras kulturarv och dessas samverkande faktorer.

Jag vill påstå att just denna dissekerade verklighetsbild underblåses kraftigt av moderata samlingspartiets utbildningspolitik här i riksdagen. Deras partimotion om utbildningspolitiken är fylld av fraser, fri från politiskt ansvar och mycket dåligt underbyggda påståenden om människors och framför allt då barns funktion utifrån vissa villkor, eller kanske *inga* villkor.

Man påstår att riksdagen regelmässigt avslår krav på att kunskapsmålet skall sättas före andra mål, som kan uppställas för skolarbetet. Man påstår att tyngdpunkten förskjuts från grundliga studier till övergripande orientering.

Vad moderaterna här gör är att skjuta in sig på de möjligheter som finns för våra elever att se sambandet mellan kunskaper inom ämnen. Kunskapen om orsaksamband och dess verkan har alltid varit ett hot mot överklassen och kommer alltid att vara det. Att sätta in ämnen i deras inbördes relationer till varandra innebär inte på något sätt att man förhindrar kunskapsdjup.

Man kan bara ställa sig några enkla frågor om detta med kunskapsdjup:

Har vi inget kunskapsdjup inom miljöteknik i dag?

Har vi inget kunskapsdjup inom bioteknik i dag?

Har vi inget kunskapsdjup inom religionspsykologin i dag?

Vad menar egentligen moderaterna med ödmjukhet inför värdet av kunskaper som sådana? Skall vi falla på knä inför fackidioter? Anser ni att samordning av ämnen som biologi och kemi har förtunnat vår kunskap om dioxiner och deras miljöpåverkan?

Så till frågan om betyg. Från vpk:s sida har vi aldrig stuckit under stol med våra ambitioner att skapa en betygsfri skola. Vi anser att en betygsfri skola ökar möjligheterna för eleverna att samarbeta och att gemensamt lösa problem och finna kunskap. Vi är övertygade om att lärare, elever och vårdnadshavare tillsammans kan skapa sig en bild av studiearbetet. Vi sätter en mycket större tilltro till dessa människor och deras förmåga än vad moderaterna gör. Vi delar inte moderaternas uppfattning att borttagande av betyg strider mot elementär kunskap om hur barn fungerar. Vi anser att barn är människor i utveckling, och då skall man passa sig mycket noga för att stämpla, utsortera och slå ut – oavsett om man har en skala från 1 till 5 eller från 1 till 25.

Fru talman! Det finns all anledning att närmare studera de utbildningspolitiska effekterna av moderaternas förslag här i riksdagen. Jag skall återkomma vid varje tillfälle som ges under våren – på varje punkt och i samband med varje betänkande där dessa frågor behandlas.

Man måste också ställa sig frågan mot bakgrund av den negativa bild moderaterna ger av vårt utbildningsväsende: Har ni inget som helst ansvar för den utbildningspolitik som utvecklades i början av 1980-talet?

Till sist, fru talman, några ord om lärarnas roll i skolan. Vi anser att lärarnas undervisning spelar en avgörande roll i skolarbetet, att denna roll på alla sätt bör understödjas och utvecklas. Men det är för mig en gåta hur moderaterna kan påstå sig anse att lärarnas roll av självklara skäl är central och att undervisning av hög kvalitet främjar arbetsordningen, samtidigt som ni först har varit med om att införa lärarlösa lektioner i gymnasieskolan och halsstarrigt försvarat detta pedagogiska äventyr. Hur kan ni tala om lärarnas centrala roll, samtidigt som ni medverkar till införande av lärarlösa lektioner i grundskolan? Hur kan ni ta ordet utbildningskvalitet i er mun, samtidigt som ni skär ner skolanslagen med närmare 800 milj. kr.? För vår del är utbildning en investering för framtiden. Vi vänder oss därför starkt mot den fragmenterade och hårt beskurna utbildningspolitik som högern förespråkar.

Anf. 80 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Låt mig lämna tre kommentarer till Björn Samuelson.

Den första kommentaren handlar om moderaternas besparingar. Har man inget krav på sig att ta ansvar för landets ekonomi, då behöver man inte spara. Vpk har ingen sådan ambition, och man är alltså 110 % ansvarslös.

Min andra kommentar handlar om betygen. Vi konstaterar att vi är på kontrakurs med vpk i betygsfrågan, men gläder oss i någon ringa mån åt att 80 % av svenska folket tycker som vi.

Min tredje kommentar handlar om det första Björn Samuelson berörde, nämligen ämnenas roll i skolan. Jag noterade med viss tillförsikt att alla de exempel Björn Samuelson nämnde på ämnesintegration i ett senare stadium baseras på ämneskunskaper av traditionellt snitt i grundskolan och gymnasiet.

Anf. 81 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Fru talman! Per Unckel använder en debatteknik här i kammaren som är mycket ytlig och enkel. Går man på djupet och ser på hur han behandlar utbildningspolitiken, då ser man att han i sin utbildningspolitiska motion byter ut ord som samband och samordning mot ytlighet och översiktlighet osv.

I sitt inledningsanförande sade han: Barn är i första hand personligheter, inte komna ur olika socialgrupper. Jag bara frågar: Varur utvecklas en personlighet? Nej, Per Unckel, ni måste nog försöka att få litet mera kött på benen.

Anf. 82 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! "Marknadsekonomi är ett ekonomiskt system för en effektiv produktion mätt med det enda möjliga måttet – den enskildes egna önskemål om tillgång till varor och tjänster. Den fria marknaden måste stärkas i Sverige. Områden som i dag omfattas av offentliga monopol måste öppnas för företagande och nyskapande. Utvecklingen av tjänstesektorn får inte kvävas av monopol, regleringar och politiska hinder."

Detta är ett citat ur en principiellt hållen motion av moderaterna till vårriksdagen. Ambitionen är – vilket sägs senare i motionen – att områden som i dag sköts av det offentliga – som barnomsorg, skola och sjukvård – i större utsträckning skulle skötas av privata intressen. Motivet är föreställningen att marknadskrafterna effektivt skulle kunna sköta t. ex. skolan. Man talar alltså om efterfrågans styrande effekt. Men i det sammanhanget är det viktigt att fråga sig: Vem är det som i marknadstermer kan efterfråga tjänsten skola? Föräldern eller barnet? Den ende som i marknadstermer skulle kunna efterfråga tjänsten skola är ju föräldern, men det är ju barnet som skall gå i skolan. Barnet har ju ingen möjlighet att agera kund, än mindre att vara kund i skolan.

I årets budgetproposition heter det:

"Varje medborgare har rätt till god utbildning. Denna rätt måste vara ovillkorlig, därför att utbildning är en god förutsättning för att var och en skall kunna utnyttja sina inneboende resurser, utveckla sina anlag och intressen och fullgöra en för samhällsgemenskapen värdefull arbetsuppgift.

Den självklara utgångspunkten för att hävda allas rätt till kunskap är uppfattningen om allas lika värde. En utbildnings-, forsknings- och kulturpolitik som utgår från allas lika värde måste samtidigt ha sin grund i insikten om att alla människor är olika. Denna insikt måste innebära ett hänsynstagande till varje människas eget sätt att söka förverkliga sina ambitioner.

Strävan efter jämlikhet står därför inte i konflikt med viljan att underlätta för var och en att utveckla sina personliga intressen. Tvärtom är jämlikheten, som utgår från allas rätt att utvecklas efter sina egna förutsättningar, en nödvändig grund för den enskildes frihet att förverkliga sina 'livsprojekt'. En sådan frihet har hittills bara ett fåtal haft möjlighet till.

Att stärka den enskilde i hans eller hennes strävan till förkovran och till fördjupning i kunskap och kultur är en huvuduppgift för politiken inom utbildningsdepartementets område. En sådan politik är en naturlig del av den välfärdspolitik som under de senaste årtiondena lagt grunden för bättre levnadsvillkor i vårt land."

Om man godtar den i budgetpropositionen redovisade skolsynen som bygger på respekt för individen, barnen, kan man inte ha ett skolysende, som anpassas efter föräldrars ekonomiska bärkraft eller betalningsvilja. Barnet är det enda rättssubjektet i skolan. Skolväsendet måste inrättas efter principen om varje individs rätt till god utbildning. Skolan måste i första hand svara för att alla barn ges den utbildning som är nödvändig för att de skall klara sig vidare i livet. Det är viktigt att alla får goda kunskaper. Vi kan aldrig nöja oss med en ambitionsnivå, som ligger på 95 %.

Det finns en klar skillnad i människosynen mellan detta sätt att beskriva ambitionerna och det som formulerats ungefär så här: "Vi måste ge plats åt de dugliga, så att de kan tjäna pengar nog för att hjälpa de andra." Emellanåt möter man i slappa diskussioner den argumenteringen.

Ett av grundskolans svåra problem i dag är den s. k. utslagningen på högstadiet. Alltför många elever lämnar grundskolan utan att kunna läsa, räkna eller skriva ordentligt. Vi kan inte nöja oss med en lägre ambitionsnivå än att alla skall få ordentliga kunskaper. Vad är det som gör att utslagning förekommer? Det finns många skäl. Misslyckanden i skolan kan många gånger ha en social bakgrund. Svårigheter och splittring i hemmet ger många elever dåliga odds i skolan. Även om ett ganska klart socialt mönster kan urskiljas för många av dessa elever, är det inte lika självklart att skolan kan undanröja de problem som finns i hemmet. Den uppgiften är för svår för skolan att fullgöra.

Skolan måste vara en bra skola. Skolan kan göra insatser för de enskilda eleverna på annat sätt. Skolan kanske inte kan bli ett andra hem för barn som har det svårt, men skolan skall kunna erbjuda lugn och ro för de barn som har sjögång på andra områden. På det sättet kan skolan spela en viktig roll för barn och ungdomar. Skolan skall vara den goda folkskolan.

Arbetet mot utslagningen har resulterat i förslag som återfinns i årets budgetproposition. Där betonas framför allt skolans pedagogiska och sociala klimat.

Regeringen hänvisar till skillnader i resultat som åstadkoms i olika skolor och som faktiskt kan hänföras till det som skulle kunna kallas ett socialt och pedagogiskt klimat. I de "goda" skolorna arbetar man målmedvetet mot uppställda utbildningsmål. Man har höga ambitioner för alla elever och man månar om varandras resultat. I ett sådant klimat gynnas också de mest begåvade. Detta är viktigt att understryka, eftersom skolan skall vara bra för alla. I den skolan är läraren den viktigaste personen, och det är viktigt att lärarens arbete uppmärksammas och ges stöd.

I budgetpropositionen föreslås att en av årets friluftsdagar skall kunna vara kulturdag. Regeringen föreslår vidare att skolan skall få tillgång till klassiker i klassuppsättningar. Skolan måste se till att individen och hennes behov av kunskaper och bildning tillgodoses.

När man ser moderaternas krav på kraftiga nedskärningar på skolans område, stärks man i uppfattningen att det i dag är den kulturlösa nyliberala falangen som styr moderaterna.

Skolan skall inte vara en hetsig institution där man jagar efter poäng. I stället skall varje elev stimuleras att ständigt söka nya kunskaper, söka göra sitt bästa, lockas till gränserna för vad han förmår. Den goda skolan får inte ställa den svage eleven mot den starke. Den skall ta väl hand om båda. I den goda skolan skall också den begåvade stimuleras. Därför är det viktigt att skolan ger kunskaper.

Det är viktigt att man kontrollerar att eleverna lärt sig tillräckligt för att kunna fortsätta till nästa moment, nästa klass eller nästa stadium. I en sådan kunskapskontroll bör skolan kunna använda sig av exempelvis diagnostiska

prov. Då blir det möjligt att stanna vid ett visst moment för att se till att alla har förstått, i stället för att skynda vidare och lämna några som inte har förstått bakom.

Man kan också göra det möjligt för dem som så behöver att få extra tid för att läsa mera. Det skall naturligtvis inte ses som ett straff utan som ett erbjudande. Det är en chans att få litet mer tid till sådant som man inte förstod. Vi måste erkänna att också tiden är en resurs. Några elever behöver mer tid för att lära. Den tiden skall skolan ge dem.

Det är också nödvändigt att inte falla för ganska ytliga resonemang att vissa inte kan eller passar för att lära sig exempelvis matematik eller engelska. Nu höjs röster för att splittra eleverna, framför allt på högstadiet. Det sägs att det är ett utslag av ogenomtänkt eller diffus jämlikhetssträvan att alla skall lära sig det som man förutsätts lära i grundskolan.

Att det skulle vara ett utslag av likriktning att alla bör få lära sig grunderna i fysik, kemi, biologi, främmande språk m. m., kan bara den påstå som i första hand är ute efter att splittra och sära på eleverna. Jag har aldrig förstått att det skulle vara ett utslag av nivellering om alla får lära sig Pythagoras sats och att mångfalden skulle uppstå i det ögonblick när några fick lära sig det, medan andra hänvisades till mopedskötsel.

Skolans uppläggning måste ta utgångspunkt i frågan: Vad behöver en medborgare kunna i dag för att ha chans att utvecklas och växa? Vårt svar är att medborgaren behöver minst det som grundskolan ger. Då vore det fel att med olika argument försöka påstå att det bara är en del av eleverna som skall få ta del av den utbildningen och att de som inte orkar eller förstår bums skall ägna sig åt andra ting, åt det som kallas praktiska göromål.

Vi kan inte ha en skola som ger sämre utbildning åt vissa och bättre åt andra. Vi skall inte ha en skola som lämnar några vid klotterplanket, medan andra hänvisas till klätterstegen. En sådan skola ger ingen närande miljö för kunskap och bildning.

Jag tror på skolan som en god barn- och ungdomsmiljö. Skolan spelar en stor roll i barns och ungdomars liv, och det skall skolan ta vara på. I skolan byggs kamratgängen upp, i skolan ges de första kunskaperna om omvärlden, och där bygger också eleverna upp sin förmåga på de estetiska områdena och på idrottens område. Ett sätt att ge skolan mer av stabilitet och bildningsambition är att stärka skolans kulturella roll. Därför avsätts i årets budgetproposition 15 milj. kr. till projektverksamhet med kultur i skolan. Insatserna skall vara skiftande och bestäms lokalt.

En skola som anstränger sig att nå alla sina elever, som ger en myckenhet av kultur och kulturimpulser, som inte nöjer sig med att ge kompetens, utan främst ger kunskap och färdighet – och därtill kunskapsörst – den blir den goda folkskolan. Det är den skolan som socialdemokratin står för.

Anf. 83 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Tre kommentarer till skolministerns anförande.

Den första kommentaren knyter jag till hans inledande påpekanden gentemot en moderat motion om marknadsekonomi. Vi vet att socialdemo-

kraterna inte tycker om marknadsekonomi, men jag hade faktiskt av Bengt Göransson väntat mig en något mer skarpsinnig analys av effekterna av ett marknadsekonomiskt tänkande på skolans område än den han förmådde prestera i talarstolen.

Vad vi moderater säger är ingenting mera komplicerat än detta: Alla elever – också de som inte haft förmånen att födas av föräldrar med en tjock plånbok – skall ha rätt att välja skola. I dag är det nämligen så att endast den elev har rätt att välja skola som har föräldrar som kan betala 10 000, 15 000 eller kanske 20 000 kr. i terminsavgifter. Men de andra? De elever som skulle vilja gå i fristående skolor upptäcker att statsbidragen till dessa är så uschligt dåliga att eleverna tvingas betala terminsavgifter som de inte har råd med. Att statsbidragen i sin tur ser ut som de gör beror på att regeringen genomfört ett sådant statsbidragssystem att de fristående skolorna – för att över huvud taget bli berättigade till de små statsbidrag som är tillgängliga – måste bevisa sitt värde för staten, inte för elever och föräldrar.

Vi moderater säger att de föräldrar och elever som vill välja en annan skola skall ha möjlighet till det. I vårt Sverige är det inte plånboken som styr.

Min andra kommentar handlar om statsrådets påpekande om allas rätt till kunskap. Efter detta påpekande gör han det fatala misstaget, som socialdemokrater ofta gör, att börja gruppera eleverna i begåvade och obegåvade.

Det är fel utgångspunkt, Bengt Göransson. Fråga i stället så här: Vad kan skolan göra för att hitta det som hos varje enskild människa är det unika och utvecklingsbara? Hur skall skolan organiseras för att tillåta varje enskild individ att växa och få känna självförtroende? Det är utgångspunkten för vårt krav på ökade valmöjligheter i högstadiet.

Statsrådet måste inte ha hört när jag i mitt inledningsanförande påpekade att det leder dels till att vi utvecklar den enskildes särart, vilket är bra i sig, dels också till en lugn, harmonisk skolmiljö – därför att elever är tillfredsställda – som gör att de som har svårigheter i kanske mest de teoretiska ämnena har bättre möjligheter att följa undervisningen i det som faktiskt alla elever måste bibringas.

Därmed når man det som för socialdemokrater alltid förefaller vara så paradoxalt, nämligen att ökade valmöjligheter leder både till personlig särart och till en större gemensam referensram.

Till slut, fru talman! Min tredje kommentar handlar om statsrådets önskan att kontrollera vad eleverna faktiskt kan i grundskolan. Det är smått patetiskt, förlåt uttrycket, när statsrådet inte förmår att erkänna att ett bra sätt att kontrollera vad eleverna faktiskt kan är att ge eleverna betyg på deras prestationer.

Anf. 84 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Fru talman! Många av de viljeyttringar som statsrådet Göransson gav uttryck för kan jag instämma i. Men varför vara så blygsam, statsrådet Göransson? Alla skall ha rätt till skola, och utslagningen på högstadiet är ett problem, sade Bengt Göransson. Men varför då ha kvar de reglerade möjligheter till utslagning som anpassad studiegång innebär?

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

*Allmänpolitisk
debatt*

En av årets friluftsdagar skall kunna vara kulturdag, säger statsrådet Göransson. Men varför då inte – mot bakgrunden av vissa företeelser inom den pseudoungdomskultur som jag pekade på i mitt anförande – säga att en dag under läsåret skall vara kulturdag? Varför vara så blygsam?

Anf. 85 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Björn Samuelson tar upp frågan om den anpassade studiegången och ställer frågan: Varför har man kvar reglerade möjligheter till utslagning? Han påminner därvid något om en av Falstaff Fakirs berättelser som handlar om pojken som råkade sparka till en balja, så att han blev nedstänkt. Han såg då baljan som orsak till att han blev nedstänkt. "Satans balja", tror jag att han sade. Det är faktiskt inte den anpassade studiegången som orsakar utslagningen i grundskolan. Det kan hända att den anpassade studiegången är ett mindre lämpligt instrument för att råda bot mot utslagningen. Det har arbetsgruppen konstaterat. Men vi har sagt att det inte kan vara välbetänkt att förbjuda det som inte varit en helt tillfredsställande medicin för den sjuke i förhoppning om att sjukdomen därmed upphör. Vi har sökt finna andra metoder för att göra den anpassade studiegången onödig. Det sker inte genom att förbjuda den. Det är skälet till att vi resonerar som vi gör i årets budgetproposition.

Per Unckel och jag har naturligtvis inte samma kunskapssyn. För Per Unckel är kunskaper i skolan ett på förhand uppmätt mått – ett antal matematiktal och vissa sidor som skall läsas in. Det är den kompetensgivande skolan. Den kunskapsyn som jag beskriver utgår från att kunskapen i och för sig är oändlig. Eleverna skall lockas att skaffa sig kunskapsörst, att tränga in i kunskapen. I den goda skolan skall de elever som slutar inte känna sig färdiga. De skall inte vara mätta och otörstiga – de skall ha kvar både hunger och törst. Där finns den avgörande skillnaden i kunskapssyn mellan Per Unckel och mig.

De fristående skolorna behöver nu, efter vad Per Unckel sade i sin replik, bevisa sitt värde för staten för att få bidrag. I huvudanförandet sade Per Unckel att de skulle bevisa sitt värde för politikerna. Verkligheten är den att de fristående skolorna enligt det riksdagsbeslut som fattats skall styrka att de kan utgöra ett värde för skolan – för skolverksamheten i landet och för eleverna. Det tycker jag faktiskt är en ganska god kvalifikationsgrund.

Anf. 86 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Först en kommentar om friskolorna. Bengt Göransson tycker att det är en bra kvalifikationsgrund om friskolorna kan bevisa sitt värde för den allmänna skolan. Det tycker inte jag. Jag tycker att den enda grupp som de rimligen kan bevisas sitt värde inför är elever och föräldrar. Jag menar inte att vi inte skall ställa krav på de fristående skolorna – om detta är vi naturligtvis överens. En fristående skola på grundskolenivå skall för att vara berättigad till statsbidrag självfallet kunna uppvisa en verksamhet som står i överensstämmelse med de övergripande krav vi har anledning att ställa på skolväsendet, alldeles oavsett vem som är huvudman. Men där skall den

politiska kontrollen stanna. Därutöver skall de fristående skolorna inte behöva visa upp sig, liksom på en mannekänguppvisning, för politiker och administratörer, varvid somliga skall anses vara fina nog, andra anses vara mindre fina och bli utan statsbidrag.

Hur tror Bengt Göransson, för att ta ett enda exempel, att man kände sig på de Waldorfskolor som inte fick statsbidrag när den här frågan behandlades på grundskolenivå? Regeringen sade sig då att man kunde ha nytta av sex, sju eller åtta Waldorfskolor för att därigenom kunna få erfarenheter till den allmänna skolan. Någon ytterligare erfarenhet behövde man inte, och därför fick de andra Waldorfskolorna – som var lika bra som de som erhöll bidrag – finna sig i att inte få ett ruttet lingon.

Så resonerar man inte, statsrådet, om man är angelägen om att ta hänsyn till vad elever och föräldrar först och främst är intresserade av.

Min andra kommentar, fru talman, har att göra med statsrådets konstaterande att det nog är skillnader mellan hans och min kunskapssyn. Jag tror att det är ett korrekt konstaterande. Min kunskapssyn bygger på uppfattningen att det finns ett stort fundament av kunnande, som är relativt oföränderligt över tiden och som det är skolans uppgift att lära ut till eleverna. Det är skälet till att jag är så kritisk till det blocktänkande som nu börjar sprida sig på grundskolans högstadium. Jag är rädd för att sätta översikten före kunnandet när det gäller de grundläggande insikter som eleverna behöver tillägna sig för att få förmågan att bedöma översikt och sammanhang.

Till slut: Om man är intresserad av att låta många blommor blomma och av att eleverna när de lämnar skolan skall ha en törst efter mera kunskap, skall man ta hänsyn till elevernas personliga begåvningsprofil. Har Bengt Göransson någonsin sett att en människa som har mötts av ett utbildningsväsende som inte tar sådana hänsyn – utan som säger: Vi har bestämt vad du behöver kunna – sedan känner sig intresserad av att lära sig mera? För att skolan skall kunna skapa en kunskapsförstärkning krävs det ett slags fundamental hänsyn från skolan till den enskildes personliga fallenhet och begåvning.

Anf. 87 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Fru talman! Inte kan väl statsrådet Göransson mena att man genom en restriktiv tillämpning åstadkommer några förbättringar av den anpassade studiegången? Efter att ha läst budgetpropositionens högravande ord om vakthavande av lärlösa lektioner, anpassad studiegång och utslagningen i skolan och sett vilka åtgärder detta leder till vill jag kvittera med ett författarcitat.

Frans G. Bengtsson sade vid ett tillfälle: Jag föddes skrikande, men har efter hand lugnat ner mig. – Det är en bild som ligger nära till hands när man läser om de åtgärder som i budgetpropositionen föreslås mot vissa missförhållanden i skolväsendet i dag.

Anf. 88 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Jag vill till Björn Samuelson om den anpassade studiegången säga att vi har konstaterat att den i så måtto varit negativ att man tillåtit en

alltför stor användning av den. Vi har i årets budgetproposition konstaterat att möjligheten till skolgångsbefrielse bör tas bort men att däremot möjligheten till anpassad studiegång bör vara kvar. I vissa fall ser man nämligen inte någon annan möjlighet att lösa ett akut problem. Ambitionen måste dock på sikt vara att göra den anpassade studiegången överflödiga. Men man gör den inte överflödiga genom att förbjuda den, utan genom att genomföra åtgärder i andra avseenden.

I årets budgetproposition föreslår vi också sådana åtgärder, i utomordentligt klara skrivningar i det avsnitt som beskriver "En skola för alla". Det finns utomordentligt klara beskrivningar och programförklaringar i årets budgetproposition när det gäller synen på kunskap, individens rätt till kunskap, respekten för eleven, skolan som kulturhård, förstärkning av svenskämnet osv. Regeringen har i själva verket i årets budgetproposition mycket klart markerat att den med kraft verkar för en förstärkning av skolans kvalitet. Det gäller också de s. k. lärlösa lektionerna, som inte alls skall betalas av kommunerna, vilket påståtts av två talare här i talarstolen. Om det skulle vara riktigt att det är på det sättet man får in räntepengarna, då måste man ju kunna styrka att kommunerna hittills har gottskrivit sina skolanslag de ränteintäkterna, att man i skolförvaltningarna har bedrivit finansförvaltning och förstärkt skolkostnaderna med de slantarna. Det har man faktiskt inte gjort. Jag vet inte vad kommunerna har gjort med sina ränteintäkter. De har kanske byggt ett och annat parkeringshus för dem, men det skall man inte gottskriva skolanslaget.

Staten går nu in genom det nya förslaget. Genom att behålla pengarna och möjliggöra att man tar in räntan kan man alltså klara att alla elever får lärare till alla sina lektioner.

Per Unckel tar upp diskussionen om kriterierna för stöd till fristående skolor. Låt mig då bara påminna om att det inte är jag som har varit författare till de regler som gäller. Det är min företrädare som skolminister, Ulla Tillander, som har signerat den propositionen. Riksdagen var då under betydande enighet införstådd med motiven för stöd till fristående skolor.

Fru talman! Låt mig också till Per Unckel, när han beskriver sin kunskapssyn, sin skola, göra en avslutande reflexion. Det var stor skillnad mellan att lyssna till Per Unckels beskrivning av skolan och att lyssna till Larz Johanssons anförande. Larz Johansson gav en jordnära beskrivning av sin skola och visade att han tar den på allvar. Per Unckel beskrev ett utbildningsinstitut, en kompetensgivare – knappast en bildnings- och kulturhård. Per Unckel nöjer sig med att i anförande efter anförande i riksdagen måla en plansch av sin skola. Det förhållandet att Larz Johansson tecknade en bild med djup borgar för att skoldebatten trots alla de moderata förenklingarna bör kunna leda till resultat som på sikt blir fruktbara för landets barn och ungdomar.

Anf. 89 GEORG ANDERSSON (s):

Fru talman! Vad är det som driver utvecklingen framåt? Hur kom det sig att det en gång fattiga landet Sverige kunde resa sig ur armodet och utvecklas

till en industri- och välfärdsstat?

Dessa frågor har diskuterats i ett antal artiklar i Svenska Dagbladet under de senaste veckorna.

Professor Egil Johansson i Umeå tillskriver i sin analys läskunnigheten i Sverige en avgörande roll för utvecklingen från u-land till i-land. "När läskunnigheten väl hade brett ut sig började det hända saker", säger Egil Johansson. "I de religiösa texterna fanns ett politiskt sprängstoff. När torparen lärde sig att den siste skall var den förste då lades grunden till den kommande demokratin."

"Läseriets" betydelse för den demokratiska utvecklingen i vårt land har också många gånger framhållits av Tage Erlander.

Dessa iakttagelser är viktiga även när vi i dag diskuterar utbildningsfrågor. Utbildning är en enorm drivkraft i samhällsutvecklingen. Kunskap ger inflytande. Kunskap utgör en betydelsefull konkurrensfaktor – viktigare än råvaror och kapital.

Den intressantaste iakttagelsen i Egil Johanssons forskning är emellertid betydelsen av att *alla* människor lärde sig läsa. Läskunnigheten blev inte förbehållen en viss grupp. Genom den allmänna läskunnigheten upptäcktes begåvade ungdomar också bland de allra fattigaste. Det hände att de fick chans till högre studier. Och Egil Johansson konstaterar att den allmänna läskunnigheten i Sverige mer än i något annat land ledde till en ståndscirkulation.

Hur kan denna historiska erfarenhet tas till vara vid utformningen av dagens skolpolitik? Vi socialdemokrater hävdar med stor uthållighet målsättningen en skola för alla. Alla har rätt till en bra grundutbildning. Den ökar deras möjligheter till personlig utveckling. Utbildning ger vidgade möjligheter till arbete på en snabbt föränderlig arbetsmarknad. En bred grundutbildning har lagt grunden till vårt demokratiska samhällssystem. Det måste vidmakthållas. En gemensam referensram underlättar förståelsen för varandra och stärker gemenskapen i samhället.

Alla dessa viktiga motiv ligger till grund för de reformer som lett fram till dagens grundskola. De som nu angriper grundskolan och även på detta område kräver en systemförändring bortser ifrån dessa motiv. De tycks också ha glömt de brister som den gamla skolan uppvisade. Moderata samlingspartiets skolpolitiker söker nu frammana myten om den gamla goda tiden. Men den gamla skolan lämnade många utanför. Vi är i dag oroade över den s. k. utslagningen i skolsystemet – och det med rätta. Men det finns anledning till djup tacksamhet över att vi kommit bort ifrån den gamla urvalsskolan, som bara tillät en liten grupp privilegierade att gå mer än sex à sju år i skolan. Den tiden präglades verkligen av utslagning.

Attackerna från moderaterna mot grundskolan går under täckmanteln ökad valfrihet. Den skola som moderaterna erbjuder sorterar eleverna på ett tidigt stadium. I stället för att hjälpa dem som har de största svårigheterna erbjuder moderaterna dem att sluta skolan i förtid. Det om något är utslagning.

Moderaterna agerar i utbildningspolitiken som ulvar i fårkläder. Man

säger sig vilja allas bästa och ironiserar över att den socialdemokratiska politiken inte lyckats bemästra den sociala snedrekryteringen till högskolan och den s. k. utslagningen i grundskolan. I själva verket har moderaterna aldrig varit intresserade av att göra insatser för de svagaste eleverna. Så är det fortfarande, och nu framträder deras skolpolitik i detta hänsende i allt brutalare former. Vi menar att insatserna mot utslagningen måste sättas in redan på lågstadiet. Moderaterna rycker bort de särskilda medlen för detta.

Moderata samlingspartiet vill nu beröva skolan nära en miljard kronor. Denna drastiska besparing döljs i ett bubblande ordflöde om kvalitet och valfrihet. Besparingarna drabbar med utsökt precision de svagaste grupperna. *Invandrarnas undervisning i svenska språket* beskärs. *Hemspråksundervisningen* reduceras. De allra svagaste mister statsbidraget. De lämnas i sticket. Vuxenutbildningen urholkas. Var fjärde elev i kommunala vuxenutbildningen får sluta om moderaternas förslag genomförs. Var tionde studiecirkel får läggas ned. Folkhögskolorna kläms åt. Detta betyder att de vuxna, som betalat utbildningsreformerna för ungdomarna, själva förmenas rätten till en grundläggande utbildning. Deras situation på arbetsmarknaden försvåras. De förvägras rätt till den mänskliga stimulans som utbildning kan ge. Detta är en orättfärdig politik. Moderaterna vill ersätta folkhemmets ideal med klassamhällets klyftor.

När våra motståndare vill säga något riktigt fullt om socialdemokratisk utbildningspolitik – då talar de om nivellering. Det är deras sätt att ringakta vår strävan till jämlikhet. Men jämlikhet innebär inte att alla elever skall stöpas i samma mått. Det är en nidsbild av jämlikheten. Skolan måste självfallet visa stor respekt för elevernas skiftande intressen och förutsättningar. Det är skolans uppgift att utveckla och stimulera alla elever. Eleverna skall ges goda möjligheter att utveckla sina specialintressen. Det kan gälla musik, konst, teater, idrott eller andra ämnen och ämnesområden. Inom ramen för en sammanhållen yttre organisation vill vi stimulera en stor mångfald när det gäller det inre arbetet i skolan. Pedagogiska experiment bör uppmuntras.

Jag sätter stort värde på den starka betoning av kulturen i skolan som statsrådet Göransson gör i årets budgetproposition. Skolan är samhällets viktigaste kulturinstitution. Där ligger ett stort ansvar och en betydande möjlighet. En kraftig förstärkning görs nu av ämnet svenska. Jag vill gärna också framhålla betydelsen av musiken i skolan. Utöver den personliga stimulans och kulturella utveckling som musiken kan ge har musiken en betydelsefull social funktion i skolmiljön. Alla möjligheter att stärka musikens ställning bör därför tas till vara.

Jag läste häromdagen i tidningarna att det parti som centern åtagit sig att lotsa in i denna kammare kräver att föräldrarna skall få bestämma i vilken religion eller filosofi som deras barn skall undervisas. Detta parti gör anspråk på att i särskild grad företräda de kristnas åsikter. Jag finner det personligen som kristen angeläget att markera avståndstagande från sådana sekteristiska krav. Enligt min mening ligger det ett stort värde i att alla får kunskap om olika religioner. Sveriges starka förankring i den kristna kulturkretsen gör

det naturligt och angeläget att undervisningen i religionskunskap ger stort utrymme åt kristendomen. En uppdelning i konfessionella skolor skulle allvarligt splittra nationen och minska toleransen och förståelsen människor emellan. Moderaternas krav i fråga om privata skolor drar i samma riktning. En sådan utveckling kan vi inte acceptera.

Grundskolereformen bör nu fullföljas genom en reformerad lärarutbildning. Lärarrollen är utomordentligt viktig. Någon har sagt att lärarnas insats i själva verket har en mycket större betydelse för framtiden än det arbete som utförs av jurister, ekonomer och t. o. m. politiker. Och något ligger det väl i detta. Läraren är inte bara kunskapsförmedlare. Läraren är också fostrare, förebild, opinionsbildare och inspiratör. Läraren skall i sitt arbete visa en orubblig tro på utbildningens möjligheter för alla – inte bara för de mest begåvade eleverna. Denna roll förutsätter kärlek till och tro på människan. Utbildningen av lärarna är kanske därför den allra viktigaste utbildningsreformen.

Jag vill avsluta med några få ord om folkhögskolan. Den rika förekomsten av folkhögskolor med skilda profiler och inriktningar utgör ett oskattbart inslag i utbildningsverksamheten i vårt land. Folkhögskolorna vidmakthåller och utvecklar ett betydelsefullt folkbildningsarbete. De utgör kulturhårdar som för många av folkrörelserna blivit viktiga idécentra. De har varit föregångare på många områden. Det har gällt utbildningen för fritidsverksamhet, inom musiken och nu senast i fråga om medieutbildning.

Folkhögskolan måste få utvecklas under fria och självständiga former. Samhället skall ge goda ekonomiska förutsättningar för folkhögskolans arbete.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 90 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Den här debatten inleddes av socialministern med ett anförande såsom om valrörelsen för länge sedan hade börjat. Han valde en uppläggning där han läste in vad han ville i moderaternas motioner, och när han kunde finna sådant som alldeles uppenbarligen inte riktigt stämde med den socialdemokratiska valtaktiken valde han att läsa in det han hade hoppats skulle stå där. Debatten avslutas av Georg Andersson, som väljer en likartad uppläggning när han beskriver vad moderaternas utbildningspolitik står för. Jag citerar honom: "Moderaternas skolpolitik söker nu frammana myten om den gamla goda tiden." Nej, det är inte så, Georg Andersson.

Vårt bekymmer handlar snarast om framtiden. Vi vet att kraven på oss som nation, och på oss alla som människor i denna nation, bara blir starkare för varje år som går. Om skolan i en sådan omvärld inte förmår att locka ur alla elever allt vad de har att ge, kommer eleverna att bli otillfredsställda och Sverige att ha otillräckliga möjligheter att hävda sig internationellt. Om vi har otillräckliga möjligheter att hävda oss internationellt, faller till slut allt det som socialministern var så angelägen att trygga samman som ett korthus.

Georg Andersson kallade våra besparingar för en orättfärdig politik. Jag vill fråga Georg Andersson: Är det rättfärdigare att avstå från att nu betala notan och i stället överlämna den till barn och barnbarn? Har f. ö. Georg Andersson frågat barnen och barnbarnen vad de tycker? Eller är det – för att ta det andra möjliga alternativet om nu socialdemokraterna skulle sitta kvar vid makten efter höstens val – rättfärdigare att efter valet göra sådant som man i dag förnekar? Att ni måste spara är ställt utom allt tvivel.

Bengt Göransson försökte överlämna ansvaret för dagens regler för de fristående skolorna till Ulla Tillander. Georg Andersson är åtminstone uppriktig. Han sviktar inte, utan säger: Socialdemokraterna kan inte acceptera att eleverna får välja skola. Barn utan ekonomiska förhållanden skall inte få en utbildning efter sina intressen. Det är ett klart besked till den gruppen av människor.

Herr talman! För att för min del sammanfatta: Socialdemokraterna förvägrar eleverna möjligheten att välja efter sina intressen och möjligheten att välja skola. Man förvägrar också eleverna möjligheterna att få betyg, trots att de vill ha sådana. Med vilken moralisk rätt gör ni detta?

Anf. 91 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! När jag sade att moderaterna frammanar myten om den gamla goda tiden skedde det mot bakgrund av en analys av moderaternas krav på utbildningspolitikens område, framför allt när det gäller förändringen av grundskolan. Om moderaternas förslag skulle genomföras innebär det otvivelaktigt en återgång till en gammaldags urvalsskola.

Jag menar att det är en orättfärdig politik som framträder när man läser moderaternas utbildningspolitiska motioner. Det kom kanske klarast till uttryck i ett avsnitt av Per Unckels anförande tidigare i dag. Han sade ungefär så här: Skolan skall organiseras så, att gruppen av elever med svårigheter blir mindre.

När moderaterna utformar denna organisation, hystar de helt enkelt ut eleverna med svårigheter ur skolan. Därmed har de gjort sig kvitt problemet. Det är uppgivenhet inför ett allvarligt problem som vi socialdemokrater inte kan acceptera. När vi pläderar för en skola för alla menar vi en skola där alla, under hela perioden av nio år, ges möjligheter till personlig utveckling och kunskapsutveckling.

I den allmänna sparivern föreslår nu moderaterna en rad åtgärder. Det framställer Per Unckel som någonting alldeles särskilt dygdigt. Samtidigt kräver han generösare bidrag till de privata skolorna.

Men vad är det som moderaterna inte har råd med? Var vill de skära ner? Jo, de plockar 100 miljoner från det s. k. SÅS-anslaget. De tar 80 miljoner från hemspråksundervisningen. De tar 150 miljoner från komvux. De berövar studieförbunden 90 miljoner. De tar 156 miljoner från vuxenstudiestödet.

Det är några av posterna i det våldsamma nedskärningsprogram för skola och utbildning som tillsammans uppgår till nära 1 miljard.

Detta är en orättfärdig politik.

Anf. 92 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Georg Andersson har missuppfattat – eller rätt uppfattat och fördolt – moderaternas förslag när det gäller att ge alla elever möjlighet att utvecklas. Men, herr talman, jag skall inte fortsätta debatten på det temat. Jag har inga förhoppningar om att Georg Andersson inför offentligheten skall visa en vilja att förstå. Låt mig bara konstatera att för oss moderater är det aldrig orättfärdigt att ta hänsyn till enskilda människor.

Anf. 93 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Bostadspolitikerna i vårt land har på ett alldeles speciellt sätt präglats av en stark styrning från samhällets sida. På inget annat område har socialdemokraterna drivit den socialistiska planekonomins principer så långt som inom bostadssektorn. Dagens bostadsbyggande planeras, styrs och genomförs i stor utsträckning av stat och kommun. Samhället har ett finmaskigt nätverk av regler som styr både producenter och konsumenterna på bostadsmarknaden.

Genom sitt planmonopol bestämmer kommunerna var det skall byggas inom deras gränser. Bostadsförsörjningslagen ger kommunerna mycket vida befogenheter när det gäller åtgärder för att främja bostadsförsörjningen. Kommunfullmäktige antar årligen bostadsförsörjningsprogram. Dessa program anger hur mycket kommunen anser skall byggas och var det skall ske. Dessutom regleras fördelningen mellan hyres- och bostadsrätter resp. enskilt ägda småhus. Många kommuner anger t. o. m. vilka byggherrar som skall få bygga inom ett visst område. Genom byggnadslovsprövningen bestämmer kommunerna hur olika projekt får utformas. I bostadsfinansieringsförordningen finns en rad bestämmelser som måste uppfyllas för att lån och bidrag skall utgå till ett bygge. Dessa lagar är exempel på de möjligheter som stat och kommun i dag har att styra bostadsbyggandet.

Resultatet av denna hårda styrning av en hel bransch har blivit att vi har gott om lägenheter i hyreshus i kommunal ägo, ont om bostadsrätter och på många håll brist på enskilt ägda småhus. I stort sett har vi bostäder så det räcker åt alla, möjligen med undantag av de centrala delarna av Stockholm, men bostäderna stämmer inte överens med vad människorna efterfrågar.

Det vi nu upplever är ett typiskt exempel på vilka följderna blir av en planekonomi. När marknadskrafterna sätts ur spel finns det ingen som tar reda på vad konsumenterna efterfrågar.

Vi moderater har under en följd av år presenterat klara alternativ till den socialdemokratiska bostadspolitikerna. Vi hävdar bestämt att de som så önskar skall få möjlighet att äga sin bostad, oavsett om de bor i flerfamiljshus eller i småhus. Att få äga sin bostad är i dag för många en stor dröm. Ägandet i sig innebär stor trygghet och ger personlig tillfredsställelse. Att äga bostaden medför även många andra fördelar. Man får möjlighet att utforma bostaden efter egna önskemål på ett helt annat sätt än om man är hyresgäst. Genom att väl vårda och sköta sin bostad kan man nedbringa boendekostnaderna. Detsamma gäller om man själv utför reparationer, renoveringar och ombyggnader.

Ur såväl samhällsekonomisk som privatekonomisk synpunkt är ett ökat bostadsägande angeläget. Sverige har en större andel hyreslägenheter än något annat västeuropeiskt land. Den borgerliga riksdagsmajoriteten förbättrade 1982 möjligheterna för hyresgäster att ombilda sina lägenheter till bostadsrätter. Socialdemokraterna har efter regeringsskiftet avskaffat dessa regler och därmed försvårat en övergång från hyresrätt till bostadsrätt för de 750 000 hushåll som i dag bor i allmännyttans fastigheter. Vidare har kommunal förköpsrätt införts i de fall hyresgästerna träffat överenskommelse med fastighetsägarna om förvärv av de hus de bor i.

Jag vill fråga bostadsministern: Varför diskriminerar socialdemokraterna de 750 000 hushållen i allmännyttans bostäder och stänger ute dem från möjligheten att bilda bostadsrätt, om en majoritet så önskar? Vi anser att dessa lagar måste ändras. Enligt vår uppfattning skall kommunerna i stället aktivt hjälpa till att förverkliga önskemål om övergång från hyresrätt till bostadsrätt. För att ytterligare underlätta en sådan övergång föreslår vi moderater att de boende skall kunna bilda bostadsrättsförening och förvärva det hus de bor i om en enkel majoritet av hyresgästerna så önskar. De som vill fortsätta att hyra sin lägenhet kan göra det på samma sätt som tidigare. Vi föreslår dessutom att bostadsrättsförening skall kunna bildas i en fastighet med minst tre lägenheter – i dag krävs fem lägenheter för att man skall kunna bilda bostadsrätt.

Många kommer naturligtvis också i framtiden att föredra att bo i hus med hyresrätt. Hyresboendet ger möjlighet till stor rörlighet eftersom kostnadsansvaret vid flyttning inskränker sig till hyran under uppsägningstiden. Att bo med hyresrätt lämpar sig således väl för människor som vill ha hög service, t. ex. äldre, och för dem som av olika skäl bor endast en kortare tid på samma plats. Det hyressättningsystem som vi i dag tillämpar i Sverige, det s. k. bruksvärdessystemet, har dock sådana brister att ett nytt hyressättningsystem måste tas fram. Bruksvärdessystemet saknar ju i allt väsentligt marknadspåverkan. Systemet leder till en bostadssektor med alltför låg rörlighet, eftersom den som bor i en äldre större lägenhet – ofta då med låg hyra – inte har något ekonomiskt incitament att flytta till en mindre, nybyggd lägenhet med högre hyra. På detta sätt utnyttjar vi bostadsbeståndet på ett orationellt sätt. Härvidlag är vi moderater angelägna om att få till stånd en ändring.

Behovet av ett nytt finansieringssystem för bostadsbyggandet är också stort. Ett sådant system skall vara uppbyggt så att kapitalkostnaderna för bostaden fördelas jämnt över en fastighets livslängd. Det finns också starka skäl som talar för att ett nytt finansieringssystem på sikt skall vara subventionsfritt.

I detta sammanhang vill jag, herr talman, något beröra moderata samlingspartiets förslag till förändringar i det nu gällande finansieringssystemet. Statens kostnader för de generella räntesubventionerna har ökat dramatiskt från 1,8 miljarder 1975 till över 10 miljarder nästa budgetår.

Huvudorsaken till denna utveckling är den kraftiga höjningen av räntenivån. Det stora budgetunderskottet i statens affärer medverkar till en hög räntenivå. Det bör därför påpekas att en varaktigt sänkt räntenivå förutsätter

ett betydligt minskat budgetunderskott. De förslag till nedskärningar i den statliga budgeten som moderata samlingspartiet har lagt fram är alltså ett led i kampen mot de höga räntorna. Av samhällsekonomiska skäl är det naturligtvis också nödvändigt att minska statens kostnader för räntebidragen. Som ett första steg i avvecklingen av de generella subventionerna förordar vi att den garanterade räntan höjs snabbare än i dag. För att dessa åtgärder inte skall få svåra konsekvenser för betalningssvaga hushåll föreslår vi bl. a. högre grundavdrag i den kommunala beskattningen för barnfamiljer.

Vidare föreslår vi att fastighetsskatten avskaffas och att marginalsatserna kraftigt sänks. För att förhindra alltför stora boendekostnadsökningar i de enskilda fallen föreslår vi att en spärregel inrättas, så att ingen får en större höjning än 200 kr. i månaden för en normal trerummare med anledning av de extra upptrappningarna. Denna spärregel skall gälla för såväl hyres- som bostadsrättshus.

Jag vill i det här sammanhanget ta upp den propaganda som socialdemokraterna bedrivit i den bostadspolitiska debatten mot oss moderater. I broschyrer och annonser har socialdemokraterna hävdad att våra förslag innebär hyreshöjningar på 5 000–7 000 kr. per år för en normal hyreslägenhet. Detta är ren lögn. Jag vill därför fråga bostadsministern om han nu tar avstånd från dessa totalt vilseledande uppgifter som framförts i den socialdemokratiska propagandan.

Herr talman! Under många år har socialdemokraterna hävdad att det inte föreligger något borgerligt alternativ till den socialdemokratiska bostadspolitiken. Jag hävdar bestämt att det aldrig tidigare har funnits så stor samstämmighet mellan de borgerliga partierna på bostadsområdet som fallet är i dag.

Den politik som vi företräder syftar till att ge människorna en större valfrihet och ett ökat inflytande över sin bostad. Denna politik står i klar kontrast till den politik som Hans Gustafsson driver under beteckningen social bostadspolitik – vilken är liktydig med en totalreglering av bostadsmarknaden, som innebär att politikerna bestämmer och bäst vet var och hur människorna skall bo.

Anf. 94 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Mitt inlägg i den bostadspolitiska delen av den allmänpolitiska debatten kommer att utgöras dels av en granskning av den socialdemokratiska bostadspolitiken, dels av en del synpunkter som vi i centerpartiet har när det gäller att reformera bostadspolitiken.

När socialdemokraterna senast var i opposition var de oerhört kritiska mot den bostadspolitik som de borgerliga regeringarna förde. Man kritiserade deras politik, därför att nyproduktionen av bostäder var för liten. Kostnaderna för byggandet hade tillåtits stiga för mycket. Hyrorna ökade för mycket. Antalet familjer med bostadsbidrag minskade osv. Dessa förhållanden utfäste sig socialdemokraterna i valrörelsen att ändra på.

Hur ser då den nuvarande socialdemokratiska bostadspolitiken ut? En hel del intressanta uppgifter kan man få om man läser bostadsdepartementets

bilaga till årets budgetproposition. Utifrån de uppgifterna kan man konstatera att vi nu har det lägsta nybyggandet i modern tid. 1982 färdigställdes ungefär 45 000 lägenheter. Under tre kvartal 1984 klarade man av att starta byggandet av knappt 25 000 lägenheter, detta trots att regeringen vidtagit olika åtgärder. Man har t. ex. infört hyresrabatter och hyresförlustgarantier för att försöka få till stånd ett byggande även i de fall då det varit osäkert om nyproduktionen behövt ökas eller inte.

Visserligen har man hållit i gång ombyggnadsverksamheten. Men trots en ökning på detta område har investeringarna i bostadsbyggandet minskat med 1 miljard kronor från 1982 och fram till 1983. Kostnaderna har fortsatt att stiga. Men man kan konstatera att kostnadsstegringen under 1982 var ganska liten. För flerfamiljshus i exploateringsområden låg kostnadsstegringen på 8,7 %. 1983 låg den på 15,7 %. I saneringsområden låg kostnadsstegringen 1982 på så låg nivå som 1 % – att jämföra med 8,1 % år 1983. När det gäller småhusen var motsvarande siffror 6,3 % för 1982 och 13,2 % för 1983.

Dessa siffror visar alltså att kostnadsökningarna under det första året som den socialdemokratiska politiken slog igenom var större än den var 1982 då vi hade borgerlig regering. Hyreskostnaderna har också stigit. Även om ökningen inte varit särskilt stor, är det fråga om en ökning. Man har dock klarat av att hålla tillbaka en alltför stor stegring genom att införa hyresstopp och genom att åstadkomma en del förändringar i fråga om de allmännyttiga bostadsföretagens kostnader. Därmed har man haft möjlighet att hålla tillbaka kraven på höjda hyror.

Socialdemokraterna har också infört en fastighetsskatt. Om man tittar i budgetpropositionen beträffande antalet familjer med bostadsbidrag, kan man konstatera att det var 374 000 år 1982 och beräknas bli 345 000 år 1984, en klar minskning trots löften om motsatsen. Det enda förslag av någon storleksordning som finns i årets budgetproposition är att ta bort bostadsbidragen från hushåll utan barn.

Jag kritiserar inte socialdemokraterna på alla dessa punkter, utan jag har bara velat konstatera att det är så här den socialdemokratiska politiken i verkligheten har kommit att se ut. Vi ställer oss t. ex. bakom förslaget i budgetpropositionen om ändringar i bostadsbidragssystemet.

Vi har varit överens om att bostadspolitikern behövs reformeras. Då måste reformerna göras utifrån de förutsättningar som nu gäller och den bedömning som kan göras för överblickbar framtid. Nyproduktionen kommer naturligtvis inte att vara den stora saken, utan det gäller omvårdnaden av det bostadsbestånd som vi redan har. Jag skall ange några synpunkter som vi från centerns sida anser bör vara med när man reformerar bostadspolitikern.

1. Ett större engagemang från de boende själva bör ingå. Ett väsentligt inslag i det är ett ökat bostadsrättsbyggande och även en ombildning av befintliga fastigheter till bostadsrätter. Vi har föreslagit en del åtgärder som skulle underlätta en sådan utveckling. Det gäller också ökade möjligheter för hyresgästerna att genom avtal med fastighetsägare svara för skötsel och drift och på det sättet kunna påverka miljö och kostnader.

2. Bestämmanderätten för hyresgästerna bör ökas. Vi föreslår ändringar i hyresförhandlingslagen som innebär att det är hyresgästerna i en fastighet som själva avgör om de vill förhandla själva resp. vilken organisation som skall förhandla för dem. Vi föreslår förändringar i bostadssaneringslagen så att de boende i en fastighet får ge sina synpunkter på den ombyggnad som fastighetsägaren vill genomföra.

3. Vi föreslår ett större ansvar för fastighetsägare, både allmännyttiga och enskilda. Vi föreslår att den verksamhet som i dag finns under rubriken Insatser i områden med stor andel tomma lägenheter och områden där man vill ha förbättringar av miljön forceras, för att därefter avvecklas och gå över på fastighetsägarna och kommunerna.

4. Vi föreslår att man skall stimulera sparandet i bostadssektorn. I bostadskommittén har det konstaterats att 60–70 % av en nyproducerad bostads investeringskostnad över tiden är subvention. Eftersom samhället har ett intresse av att sparandet ökar, borde det finnas ett klart intresse av att försöka kanalisera ett ökat sparande från enskilda till just bostadssektorn.

5. Vi vill ha effektivaste möjliga administration av bostadsfinansieringen. Vi tycker att man borde ha samordnat denna i bostadsinstitutens regi och inte som nu överfört den statliga verksamheten till ett särskilt kreditinstitut. Vi har yrkat avslag beträffande genomförandet.

6. Vi föreslår att man skall rensa i låneverksamheten genom att stimulera till infösen av små bostadslån.

7. Vi måste ha ett nytt lånesystem som i princip måste vara uppbyggt så, att kostnaderna omfördelas över tiden men också så, att det generella stödet kan dras ned, eftersom vi behöver resurser för att ge det samhälleliga stödet till dem som bäst behöver det.

8. Vi föreslår att lånevillkoren ändras. De styrs mycket av lånesystemet, och det är viktigt att skrota regler, t.ex. sådana som har skapat en "låncarkitektur", och i stället försöka på olika sätt uppmuntra idéer och fantasi som kan ge besparingar och förbättringar i det framtida bostadsbygandet.

9. Vi föreslår en decentralisering av lånebesluten. Om man genomför en rad av de åtgärder som jag mycket hastigt har skisserat, skulle det också vara möjligt att föra över beslut till den kommunala nivån och på det sättet nå snabbare beslut och därmed också besparingar i verksamheten.

10. Vi vill avskaffa fastighetsskatten. Jag skall inte nu upprepa de argument mot denna beskattning som vi framförde i samband med riksdagens beslut före årsskiftet. Genom borttagandet av fastighetsskatten försvinner också den tidigare hyreshusavgiften.

Vi föreslår att statens kostnader för bostadssektorn minskas genom en rad åtgärder, dels ett förändrat lånesystem, dels extra upptrappningar för fastigheter som är byggda med lån enligt äldre lånebestämmelser.

I det utredningsarbete som pågår inom bostadskommittén anser vi att det är viktigt att man finner system för en rättvis fördelning av det samhälleliga stöd som utgår till bostadssektorn. Det skall vara ett rättvist stöd när det gäller fördelningen mellan de olika besittningsformerna – hyresrätten,

bostadsrätten och äganderätten – men också ett fördelningspolitiskt riktigt utformat stöd. Vi vill att bostadskommitténs arbete på detta område utökas, så att man också ser speciellt på vilka möjligheter som kan finnas inom t. ex. skattesystemets ram för att åstadkomma en enklare och effektivare fördelning i syfte att uppnå målen för bostadspolitik.

Anf. 95 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Vid en blick tillbaka på de drygt två år som Hans Gustafsson varit ansvarig för bostadspolitik syns få, om några, ljuspunkter. För varje år som går förstärks och bekräftas det vi från folkpartiet har hävdad: regleringarna och styrningarna av bostadsmarknaden blir starkare, makten ges åt kommuner och organisationer på bekostnad av valfriheten för den enskilde.

Först ett ord om bostadskommittén. Den tillsattes i den första yran, som innebar att den enligt socialdemokraterna misskötta bostadssektorn nu skulle återuppstå i sin forna skepnad. Vad blev det av detta? Jo, det blev en kommitté som helt styrs av de för dagen aktuella frågor som bostadsministern anser skall föras fram. Det är t. o. m. tvivelaktigt om kommittén blir färdig före valet. I och för sig finns det en mängd problem som måste lösas inom bostadssektorn, men man löser inga problem med denna kommitté, på det sätt som den nu arbetar.

Vad som i stället har hämt är att vi genom de förslag som röstats igenom i denna kammare kommer än djupare in i den djungel av subventioner och styrningar som vi borde sätta till all kraft för att komma ifrån.

Som ett praktfullt exempel på det sjuka tillståndet kan fastighetsskatten föras fram. Förslaget, som först fick bakläxa i lagrådet, kom till denna församling i något förändrat skick i höstas. Det är osäkert om det är möjligt att hitta något förslag som någon regering lagt fram för riksdagen som har varit så dåligt förberett och illa genomtänkt.

De invändningar som vi från folkpartiet förde fram den gången kvarstår. Listan över kritik av skatten är lång, men det som är väsentligt i dag är att skatten röstades igenom och att vi från folkpartiet säger att den skall avskaffas hösten 1985, om vi får en icke-socialistisk majoritet i denna kammare efter valet.

ROT-programmet är ytterligare ett exempel på underligheter som har presenterats för riksdagen och röstats igenom. Helt okänslig för vad reparation, ombyggnad och tillbyggnad borde innebära i fråga om stadsförnyelse har regeringen inriktat sig på att genom subventioner ge intryck av initiativ. Den sociala bostadspolitik, som man från socialdemokraterna säger sig företräda, har mycket litet att göra med det ROT-program som nu löper.

Stadsförnyelse bör innebära att man ger de människor som det gäller medinflytande. Det bör bl. a. vara satsning på bostadsrätter och bör kopplas till möjligheten för människor att påverka sin boendesituation.

Nu är det bara en fråga om pengar som pytsas ut, vilket gör att man gräver sig än djupare in i subventionsträsket. Oklarhet råder om vad som är eftersatt

underhåll och vad som är egentliga ombyggnadsarbeten. Då bygger man in subventioner i underhållsarbetet.

Bland andra stolta deklARATIONER som har visat sig vara luft var talet om ökat byggande. Vi har nu den lägsta volym vi någonsin haft.

Herr talman! Sist i misslyckandeavdelningen kommer PBL-förslaget. Inte ens detta har kunnat komma fram till riksdagen i tid så att vi har fått en chans att behandla det.

Den politiska klåfingrighet som Hans Gustafsson här ägnar sig åt har skapat politiska motsättningar på ett centralt bostadspolitiskt område, och det är olyckligt.

I folkpartiets partimotion om bostadspolitiken för vi fram de krav på förändringar som vi anser nödvändiga för att vi skall få en liberal bostadspolitik.

På samma sätt som vi i vår motion om de äldres situation för fram kravet på rätten till eget rum för äldre och handikappade poängterar vi i bostadsmotionen möjligheten för de äldre att bo kvar i sina egna bostäder.

Detta vårt krav på eget rum för äldre och handikappade har i debatten från socialdemokratiskt håll jämförts med de tankar som förs fram från socialdemokraterna i bostadskommittén om en övergång till Norm 3, dvs. en ökning av utrymmesnormen i förhållande till nuläget. Vi har från folkpartiet kraftigt motsatt oss tanken på ändrad utrymmesnorm. En strikt tillämpning av normen skulle enligt bostadskommitténs egna uppgifter innebära att mer än var tionde lägenhet skulle elimineras genom ombyggnad eller tillbyggnad. Den totala okänslighet som socialdemokraterna visar när de ändå för fram förslaget är häpnadsväckande. Den stora efterfrågan som finns, bl. a. från ungdomar, och önskemålet att bo kvar även i en liten lägenhet, som många äldre har, negligeras helt. En del socialdemokratiska kommunalpolitiker har dock insett problemen efter vad vi sett i pressen de senaste dagarna.

Möjligheten att bo kvar i sin egen lägenhet, även om den inte uppfyller det nya normtänkandet, och rätten till eget rum när flyttning till institution är oundviklig, är viktigt att slå vakt om och arbeta för.

Herr talman! För att ge människor valmöjlighet och ökade möjligheter att påverka sin boendesituation har vi från folkpartiet fört fram kravet på en större satsning på bostadsrätter. När vi i regeringsställning hade möjlighet att medverka till en förändring gavs fler människor möjlighet att välja bostadsrätten som boendeform. Vad vi sett under de två gångna åren har varit helt entydigt – socialdemokraterna vill inte öka möjligheterna, de vill i stället försvåra och bromsa den positiva utvecklingen.

Vi har i motion efter motion, och jag har i debatt efter debatt, fört fram kravet på att rätt till förköp skall ges även till hyresgästerna i de av allmännyttan ägda fastigheterna. Hans Gustafsson framhårdar i att diskriminera hyresgästerna i dessa fastigheter.

Vi har i en motion till årets riksmöte yrkat att en förändring görs i den lag om förköpsrätt riksdagen våren 1982 antog på förslag av Birgit Friggebo. Kravet att det skall fordras kvalificerad majoritet för anteckning i fastighetsboken bör mildras, det bör räcka att minst hälften av hyresgästerna uttalar

sitt intresse för ombildning till bostadsrätt. Det är åtgärder som underlättar som bör vidtas, inte sådant som hindrar.

Vi borde alla vara eniga om att en ökad rörlighet på bostadsmarknaden gynnar de människor som skall leva i vårt samhälle. Det beslut om reavinstbeskattning som togs 1983 motverkar dessa strävanden. Eftersom beskattningen knutits till den nominella vinsten, kan man bli tvingad att betala skatt på en real förlust. Det säger sig självt att en sådan ordning lägger en kall hand över marknaden. Det är inget fel att oskäligen realisationsvinster beskattas, men det måste komma ett nytt förslag som rättar till de problem som finns.

Vi har från folkpartiet framhållit det värdefulla med bostadsrätten som boendeform. Anledningen är bl. a. att man gemensamt genom inbördes samverkan får ta ansvar för de frågor som berör boendemiljö och ekonomi. Genom egen insats kan kostnaderna hållas nere, och låga förvaltningskostnader är av stort värde.

Den möjlighet till bestämmanderätt som de boende i egna ägda småhus och bostadsrätter har skall i så stor utsträckning som möjligt ges även till hyresgäster.

När riksdagen 1983 fattade beslut om ändring i 15 § hyreslagen, så att hyresvärdens underhållsskyldighet inte skulle vara tvingande om hyresavtalet innehöll förhandlingsklausul enligt hyresförhandlingslagen, var detta ett steg på vägen.

Vi har i en motion från folkpartiet fört fram förslag om att möjlighet till ekonomisk kompensation vid eget underhåll av lägenhet skall övervägas och att krav på förhandlingsordning inte borde vara en förutsättning. Vi anser nämligen att möjligheten till ökat inflytande skall omfatta alla hyresgäster och inte bara dem som bor i hus för vilka förhandlingsordning upprättats.

Som en grundtanke för folkpartiet ligger att den enskildes rätt skall skyddas. Detta är anledningen till att vi så starkt kritiserar de intresseorganisationer som fått en alltmer myndighetsliknande karaktär. Organisationerna är en viktig del av vårt samhällsliv. Fria och livskraftiga organisationer är en förutsättning för en demokrati. Det är när de enskilda kommer i kläm som vi måste slå larm.

Ett utslag av organisationernas ökade roll är att de har fått utrymme i den dömande makten. När hyresnämnderna 1969 skapades var de avsedda att fungera som medlingsinstanser. De har nu fått prövningsrätt i allt fler frågor. Både när det gäller sammansättningen av hyresnämnd och bostadsdomstol, där talan mot hyresnämnds beslut skall föras, är organisationsrepresentanterna i majoritet. Det kan synas praktiskt men kan ifrågasättas ur rättssäkerhetssynpunkt.

Vi anser att den dömande makten skall vara opartisk och att hyresnämndens och bostadsdomstolens uppgifter bör överföras på allmänna domstolar.

Hyressättningssystemet har under många år varit ifrågasatt. Det var socialdemokraterna som startade hyresrättsutredningen, och dess arbete slutfördes under den borgerliga regeringsperioden. Riksdagen har också fattat beslut på grundval av utredningen, men det blev bara marginella

justeringar av nuvarande system, detta trots att inblandade parter vet att problemen kvarstår. Man brukar framhålla att bruksvärdessystemet trots allt är bättre än fri hyressättning eller hyresreglering. Vi vet vilka som är de negativa sidorna av hyresreglering. Däremot kan vi bara konstatera att alla parter har accepterat fri prisbildning på småhusområdet och när det gäller ägar- och bostadsrättslägenheter. Med tanke på att bruksvärdessystemet fungerar dåligt, menar vi i folkpartiet att vi borde pröva hur fri hyressättning i praktiken fungerar. Eftersom bostadssektorn är så genomreglerad som den är behöver vi återerövra friheten. Om konsekvenserna visar sig negativa är detta då ett faktum som slagits fast. Vi tror inte att det behöver bli fallet. Därför är det viktigt att pröva ett system, där kostnaden står i mer korrekt relation till läge, standard och efterfrågan.

Det statsfinansiella läget gör det nödvändigt med stora besparingar. Vi anser också från folkpartiet att staten inte bör styra konsumtionen. Bostadskonsumenterna bör i högre grad än nu bära kostnaderna för sitt boende. Vi säger att en kraftig reducering av bostadssubventionerna utan alltför stora hyreshöjningar endast kan uppnås om låne- och skattesystemet ändras.

De förslag som kan komma från bostadskommittén är troligen av principiell natur och kan kanske inte direkt omsättas och tillämpas. Vi tycker att det är anmärkningsvärt att regeringen inte har presenterat något nytänkande på detta vitala område. År efter år går utan att vi ens får ta ställning till förslag, och detta ger också upphov till den osäkerhet som återspeglar sig i den låga igångsättningen. Marknaden är orolig och man vågar inte satsa. Vi måste få ett förslag att ta ställning till, så att vi kan komma ifrån det subventionsberoende vi nu har.

Anf. 96 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Bostadspolitiken och bostadsmarknaden har drabbats särskilt tydligt av den ökade ojämlikhet som är en följd av den sociala och ekonomiska utvecklingen under 1970- och början av 1980-talet. Klyftorna i boendet har ökat. Hyrorna har ökat kraftigt, och de vanliga hushållens förmåga att betala ökade bostadskostnader har försämrats genom sänkta reallöner.

Den sociala bostadspolitiken har under senare år urholkats, och marknadskrafterna har fått ett allt större inflytande. Stora förmögenhetsomfördelningar har skett till följd av inflation och brister i finansierings- och skattesystem. Detta kan illustreras bl. a. på det sätt som Göran Palm gör när han beskriver hur den stackars nolltaxeraren ständigt måste köpa nya fastigheter som avdragsobjekt för att slippa bidra till våra gemensamma angelägenheter.

Om inte den sociala bostadspolitiken skall bli en historisk parentes krävs nu en radikal förändring. Marknadsanpassningen måste upphöra, och samhällsinflytandet över bostadssektorn måste ökas. En stor del av samhällets bostadsstöd måste omfördelas från fastighetskapital och villaägare med stora ränteavdrag till hyresgäster och hushåll med låga inkomster.

För en social bostadspolitik, där alla människor har rätt till en bra bostad

till en rimlig kostnad, är det nödvändigt att snabbt genomföra vissa förbättringar, som både tidigare och under allmänna motionstiden har angetts i olika vpk-motioner.

Bostadskommitténs fortsatta arbete kan inte avvaktas. Vissa förbättringar måste genomföras under innevarande riksmöte. Sådana åtgärder för bl. a. lägre hyra och större rättvisa i boendet skall även ses som ett led i en annan fördelningspolitik än den som hittills har förts.

I kampen för levnadsstandarden måste lönekampen och kampen mot pris- och hyreshöjningar föras sida vid sida. De är delar av samma ekonomiska kamp. Vad lönearbetarna tillkämpar sig i löneförhandlingar riskerar hela tiden att förtäras av pris- och hyresutvecklingen. Kampen mot hyreshöjningarna och för lägre boendekostnader utgör således en del i kampen för en annan rättvisare fördelningspolitik. Varje pris- och hyreshöjning innebär för den vanliga lönearbetaren en lönesänkning.

I årets budgetproposition finns tyvärr nästan ingenting i form av förbättringar då det gäller den återgång till en social bostadspolitik som man från regeringshåll ibland talar om. Däremot finns förslag som i stället innebär försämringar. Regeringen gör i sin beskrivning av situationen en rad riktiga konstateranden angående orsakerna till olika svårigheter utan att följa upp dem med några konkreta förslag.

Man konstaterar sålunda bl. a. att de under senare år kraftigt stegrade byggnadskostnaderna inger oro, att det är nödvändigt att åstadkomma en omfördelning som siktar till en rättvis fördelning av samhällets bostadsstöd inom hela bostadssektorn, att en tredjedel av landets kommuner angett att svårigheter ofta föreligger för hushåll att få tillgång till en bra bostad och att alltför höga boendekostnader anges som en av de främsta orsakerna till detta.

Bostadsstyrelsens förslag till åtgärder för att underlätta förvärv av äldre småhus och förslaget om statligt stöd till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden avvisas av regeringen. En enligt bostadsstyrelsens mening nödvändig förbättring av bostadsbidragen, både för barnhushåll och för hushåll utan barn, avvisas också, med hänvisning till de förändringar som skett fr. o. m. den 1 januari 1985 och med hänvisning till bostadskommitténs arbete. Detta hindrar dock inte regeringen från att i propositionen föreslå en försämring för hushåll utan barn, utan att avvakta några förslag från bostadskommittén. Man föreslår att dessa bostadsbidrag avskaffas i och med utgången av 1985.

Bostadsbyggandet måste nu få fart igen. Hundratusentals barnfamiljer är trångbodda. I Storstockholsområdet står över 100 000 människor i bostadskö, och bortåt en tredjedel av dem saknar egen bostad. Ungdomarna får inga egna bostäder.

Den kraftiga nedgång i bostadsbyggandet som skett under senare år måste stoppas och vändas. Det räcker inte med att ägna stor uppmärksamhet åt det befintliga bostadsbeståndet, och det räcker inte med det tioåriga bostadsförbättringsprogrammet. Det måste bli bättre fart på ROT-programmet, och det måste utvidgas till att omfatta även offentligt byggande. Nyproduktionen måste öka med tyngdpunkten på hyreshus/flerbostadshus ägda av kommu-

nera. Ökade satsningar både för att förbättra befintliga bostäder och bostadsmiljöer och på nyproduktionen skapar också tusentals nya arbetstillfällen, främst inom byggnads- och byggmaterialproduktionen.

Byggkostnaderna måste sänkas. Det finns flera orsaker till den fyrdubbling av byggkostnaderna som skett på ca tio år. Men en avgörande förklaring ligger i monopoliseringen av byggmaterialindustrin och byggföretagen. Praktiskt taget all priskonkurrens är i praktiken upphävd eller satt ur spel, och prisbildningen är i stort sett undandragen samhällets kontroll.

En viktig åtgärd i syfte att minska byggkostnaderna, öka byggandet och få lägre boendekostnader är en allmän räntesänkning. En sådan skulle också, som konstateras i regeringspropositionen, medföra en kraftig minskning av anslagsbelastningen. Dessutom måste "billigare pengar" ställas till bostadssektorns förfogande. Det kan som vpk sedan många år föreslagit ske genom en statlig samhälls- och bostadsbyggnadsbank, med totalfinansiering till låg och fast ränta.

Herr talman! Angreppen på den bostadspolitik som fortfarande har kvar betydande sociala inslag är nu hårdare än på mycket länge. Allmännyttiga bostadsföretags mest attraktiva lägenheter skall säljas ut, hyrorna skall släppas fria, och byggherrarna skall bestämma vilka bostäder vi bäst behöver och hur de skall se ut. Normer och bestämmelser liksom statens planverk skall skrotas. Rantehbidrag och bostadsbidrag skall successivt försämrats och slopas.

Detta är de borgerliga partiernas recept då det gäller bostadspolitiken. De olika förslagen har det gemensamt att de innehåller försämringar som leder till högre hyror och högre bostadskostnader. De har också det gemensamt att ett genomförande innebär en ökad privatisering, ett ökat utrymme för de s. k. fria marknadskrafterna, med fastighetsspekulation och svarthandel där brottslingar, spekulatörer och svarta pengar kan bli normala inslag. En genomgång av de borgerligas bostadspolitiska motioner är en läsning som förskräcker varje anhängare av en bostadspolitik med social inriktning och med ett socialt innehåll.

Centern, folkpartiet och moderaterna vill i stigande skala avskaffa det mesta av samhällsinflytande och samhällsstöd till förmån för en fri marknad. Här finns olika varianter, där centern är mest försiktig och trevande. Folkpartiet fortsätter sin efter Birgit Friggebo inledda reträtt från en politik med vissa sociala inslag till en alltmer högerbetonad, marknadsanpassad politik. Moderaterna talar mera klartext i sina motioner och vill göra rent hus med det mesta, inkl. statens planverk och eventuellt också byggforskningsrådet. Även om framför allt centern men i viss mån även folkpartiet vill hålla igen något och inte vara alltför utmanande mot landets låginkomsthushåll, är det ganska klart att en eventuell borgerlig regering med moderat dominans snabbt skulle radera vad som finns kvar av framsynt, progressiv mark- och bostadspolitik.

Skillnaderna mellan olika borgarpartier kan exempelvis illustreras av följande: Medan centern anser att statliga tomträtts- och markförvärvslån skall "lyftas ut" från staten till den privata kreditmarknaden, vill folkpartiet

avskaffa markvillkoret och moderaterna avskaffa den kommunala förköpsrätten samt mark- och konkurrensvillkoren. Medan centern vill underlätta anskaffande av ägda lägenheter och hus, talar folkpartiet för ökat enskilt ägande och ägarlägenheter som ett alternativ. Moderaterna säger: Gör om hyreslägenheter till ägarlägenheter som bl. a. kan intecknas och pantsättas.

Oavsett vad man vill ge för innebörd åt de olika förslagen beträffande deras omedelbara eller långsiktiga effekter, står det klart att de betyder ökade hyror och ökade boendekostnader. Vad vill då Rolf Dahlberg, Kjell Mattsson och Kerstin Ekman ge för besked till alla de hushåll som inte klarar starkt ökade boendekostnader och försämrade bostadsbidrag? Vad vill ni ge för besked till de hantverkare och småföretagare som måste gå ifrån sina lokaler därför att fastighetskapitalet i olika skepnader höjer hyrorna med hundratals procent? Vad vill ni ge för besked till de ungdomar och andra som saknar en egen bostad?

Ni kan väl ändå inte på allvar mena att det kan vara bra för landets hyresgäster att föreslå ett marknadsanpassat hyressättningsssystem med marknadshyror utan varje inslag av priskontroll? Eller att slopa bostadsansvinningslagen, avveckla ROT-programmet, avskaffa hyresgästföreningarnas nuvarande förhandlingsrätt och sälja ut allmännyttan, för att ge ytterligare exempel på moderatförslag, som i varje fall delvis har stöd även från folkpartiet och centern?

Herr talman! De borgerliga partierna är sura över att förslagen till fastighetsskatt och kompensationsåtgärder genomfördes strax före årsskiftet och menar att stödet och lättnaderna som genomfördes i anslutning till skatten drabbar villaägarna. En stor del av stödet kommer ju faktiskt även villaägarna till del, i princip i samma utsträckning som hyresgästerna då det gäller de ökade räntebidragen.

Att småhusägarna inte får någon del av lättnader i utgifter som bara hyresgäster och bostadsrättshavare tidigare hade ligger i sakens natur. Det gäller den lägre beskattning som övergången från hyreshusavgift till fastighetsskatt innebär, och hyreshusavgiften drabbade som bekant bara hyres- och bostadsrätter. Det gäller vidare dispens från avsättning till konsolideringsfonder, som bara allmännyttiga bostadsföretag har, och slopande av den kommunala garantibeskattningen.

Dessutom, som ett resultat av s-vpk-uppgörelsen, gäller en av kompensationsåtgärderna bara villaägare, nämligen compensationen till pensionärer som har låg eller ingen ATP-pension. Förslaget har vissa brister i sin utformning, brister som vpk med utgångspunkt i uppgörelsen förutsätter skall rättas till före 1986 års taxering, i enlighet med vpk-förslag i en motion till årets riksmöte.

Herr talman! Den överenskommelse som träffades mellan vpk och socialdemokraterna under senare delen av år 1984 om en kraftig begränsning av hyreshöjningarna för år 1985 och det hyresstopp som gällde 1 april–31 oktober 1984 visar att det går att begränsa och stoppa hyreshöjningarna om den politiska viljan finns. Det är steg i rätt riktning men otillräckliga.

Hyrorna måste sänkas och boendekostnaderna för alla låg- och medelinkomsttagare hållas nere.

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

Anf. 97 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Det är svårt att avstå från en stillsam fråga till Kerstin Ekman: Tycker inte Kerstin Ekman att det är en smula arbetsamt att beskriva folkpartiet och folkpartistiska bostadsministrar som att hos dem fanns samlad all välvilja, all genialitet och all skicklighet, medan det hos en socialdemokratisk bostadsminister bara finns dumhet, klantighet och illvilja?

Det är inte förvånande om det är sant som det påstås, att politikerföraktet växer här i landet, så mycket mer som Kerstin Ekman beskriver en socialdemokratisk politik som i själva verket har lett till att vi f. n. har den lägsta hyreskostnadsökningen på tio år och den lägsta arbetslösheten bland landets byggnadsarbetare sedan 1980. Det är kanske inte särskilt uppskattat från talarstolarna, men jag kan försäkra Kerstin Ekman att det uppskattas hos både bostadskonsumenter och byggnadsarbetare.

Kerstin Ekman bad mig också ge ett exempel på ett förslag som var lika dåligt berett som fastighetsskatten. Jag skall gärna tillmötesgå henne. Det är lätt att göra inom samma område som det vi nu diskuterar.

Mittenpartiregeringens förslag, framlagt av en folkpartistisk bostadsminister, om en hyreshusavgift hade inte ens skickats till lagrådet. Förslaget om fastighetsskatten gick till lagrådet, och propositionen anpassades till vad lagrådet hade anfört.

Herr talman! Debatten om bostadspolitiken har under senare tid av borgerliga företrädare och massmedia förenklats till en fråga om huruvida vi skall ha en statlig fastighetsskatt eller inte. Det är beklagligt. Bostaden är en så viktig fråga både för de enskilda människorna och för samhället och välfärden att vi i stället bör diskutera bostadspolitiken i dess helhet. I den större frågan om vårt boende och kostnaderna härför är fastighetsskattedebatten bara ett inslag bland många andra.

Det råder allmän enighet om att vi inte kan finansiera ökade kostnader för bostadsstödet genom att öka budgetunderskottet. I vart fall reellt sett måste ett ökat bostadsstöd finansieras genom omfördelning inom sektorn. Om detta råder det rimlig enighet.

Däremot råder det långt ifrån enighet om hur en begränsning av bostadsstödet skall åstadkommas. Nu har de borgerliga partierna genom sina partimotioner redovisat sina alternativ. Det är av betydande värde att vi nu vet vad de vill. Nu kan medborgarna få besked. Nu framstår det klart att det inte bara går att säga nej till fastighetsskatten. Det löser inga problem utan skapar nya.

Låt oss en kort stund studera alternativen. Det är naturligt att börja med moderaterna. De har i vart fall avlämnat en motion som det går att räkna på, om än med viss möda.

Alla de borgerliga partierna vill avskaffa fastighetsskatten. Det innebär att statens inkomster minskar med 3,5 miljarder.

Eftersom alla säger sig vilja sänka budgetunderskottet mer än regeringen

*Allmänpolitisk
debatt*

måste rimligtvis andra vägar väljas. En del av pengarna återhämtas inom bostadssektorn. Det sker enligt motionen genom att ett nytt upptrappnings-system för de garanterade räntorna införs. Upptrappningen skall öka med 10 % årligen. För att inte detta skall leda till alltför våldsamma kostnadshöjningar föreslår man ett tak. Höjningarna får bli högst 200 kr. i månaden för en lägenhet om tre rum och kök, som Rolf Dahlberg sade nyss. Därigenom sparar moderaterna närmare 2 miljarder kronor enligt sina egna beräkningar.

Ett första konstaterande som man bör göra är att taket torde bli regel. I det helt övervägande antalet fall skulle höjningen bli högre om huvudregeln tillämpades. Detta innebär – enkelt uttryckt – att moderaterna föreslår att hyrorna skall höjas med 2 400 kr. nästa år utöver den normala hyreshöjningen.

Ett andra konstaterande som man måste göra är att moderaterna genom kombinationen av en generell modell och ett tak i det individuella fallet valt en metod som är ett under av byråkratisk krånglighet. Systemet förutsätter en bostadsfinansieringsförordning med olika regler för enskilda hus beroende på hur huvudregeln slår.

Vi fick här i kammaren för en dryg månad sedan kritik för att fastighets-skatteförslaget var svårbegripligt, detta trots att det inte torde ta mer än en och en halv minut för en fastighetsägare att multiplicera sitt taxeringsvärde med 1,4 % och sedan dividera med tre om det är ett småhus han har.

Nu föreslår samma moderater här i kammaren att länenmyndigheterna innan de betalar ut räntebidragen skall kontrollera vilka förändringar som är möjliga att genomföra utan att hyran för en trerummare i huset stiger med mer än 200 kr. i månaden.

Den som har den allra minsta kunskap om dessa frågor inser att detta blir en gigantisk uppgift för bostadsbyråkratin. Här har moderaterna med bred marginal satt rekord i byråkratiskt krångel. Det vore onekligen intressant att se hur de anvisningar skulle utformas som sätter detta förslag i sjön. Jag räknar med att inte i fortsättningen behöva höra Rolf Dahlberg tala om förenklingar i bostadsfinansieringssystemet.

Moderaternas förslag innebär alltså att de som bor i hyreshus eller bostadsrättshus första året får en hyreshöjning på 2 400 kr. för en trerumslägenhet och därpå följande år med ytterligare 1 000 kr. varje år. 1987 när fastighetsskatten skulle vara fullt genomförd skulle en villaägare få betala 1 000 kr. för ett hus med genomsnittligt taxeringsvärde. Då får hyresgäster och bostadsrättshavare genom moderaternas motion betala en ökad hyra på 4 400 kr. exkl. den normala hyreshöjningen. Nu är det värre än så. för moderaternas motion innebär att fastighetsskatten skall tas bort. Därtill skall full avdragsrätt införas och marginalskatten sänkas för dem som har inkomster över 90 000 kr. Hur kan man bara, Rolf Dahlberg, lägga fram ett sådant förslag i Sveriges riksdag?

Genom bruksvärdessystemet ger det de privata fastighetsägarna möjlighet att höja hyran första året med drygt 1 miljard kronor och därpå med ytterligare 500 miljoner. Till detta kommer slopan det av fastighetsskatten,

en ytterligare överföring på drygt 1 miljard kronor. 1987 har de privata fastighetsägarna tillförts uppemot 4 miljarder kronor. Kapitalisera detta med 4 % – och vi kan konstatera att det totala statliga bostadsstödet på 27 miljarder är en droppe i havet mot de förmögenhetsöverföringar som moderaterna föreslår.

Samma moderater som nu är beredda att ge bostadsrättshavare och hyresgäster kostnadsökningar på 2 400 kr. nästa år och fortsatta stora höjningar kommande år gick då, när vi behandlade fastighetsskatten, med grundlagen och Europakommissionen som tillhygge emot en fastighetsskatt som skall betalas av alla. 400 kr. mer i boendekostnad 1985 och 1 100 kr. tre år senare när skatten är fullt genomförd för egnahemsägarna kan man inte acceptera, trots att hyresgäster och bostadsrättshavare sedan 1983 belastats med drygt 1 000 kr. per lägenhet. Då är principen om allas likhet inför lagen i fara enligt vad som sades här i kammarens talarstol. Men fyra gånger så mycket till hyresgästerna som redan betalar skatten kan man acceptera.

Talet om rättvisa då i december klingar falskt när vi nu några månader senare fått moderaternas alternativ svart på vitt. Nu handlar det inte bara om att köra ut barnfamiljer och andra i snöslasket därför att de inte klarar hyrorna. Här handlar det om att fördela väldiga summor till kapitalstarka grupper. Inte undra på att man i december fick draghjälp av fastighetsägarnas och byggentreprenörernas intresseorganisationer, när man gick till generalangrepp på vår metod att skapa ekonomiskt utrymme för en fortsatt satsning på den sociala bostadspolitiken.

För det är vad det handlar om: att slå vakt om bostadsbidrag och räntestöd, så att också andra än välbeställda får en verklig frihet när det gäller att skaffa en bra och rymlig bostad.

Herr talman! Låt mig avsluta min genomgång av moderaternas förslag här i dag med att konstatera att ett så orättfärdigt förslag som det moderaterna i år presenterat på det bostadspolitiska området har jag aldrig räknat med att få se i Sveriges riksdag och har nog aldrig tidigare presenterats här.

Så tänkte jag säga några ord också om folkpartiets och centerns motioner. De går delvis åt samma håll, men de är naturligtvis betydligt luddigare och betydligt svårare att räkna på. Nu kan jag i stort sett bespara mig detta, för Rolf Dahlberg sade här i talarstolen att i fråga om bostadspolitiken har de borgerliga partierna aldrig befunnit sig så nära varandra som just nu. Därmed kan det räcka med att jag har beskrivit moderaternas förslag som uttryck för vad även folkpartiet och centern vill tills något annat har blivit sagt i anledning av Rolf Dahlbergs slutsats.

Centerns och folkpartiets förslag kan jag därför behandla mera kortfattat. När man läser deras motioner kan man möjligen få den uppfattningen att de har större förståelse än moderaterna för att man inte kan gå vidare på vägen att ständigt höja boendeutgifterna för samma grupper. Folkpartiet har inget förslag om hur statens minskade utgifter skall kompenseras när fastighetsskatten tas bort. Centern tillgodoräknar sig drygt 1 miljard som ett resultat av övergång till räntelån, dock utan att redovisa hur ett sådant system skall se ut.

Vad som är uppseendeväckande med centerns och folkpartiets inställning i

dag är att de ställer upp på moderaternas förslag att avskaffa fastighetsskatten utan att ta avstånd från den förmögenhetsomfördelning från hyresgäster till fastighetsägare som följer av detta.

År 1982 förstod mittenpartierna problemet. Då utarbetade man sitt förslag om hyreshusavgift just med den motiveringen att upptrappade räntor skulle leda till ökade vinster i det privata beståndet. Man var t. o. m. i utskottsbehandlingen helt på det klara med att detta var orättfärdigt och att dessa pengar borde gå till statskassan i stället för till de privata fastighetsägarnas fickor.

I propositionen anförde Birgit Friggebo, som då var bostadsminister, bl. a. följande: "Det är enligt min mening inte skäligt att vissa fastighetsägare skall kunna tillgodogöra sig ökade hyresintäkter eller ökade fastighetsvärden genom att andra fastighetsägare får ökade räntekostnader på grund av extra upptrappningar av de garanterade räntorna. Jag anser därför att åtgärder bör vidtas för att motverka denna effekt av upptrappningen."

De åtgärder som Birgit Friggebo då talade om var förslaget att införa en hyreshusavgift. Våren 1982 var det alltså inte skäligt att upptrappningarna ledde till ökade fastighetsvinster i det icke statsbelånade beståndet. Vad är det, Kerstin Ekman och Kjell Mattsson, som gör att de ökade fastighetsvärden och de ökade fastighetsvinster som 1982 var oskäliga nu, två och ett halvt år senare, är skäliga? Ser världen annorlunda ut i dag än våren 1982? Eller är det bara fråga om en rättning i ledet inför en eventuell borgerlig regering på moderaternas villkor, en rättning höger med ord i takt med en alltmer högröstad moderatagitation? Hör en skrotad bostadspolitik till det pris som folkpartiet och centern är beredda att betala för att ännu en gång få beträda regeringstaburetterna, och den här gången öppet på moderaternas villkor?

Bostadspolitiken är ett svårt och viktigt område. Här finns inga enkla lösningar. Vi måste alla hjälpas åt att kreativt arbeta med politiken. Detta är också uppgiften för bostadskommittén, där alla parter är representerade. Därmed har också alla ett gemensamt ansvar för att arbetet leder till goda resultat.

Både centern och folkpartiet har visat intresse för ett lånesystem där delar av subventionerna ersätts med lån. Just ett sådant system utvecklas för närvarande inom kommittén. Utan att föregripa det arbetet kan man därför trots allt i dag känna viss optimism. Med en ärlig vilja till konstruktiv debatt borde det vara möjligt att finna enade lösningar också på detta område.

Om denna strävan leder till att arbetet i utredningen tar någon månad mer än vad som ursprungligen planerades så är det ett pris som, enligt min mening, är väl värt att betala. För människorna är bostadskostnaden trots allt en av de allra tyngsta posterna i hushållsbudgeten.

Men det kan redan nu sägas att en bostadspolitik byggd på moderata utgångspunkter är och förblir omöjlig. Den är djupt orättfärdig och skadlig. Den skulle lamslå bostadsbyggandet. När det gäller centern och folkpartiet har jag fortfarande förhoppning om en viss tillnyktring och om att Rolf Dahlbergs beskrivning av situationen mellan de borgerliga partierna på det bostadspolitiska området inte skall visa sig korrekt i fortsättningen.

Anf. 98 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Jag har på ganska kort tid lyssnat till tre statsråd här i eftermiddag. Samtliga har använt samma ordval beträffande de moderata förslag som har diskuterats: orättfärdiga förslag, har man sagt, och det sade också Hans Gustafsson. Man har tydligen i regeringen bestämt sig för hur man skall lägga upp attackerna på moderata samlingspartiet. Man använder t. o. m. exakt samma ord.

Det var en störtflod av siffror och angrepp på de tre borgerliga partierna som Hans Gustafsson åstadkom under 15 minuter. Det finns ju ingen chans att besvara allt på tre minuter.

Låt mig säga att när Hans Gustafsson sätter i gång räkneoperationerna räknar han in den fastighetsskatt på 3,5 miljarder som han ännu inte har fått en krona på och under detta år inte kommer att få en krona på. Denna fastighetsskatt är ju hans eget påhitt, som man från oppositionens sida har avvisat. Självfallet får vi i sluträkningen dra bort dessa intäkter när skatten för 1986 kommer in. Det har vi också gjort i våra beräkningar. Vi har ärligt redovisat våra besparingar och räknat med att vi, eftersom vi avvecklar fastighetsskatten, inte får den intäkten. Kom också ihåg, Hans Gustafsson, att genom att vi avvecklar fastighetsskatten sjunker kostnaderna för den som bor. Detta glömdes bort i sammanhanget.

Vårt förslag om en upptrappning av den garanterade räntan var ett under av byråkratiskt krångel, enligt Hans Gustafsson. Nja, det tror jag inte det är. Det är alltså en 10-procentig upptrappning, och jag tror att det är ganska enkelt att använda den metoden.

Det märkliga är att detta inte är något nytt förslag. Vi har föreslagit detta i fyra års tid här i kammaren, bara med den lilla skillnaden att vi nu har fört in ett tak för att inte några enstaka fastigheter skulle drabbas särskilt hårt. Själva förslaget är exakt detsamma som vi har haft tidigare och är alltså inte nytt.

Ändå säger Hans Gustafsson: Detta är ett oerhört förslag, hur kan man bara lägga fram ett sådant? Men vi har ju diskuterat det i fyra år, och vi har varit överens om beräkningarna. Vi har sagt, att om man gör så här blir det vissa hyreshöjningar, men vi har förklarat hur hyresgästerna via skattesänkningar på andra områden skall få möjlighet att klara dessa höjningar.

Anf. 99 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! När Hans Gustafsson så kraftigt argumenterar för fastighetsskatten som det stora i den socialdemokratiska bostadspolitiken, kan man konstatera att det är en grundläggande skillnad i partiernas uppfattningar om budgetunderskottet. Det är naturligtvis så att inget parti lägger fram förslag till neddragningar som drabbar enskilda människors plånböcker med mindre än att man har en anledning till det. Den anledningen är för vår del att vi anser att man inte skall gå vidare med att öka statens inkomster genom nya och högre skatter, utan att man måste använda metoden att dra ned statens utgifter. Vi har därför föreslagit en del åtgärder i den riktningen, bl. a. införande av räntelån i nyproduktionen.

Vi är naturligtvis medvetna om att det betyder att den inkomst som om något budgetår skulle kunna uppgå till dessa 3 700 milj. kr. måste mötas av ytterligare rationaliseringar och besparingar i kommande budgetarbete.

Hans Gustafsson sade ingenting om de misslyckanden som den socialdemokratiska bostadspolitiken lidit av under dessa år och som jag med ledning av departementets egna siffror beskrev i mitt anförande. Vi har bl. a. sagt att det var fel att införa fastighetsskatten. Å andra sidan innebär avskaffandet av hyreshusavgiften, som under tidigare år utgjort en belastning på boendekostnaden, en kompensation tillbaka till bostadssektorn. Vi redovisade när vi hade debatten här i kammaren våra motiv för att inte vilja införa fastighetsskatten. Den gamla tråtan om det första förslaget klarade vi upp den gången, varför vi nu inte behöver upprepa de argumenten. Vi menar att det samlade skatteuttaget redan är för högt, att reglerna är komplicerade och svårförståeliga – det är en sak för sig – samt att boendekostnaderna även för många egnahemsägare var så höga att de inte tålde denna ytterligare belastning. En viktig sak är att fastighetsskatten inte är möjlig att förena med de former inom bostadsfinansieringssystemet som vi lanserat och som innebär en minskning av de generella subventionerna genom att man delvis övergår till räntelån. Detta var de motiv vi hade för att man inte genom nya skatter skulle öka statens inkomster för att kunna fortsätta med onödigt stora subventioner.

Anf. 100 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att det är tröttsamt att anklaga Hans Gustafsson för en dålig bostadspolitik. Jag tycker däremot att det är beklagligt att jag behöver göra det, eftersom den dåliga bostadspolitiken drabbar människorna i Sverige.

Jag har inte fått något exempel på att Hans Gustafsson har tagit något steg på vägen mot avreglering och mindre styrning av bostadsmarknaden. Det hjälper inte att Hans Gustafsson angriper tidigare bostadsministrar. Det är sina egna åtgärder han skall svara för.

Fastighetsskatten tog Hans Gustafsson som exempel. Förslaget hade gått till lagrådet, sade han. Men hur såg det förslag ut som vi så småningom fick ta ställning till här i kammaren? Hade lagrådet godkänt det förslaget med alla de tillägg som hade gjorts? Det väsentliga är dock att det är människorna i Sverige som drabbas.

Vi kan ta det exempel som Tore Claeson anförde när han skulle försvara fastighetsskatten. Han sade att stödet kommer även villaägarna till del. Men ta som exempel en barnfamilj som valt att bo i ett frifinansierat hus! Hur är i dag den barnfamiljens situation? Den får ingen kompensation, utan den drabbas bara hårt av fastighetsskatten. Vad finns det där för rättvisa, Hans Gustafsson?

Jag lyfter gärna fram förbättringar som gjordes under den förra bostadsministerns tid, t. ex. när det gäller människors möjligheter att äga sin lägenhet i form av bostadsrätt. Hur kan Hans Gustafsson försvara de förslag som

bifallits av denna kammare och som minskar människors möjligheter att äga sin lägenhet?

Till sist, Hans Gustafsson: I en intervju i SACO/SR-tidningen säger finansministern att kostnaderna för bostadssubventionerna kommer att minska på grund av att bostadsbyggandet har gått ner. Är det den enda väg för att minska dessa kostnader som Hans Gustafsson kan tänka sig? Hur stämmer det i så fall med ambitionerna i fråga om bostadsbyggandet?

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 101 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Får jag först konstatera att alla tre borgerliga ledamöter avstod från att ens försöka att svara på de frågor jag ställde i debatten. Jag tycker att det är rätt symtomatiskt.

Så till bostadsministerns anförande och de frågor jag har möjlighet att replikera på i den här omgången. Jag gjorde en del anteckningar om några sådana frågor: bostadsbidragen, byggnadskostnaderna, lokala bostadsbrister, konstnärlig utsmyckning och fastighetsskatt på industrifastigheter.

Jag vill först fråga bostadsministern, om han anser det vara riktigt att inte föreslå några förbättringar beträffande bostadsbidragen utan i stället ta bort bostadsbidragen för hushåll utan barn i ett läge där värdet av bidragen har försämrats. På den punkten ställer jag mig helt bakom vad bostadsstyrelsen säger beträffande den urholkning av bidragens värde som har skett. Bostadsstyrelsen anser inte att man kan avvakta förslagen från bostadskommittén. Styrelsen säger att det gäller att upprätthålla bostadsbidragens värde, och därför har man föreslagit förbättringar.

Vad beträffar byggnadskostnaderna vet jag – och jag tror att bostadsministern i en tidigare debatt har sagt att det förhåller sig så – att man har tillsatt en särskild utredare som skall se på de höga byggnadskostnaderna i Stockholm. Men det räcker inte. Man måste ta ett större grepp över den här frågan. Även om bostadsministern inte för dagen kan säga så mycket om vilka konkreta åtgärder som skall vidtas, vore det ändå av intresse att i den bostadspolitiska debatten i dag få några synpunkter på den här frågan.

Detsamma gäller också för den bostadsbrist som finns exempelvis inom Stockholmsområdet. Ett fortsatt byggande med de höga byggnadskostnader vi har i dag ger inte flertalet av dem som saknar egen bostad någon möjlighet att efterfråga en sådan. Vilka åtgärder är bostadsministern beredd att föreslå för att tillgodose kraven från dessa människor?

Slutligen: Varför kan bostadsministern inte tänka sig att ta med också industrifastigheterna i underlaget för fastighetsskatten och beskatta även företagens fastigheter? Man skulle ju på det sättet faktiskt kunna sänka fastighetsskatten för övriga.

Anf. 102 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Låt mig först konstatera att varken Kerstin Ekman eller Kjell Mattsson fann någon anledning att ta avstånd från den beskrivning av situationen i det borgerliga lägret som Rolf Dahlberg nyss gav. Man kan alltså utgå ifrån att de tre borgerliga partierna nu är överens om en

bostadspolitik som har fått sitt mest pregnanta uttryck i den motion moderaterna har lagt fram. Den är nämligen den enda som på ett tillfredsställande sätt beskriver vad man menar och vad man vill göra.

Vad sedan gäller de frågor som Rolf Dahlberg tog upp vill jag säga att jag inte har fört någon diskussion över huvud taget om moderaternas besparingar. Jag har godtagit att ni säger att ni sparar 2 miljarder. Den diskussion jag förde rörde inte detta, utan konsekvenserna av ert förslag. Moderaternas förslag innebär den mest gigantiska byråkrati på det bostadspolitiska området som någonsin har föreslagits. Det är naturligtvis ingen konst att räkna upp en tiondel när det gäller räntegarantin. Men om man i varje läge skall kontrollera huruvida detta leder till 200 kr. i hyreshöjning eller inte och anpassa räntegarantin efter detta, hävdar jag att det är ett system som är nästan omöjligt att hantera. Det är det som är skillnaden när det gäller de förslag som moderaterna har presenterat.

Rolf Dahlberg frågade i ett tidigare inlägg, om jag ville ta avstånd från de annonser där det stått om 5 000–7 000 kr. i hyreshöjningar. Jag har inte sett annonserna, men jag vill säga att enligt moderaternas tidigare motioner – och det är dessa annonserna bygger på – kunde det bli sådana effekter. Det är därför, förmodar jag, som moderaterna nu har föreslagit att det skall sättas en spärr vid 200 kr. per månad.

Sedan är det faktiskt inte så, Rolf Dahlberg, att vi inom regeringen kommit överens om hur vi skall uttrycka oss när det gäller att bemöta moderaterna, utan om tre statsråd här i dag samtliga använt uttrycket orättfärdiga förslag, så kan det hända att detta beror på att förslagen verkligen är orättfärdiga, och att det är det resultatet man kommer till när man studerar förslagen.

Rolf Dahlberg sade också att jag hade sagt att det var otroligt att man kunde lägga fram ett förslag av den här karaktären. Jag tycker, Rolf Dahlberg, att när man går ut med ett förslag som innebär att villaägarna skall befrias från ett belopp på 1 100 kr. när det gäller fastighetsskatten, när man skall införa en fri avdragsrätt som för höginkomsttagare betyder mellan 15 000 och 20 000 kr. om året, och så vill lägga på hyresgästerna 4 400 kr. i ökade hyreskostnader, då finns det verkligen anledning att vara förvånad över att sådana förslag kan läggas fram i Sveriges riksdag.

Kjell Mattsson sade – och jag tror Kerstin Ekman var inne på samma tema – att jag inte hade sagt någonting om de misslyckanden som skett. Ja, jag kan inte betrakta det som ett misslyckande, Kjell Mattsson, om det är så att vi fört en bostadspolitik som lett fram till den lägsta hyreshöjningen på tio år och om vi har den lägsta arbetslösheten bland byggjobbarna sedan 1980. Detta kan inte vara att betrakta som ett misslyckande. Det är sant att det har byggts färre nya bostäder, men resurserna har gått till ombyggnader i stället under den här perioden.

Jag tycker inte det finns anledning att utgå från att det härvidlag skulle röra sig om ett misslyckande. I en besvärlig ekonomisk situation, Kjell Mattsson, när vi alla har haft att försöka förbättra statens ekonomi, att få ned budgetunderskottet för att den vägen hålla nere inflationen, och att få kontroll över byggnadskostnadernas utveckling, så har vi lyckats hävda en

bostadspolitik som gör att de boende har den lägsta kostnadsökningen på tio år. Om detta skall betraktas som ett misslyckande, vet jag faktiskt inte vilka utgångspunkter man har.

Kjell Mattsson framförde invändningar mot förslaget om fastighetsskatt av det skälet, att det enligt hans mening inte går att förena med en omläggning av bostadsfinansieringssystemet. Det har jag väldigt svårt att förstå. Vi får väl se vad bostadskommittén kommer fram till. Jag kan inte finna att räntelån och fastighetsskatt är oförenliga i ett gemensamt finansieringssystem. Men detta har ju Kjell Mattsson som ledamot av bostadskommittén alla möjligheter att få prövat.

Kerstin Ekman säger att hon inte tycker att det är särskilt jobbigt att tala om hur dålig bostadspolitik vi för, men hon menade att hon gör det väldigt ogärna – ja, hon sade att hon skulle helst ha velat slippa detta. Men jag har inget intryck av att det för Kerstin Ekmans del behövs så väldigt mycket av självövertunnelse för att framträda i den här rollen.

Kerstin Ekman talar väldigt mycket om vad som drabbar människorna. Jag tror, Kerstin Ekman, att det viktigaste för de flesta familjerna i det här landet är att bostadskostnaden inte utvecklas på ett sådant sätt att de måste gå ifrån sina bostäder, sina lägenheter. Jag tror att viktigare än det här luddiga talet om frihet, som Kerstin Ekman ägnar sig åt, är vilken verklighet människor lever i. Då är det faktiskt bättre nu än det varit på bra länge i landet – en bostadskostnadsökning som motsvarar hälften av inflationen, vilket faktiskt innebär att den reala boendekostnaden för första gången sjunker. Detta är det faktiska läget.

Sedan återkommer Kerstin Ekman till talet om allmännyttan och till frågan om varför man inte skall få utöva förköpsrätt och bilda bostadsrätter inom allmännyttan. Jag har nämnt det väldigt många gånger här, senast i december. Men jag kan gärna nämna det återigen, om Kerstin Ekman vill ha en upprepning.

Jag tycker att det är orimligt i en demokrati som vår att hyresgäster skall upphöjas till en beslutande myndighet över kommunfullmäktige. Det är kommunfullmäktige som har ansvaret för bostadsförsörjningen. Genom demokratiskt valda ledamöter skall besluten fattas. Det är dessa personer som skall bestämma om hus skall säljas och till vem de skall säljas. Det skall inte en grupp hyresgäster bestämma. Vi har sådana här organ för att den vägen fatta beslut. Dessutom är det inte särskilt hederligt att göra detta till ett stort nummer och att tala om inskränkningar i friheten. Hur ofta är det som allmännyttiga bostadshus är till salu? Det är ju bara vid sådana tillfällen som de här reglerna tillämpas.

Vidare sade Kerstin Ekman någonting om lagrådet. Men vi behöver väl inte på nytt träta om att propositionen om fastighetsskatten inte skickades tillbaka till lagrådet. Jag har faktiskt aldrig varit med om att man gjort någonting sådant. Om lagrådet framför en synpunkt och regeringen följer den synpunkt som framförts, skickar man inte tillbaka förslaget och fragar: Det är möjligen inte så, att ni tycker att det är fel att vi följer vad ni har sagt? Det ligger väl i sakens natur att man, om man följer lagrådets anvisningar,

icke behöver skicka tillbaka ett förslag.

Beträffande den fråga som Kerstin Ekman ställde om bostadsbyggandet och som Kjell-Olof Feldt tydligen svarat på i en SACO-tidning – jag känner inte till den saken – vill jag säga följande. Jag tycker inte att det är bra om bostadsbyggandet går ned. Det finns ingen anledning att önska att bostadsbyggandet skall gå ned bara för att vi skall minska bostadssubventionerna. Vi skall bygga de bostäder som behövs för att tillgodose ett rimligt behov hos landets medborgare. Sedan får det leda till de bostadssubventioner som därav följer.

Tore Claeson tog upp många och stora frågor. När det gäller bostadsbidragen kan jag bara säga att dessa har höjts såväl för 1983 som för 1984 och 1985. I stort sett har de behållit sin reala nivå.

När det gäller 1986 har vi ingen anledning att i nuläget ta ställning till vilken utformning bostadsbidragen skall få. Vi har varje år hanterat frågan på det sättet att vi på hösten tagit ställning till vilken utveckling bostadsbidragen skall få, och vi har då sett det hela i relation till andra familjepolitiska åtgärder. Den förutsättningen finns också nu.

Beträffande frågan om varför industrin inte omfattas av fastighetsskatten vill jag säga följande. Jag tror att Tore Claeson och jag här har talat om den saken, men i andra sammanhang. Skillnaden är ju den när det gäller industrins beskattningsförhållande att en samlad bedömning måste till. Det är inte fråga om att behandla fastighetsskatten för sig, utan det är fråga om att se till den totala beskattningen hos företagen. Många åtgärder har ju vidtagits – med bestämda och reglerade fondavsättningar.

Jag hade hoppats att Kjell Mattson och Kerstin Ekman åtminstone skulle ha sagt att de inte kan ställa upp på den bostadspolitik som moderaterna företräder i sin motion. Men nu måste jag göra den tolkningen att centern och folkpartiet är beredda att acceptera den bostadspolitik som moderaterna har specificerat i sin motion.

Anf. 103 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Jag ställde två frågor i mitt inledningsanförande. Bostadsministern besvarade dem i sitt inlägg nyss.

För det första tolkar jag bostadsministerns uttalande så, att han kommer att använda sig av riktiga siffror, siffror som vi är överens om, när det gäller diskussionen om hyreshöjningarna och den upptrappning som vi har föreslagit.

För det andra fick jag indirekt ett svar på min fråga beträffande de hyresgäster i allmännyttans fastigheter som vill bilda bostadsrätter. Kerstin Ekman har nämligen ställt samma fråga, och bostadsministern besvarade våra frågor i ett svep.

Det svaret tycker jag var ganska klargörande, och det visar också skillnaden mellan Hans Gustafssons och min syn på de här frågorna. Han säger att det är kommunfullmäktige som är ansvarig för bostäderna i kommunerna och skall bestämma hur det skall vara. Vi ser det precis tvärtom. Vi tycker att det är de 750 000 hushållen som skall bestämma om de

vill ha hyresrätt eller bostadsrätt. Det behöver fullmäktige inte alls lägga sig i. Om människorna vill ha bostadsrätt skall kommunen ställa upp och hjälpa till med att ordna så att det blir en övergång till bostadsrätt, så att människorna kan bo billigare än vad de kan i hyresrätt – det är ju det viktiga.

Avslutningsvis vill jag säga: Bostadsministern talar om hur pengar skall omfördelas inom bostadssektorn, och han säger att det i framtiden i stor utsträckning blir fråga om detta. Då är det tydligen villaägarna som återigen skall betala. Han säger att villaägarna befrias från fastighetsskatt av de borgerliga partierna. Nej, alla befrias från fastighetsskatt – det är sanningen. Villaägarna har nu räntebidrag i bara 11–12 år, medan de som har flerfamiljshus har räntebidrag i 30 år. Villaägare får en konvertering av lånen, så att räntorna åker upp, och de drabbas av inskränkningar i rätten till avdrag för räntorna. Allt detta har gjort att villaägarna verkligen sitter trångt i dag. Det finns inga pengar att hämta där för en omfördelning till något annat ställe inom boendet. Jag tycker att bostadsministern borde inse detta. Det går inte att hitta pengar hos villaägarna och försöka strö ut dem någon annanstans.

Anf. 104 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Att jag inte nämnde något om vpk:s motion och de frågor som Tore Claeson ställde beror inte på vare sig sidovördnad eller ointresse för detta, utan . . .

Anf. 105 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kjell Mattssons replikrätt gäller statsrådet – inte Tore Claeson.

Anf. 106 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Jag bara konstaterar att jag ville använda den tid som står till mitt förfogande för att diskutera regeringens bostadspolitik och centerns bostadspolitik. Det har inneburit att jag inte haft någon anledning att gå in på någon granskning av vare sig folkpartiets eller moderaternas partimotion – Hans Gustafsson ville göra en sammanbuntning. Hans Gustafsson får lov att studera vår bostadsmotion mer och även läsa vad jag sade i mitt inledningsanförande här i dag.

Det finns en rad punkter där centerpartiet, folkpartiet och moderaterna är överens inom bostadspolitiken, men när vi kommer till en granskning i utskottet kommer vi antagligen att se att det finns ett antal punkter där vi inte är överens. Det gäller t. ex. takten för förändringen av den ekonomiska politiken, som framför allt framgår av de ekonomiska motionerna och som kommer att diskuteras av kammaren i annat sammanhang.

Hans Gustafsson säger att det är ett exempel på en lyckad bostadspolitik att vi haft en förhållandevis låg ökning av hyresnivån. Men detta är ett resultat som har uppnåtts dels genom att man använt sig av hyresstopp – som naturligtvis innebär att man skjuter en del kostnader framför sig som kan komma tillbaka i form av ökade hyror i framtiden –, dels genom att man använt inte så få miljoner för att kompensera fastighetsägare och på det sättet

via statsbudgeten bekostat utgifter som annars hade synts i hyresnivån. Om man gör den typen av operationer är det självfallet möjligt att få en förändring av utvecklingen på ett visst område.

Hans Gustafsson vill göra en jämförelse mellan de borgerliga partierna. När Rolf Dahlberg sade att moderaterna ville ha en förändring av finansieringssystemet där kostnaderna fördelas över en fastighets livslängd uppfattade jag att det faktiskt innebär en anslutning till det resonemang som vi under några år har fört om angelägenheten av att gå över till ett annat system än dagens, dvs. gå över till något som hittills i diskussionerna har kallats räntelån, där räntebidragen dras ner.

Anf. 107 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Jag förstår inte varför Hans Gustafsson i sina repliker hellre diskuterar moderata motioner och kräver att vi skall diskutera dem här än han tar upp de förslag som har förts fram i debatten. För min del är det folkpartiets förslag och den socialdemokratiska politiken som skall diskuteras.

Finns det ingenting att säga om ökade möjligheter till övergång till bostadsrätt? Hyresgästerna i allmännyttan blir t. ex. inte mindre diskriminerade därför att Hans Gustafsson tar till brösttoner i fråga om fullmäktigeförsamlingar och demokrati i den här frågan. Det gäller ju om de som sitter i de valda församlingarna har den inriktningen att de skall godkänna önskemålen från de människor som bor i dessa fastigheter.

Finns det ingenting att säga om hyresgästernas rätt till medbestämmande över hyreslägenheterna?

Finns det ingenting att säga om människornas medbestämmande vid reparation och ombyggnad, så att vi får en stadsförnyelse som gynnar de boende på ett bättre sätt än det ROT-program som nu löper?

Finns det ingenting att säga om de förslag som har förts fram om en övergång till Norm 3?

Slutligen bostadskostnaderna, Hans Gustafsson! Hur är de för barnfamiljen i den frifinansierade villan som drabbas av fastighetsskatten? Har den familjen fått en bättre situation under Hans Gustafssons bostadsministertid?

Anf. 108 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Replikrätten ger ju möjlighet att begära replik på varje enskild talares anförande om viljan finns.

Så till Hans Gustafssons besked beträffande bostadsbidragen. I budgetpropositionen redovisas förslaget från bostadsstyrelsen, som konstaterar att närmare 70 % av barnfamiljerna med bostadsbidrag hade bostadsutgifter som översteg den gällande övre hyresgränsen i maj 1984. Hans Gustafsson säger att bostadsbidragen i stort sett har behållit sin reala nivå, och då måste verkligen "i stort sett" understrykas. Mera exakt uttryckt har det skett en betydande försämring och urholkning av bostadsbidragen, även med hänsyn tagen till de förbättringar som infördes fr. o. m. den 1 januari 1985.

Bostadsministern säger att regeringen brukar vänta till hösten innan den

kommer med förslag – förmodligen då i en tilläggsproposition. Man kan verkligen fråga sig: Varför hade regeringen så bråttom att den redan i budgetpropositionen lade fram förslag om att bostadsbidragen till hushåll utan barn skall avskaffas?

Både bostadsministern och jag vet att det just bland hushållen utan barn – även om de antalsmässigt inte utgör en så stor grupp – finns väldigt många ungdomar och ensamstående som lever under mycket svåra ekonomiska betingelser och för vilka bostadsbidragen, även om de inte är höga, har stor betydelse. Jag beklagar att regeringen redan i budgetpropositionen har lagt fram ett sådant här förslag, och jag hoppas självfallet att det vid utskotts- och den fortsatta riksdagsbehandlingen skall kunna ske en ändring på detta område.

Det sades att hyreshöjningarna nu har varit de lägsta på tio år, och det är riktigt. Men fortfarande utgör posten bostadskostnader den största utgiftsposten för de enskilda hushållen. Det skedde en övergång för några år sedan: tidigare ledde livsmedelskostnaderna, men nu har bostadskostnaderna blivit den största posten. Jag nämner detta för att understryka vikten av att det vidtas åtgärder för att sänka boendekostnaderna och därmed hyrorna.

Anf. 109 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! I mitt förra anförande läste jag upp vad centern och folkpartiet hade sagt om förmögenhetsöverföringarna när de lade fram sina förslag om hyreshusavgiften, nämligen att de möjligheter att höja hyrorna som bruksvärdessystemet innebar var oacceptabla och att dessa pengar skulle hamna i de privata fastighetsägarnas fickor. Jag gav er tillfälle att ge en förklaring till det som hänt från 1982 och fram till nu. Jag har inte hört ett ljud, trots att ni har haft två repliker.

Ni förkastar inte bara det ni sade 1982, utan nu går ni med på att höja överföringen från 2 till 4 miljarder kronor om året – med en kapitalisering på 10 % får de privata fastighetsägarna 40 miljarder kronor enligt moderaternas motion och genom att man avskaffar fastighetsskatten. Icke ett ljud från er. Vad är det som har gjort att ni har ändrat er under den här perioden? Ett förslag som ni ansåg som oacceptabelt 1982 tycker ni inte bara är acceptabelt nu utan ni godtar att det så att säga fylls på genom ytterligare upptrappning av de garanterade räntorna.

Rolf Dahlberg sade att det jag sagt om att kommunfullmäktige skulle besluta över hyresgästerna var upplysande. Han gillade det inte, utan ville att de 750 000 hyresgästerna skulle ha den högsta beslutanderätten. Egentligen räcker det med bara 375 000, eftersom det enbart krävs enkel majoritet. Det är klart att vi har olika synsätt på denna punkt. Jag tycker alltså inte att ett löst hopfogat kollektiv av hyresgäster skall ta över den i demokratisk ordning valda kommunfullmäktigeförsamlingen, som genom lagstiftning av riksdagen har fått ansvaret för bostadsförsörjningen. Jag kan på den punkten bara konstatera att vi har olika meningar.

Rolf Dahlberg säger sedan att det inte finns något utrymme för att föra över pengar från villaägarna till dem som bor i hyreshus. Nej, det tycker inte

jag heller. Jag tror säkert att villaägarna kämpar med sina bostadskostnader liksom hyresgästerna. Men Rolf Dahlberg, vad är det som gör att ni tror att hyresgästerna däremot har ett utrymme för att ta på sig en kostnad på 4 400 kr. till fram till 1987? Vad är det som gör att Rolf Dahlberg tror det? Detta är den verkliga innebörden, att villaägarna befrias från fastighetsskatten och skall ges full avdragsrätt, och sedan skall hyresgästerna åka på 4 400 kr. extra.

Har ni förletts av siffror om hur många exekutiva auktioner det är på villor? Det brukar sägas att det var 2 100 på ett år, men det var bara 865. Men samtidigt vräktes bara i Stockholm 6 800 hyresgäster med 4 000 barn.

Det är dessutom inte sant som Rolf Dahlberg säger att alla befrias från fastighetsskatten. Det är villaägarna som befrias. De som bor i allmännyttiga flerfamiljshus med statliga lån betalar ingen fastighetsskatt, det vet Rolf Dahlberg. De kompenseras i systemet av fastighetsskatten. Om man nu tar bort fastighetsskatten för de andra fastigheterna, dvs. det privata äldre fastighetsbeståndet utan statliga lån, då höjer hyresvärden hyran upp till den nivå som allmännyttan har, och hyresgästen slipper visserligen fastighets-skatt, men får en ökad hyra i stället.

Kjell Mattsson! När jag säger att vi har den lägsta hyresnivå som vi har haft på tio år har jag givetvis inte påstått att vi har trollat på något sätt, utan jag har velat göra gällande att det är ett uttryck för den politik som regeringen fört, att vi har sett till att vi har en mycket stillsam utveckling av boendekostnaderna, även om vi alla kan tycka att de är för höga ändå.

Sedan drog Kjell Mattsson slutsatsen att folkpartiet och centern nu var intresserade av räntelån, och han tolkade Rolf Dahlberg så, att denne hade gett uttryck för samma uppfattning. Då har man all anledning att hoppas att det kommer ett sådant förslag från bostadskommittén med det snaraste. Det skall bli utomordentligt intressant att se vad man kan göra när det gäller bostadsfinansieringen med hjälp av ett sådant system.

Kerstin Ekman säger att vi skall ta fram förslag som ökar friheten för de enskilda. Vad har Hans Gustafsson gjort för att öka friheten för dem, frågade Kerstin Ekman. Bl. a. har jag genomfört den reform som inte den folkpartistiske bostadsministern orkade genomföra, nämligen att ge hyresgästerna rätt att bestämma över sin lägenhet och själva ta hand om skötsel och underhåll av den. Det lyckades inte ni göra när underhållsfondsutredningens förslag hade lagts fram, men jag har faktiskt gjort det.

Under min tid som bostadsminister har jag, liksom den föregående bostadsministern, arbetat på att utveckla boendedemokratin – men jag vill inte ensam ta åt mig äran för det. Vi har en utomordentligt intressant utveckling i landet f. n. när det gäller boendedemokrati och boinflytande.

Jag har inte tagit ställning till norm 3. Jag vill bara säga, när man från folkpartiet talar om att de som bor på institution skall få eget rum och gör ett nummer av det, att jag tycker att det är bra. Jag delar den uppfattningen. Men det hade varit ännu bättre om ni från folkpartiet hade läst det betänkande vi har gett ut som heter Bo på egna villkor och som vi hoppas få följa upp i en proposition.

Vi vill över huvud taget komma ifrån institutionsboendet. Jag tror att väldigt många av de 125 000 människor som i dag vistas på institutioner skulle kunna vistas i sina bostäder. Jag tror att människor skulle kunna leva och dö i sina bostäder – om vi vore förståndiga nog att bygga upp både den kommersiella och den sociala servicen och anpassa bostäderna, göra dem tillgängliga och förse husen med hissar, så att folk kunde komma ut och in. Jag tycker att det är en långt viktigare åtgärd än många andra, och jag hoppas att vi gemensamt skall kunna finna vägar att lösa denna också enligt min uppfattning väldigt viktiga fråga i framtiden.

Jag har med det här velat säga att den något omfattande och hetsiga debatt som vi hade om fastighetsskatten i december nu har fått en bättre och riktigare belysning, sedan de alternativa förslagen har lagts på bordet. Jag kan bara konstatera att de förslag som är presenterat i moderaternas motion är ur social synpunkt och rättvisesynpunkt omöjliga. Jag är förvånad över att man kan lägga fram ett förslag som är så orättvist och har sådana konsekvenser när det gäller förmögenhetsomflyttningar som det moderaterna har lagt fram. Jag kan inte begripa att inte folkpartiet och centern tar avstånd från ett förslag av den här karaktären. Folkpartiet och centern har i alla fall en historia när det gäller att föra en social bostadspolitik. Jag beklagar att de har övergivit den.

Andre vice talmannen anmälde att Kjell Mattsson, Rolf Dahlberg och Kerstin Ekman anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 110 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Riksdagens allmänpolitiska debatt på nyåret har som bekant ersatt den gamla remissdebatten, som avsågs vara några ord i anslutning till statsverkspropositionen på dess väg till de olika utskotten. Men man lyckades aldrig få oss riksdagsledamöter att hålla oss till sak, och det var nog klokt att döpa om debatten, så att det bättre framgår vad det hela rör sig om.

Vi har val i höst med påföljd att vid nästa allmänpolitiska debatt, någon gång i oktober, en hel del av ledamöterna har bytts ut och nya har kommit. En del har, av valutgången därtill nödda och tvungna, försvunnit från arenan. Somliga har också försvunnit helt frivilligt. Eftersom jag hör till den kategorin är dagens debatt det sista tillfället för mig att delta i denna debatt med något som förr brukade kallas för svanesången. Jag måste tyvärr säga att sången hittills har skorrat obehagligt falsk.

Någon absolut tystnad från min sida de månader som återstår till valet kan jag inte garantera, men själv skall jag verkligen göra mitt bästa för att glömma dagens dissonanser och i stället minnas de inslag av saklig debatt och av personlig vänskap tvärsöver alla partigränser som vårt arbete här i huset trots allt är så rikt på. Till forna dagar återgår liksom hos Fänrik Ståhl min tanke än så gärna.

Nog finns det minnen kvar att dröja vid, t. ex. riksdagens högtidliga öppnande, varav man fick uppleva ett svagt återsken, när drabanterna

nyligen marscherade genom rikssalen vid öppnandet av utställningen De tre Karlarna. En liknande ceremoni på riksdagsplanet utgjorde det TV-program som förr vid direktsändning av riksdagens öppnande samlade det i särklass största antalet tittare. Gång på gång har representanter för andra nationer frågat mig: Hur kan ni i Sverige göra er av med en sådan unik ceremoni, den bästa propagandan ni kan få – och propaganda behöver även, eller kanske mest, en liten nation.

Jag är mycket angelägen om att här betona att det nya riksdagsöppnandet är en värdig ceremoni, sedan kungen befriats från rulltrappsåkandet, men det är nu en statsceremoni vilken som helst och inte en så i hela världen absolut unik sak som den tidigare var. Visserligen kostade det en hel del pengar, men så i botten har väl ändå inte de socialistiska maktinnehavarna kört vår ekonomi att vi inte skulle ha råd med litet pompa. Det är svårt att i pengar värdera litet ståt, det erkännes gärna, men inte behöver den svårigheten leda till att vi avskaffar det hela. Nedvärdera inte de irrationella faktorerna bara därför att de kan vara litet svåra att få ordentligt grepp om.

Låt mig bara som ett exempel nämna rikets administrativa indelning, där diskussion just nu pågår om t. ex. omorganisation av skatteväsendet. Bl. a. diskuteras utbrytning av skatteavdelningarna från länsstyrelserna till regionala organisationer. I förlängningen kan vi där ana avskaffande av, mitt hemlän Blekinge som eget län. Vi blekingar är allvarligt oroade över vad som sker mer eller mindre i det fördolda, och här går åter mina tankar än så gärna till en sammankomst en gång i tiden i Ronneby mellan bl. a. Tage Erlander och vår dåvarande landshövding Thure Andersson.

En landshövding i Växjö hade uttalat några vanvördiga ord om det lilla Blekinge. Thure Andersson ville med anledning därav få garantier för länets fortbestånd. Statsministern uttalade inte något klart ja, bara att vi väl finge gräva ner en eventuell länsindelningsreform till efter valet. "Nej", blev Thure Anderssons svar. "Här grävs inte ned någonting tillfälligtvis. Här skall grävas så djupt att inga idéer om avskaffande av Blekinge som eget län sticker upp igen." Och det tog man varandra i hand på.

Nu förefaller det som om man glömt bort det där handslaget, eller kanske sinnet för det lokala håller på att utplånas till förmån för i datorernas skydd tillskapade stora enheter. Det här har ingenting med sockenpolitik att göra; kalla det snarare en fråga om livskvalitet. Att även vi som bor i litet mindre områden – och dit hör ovedersägligen Blekinge län – också vill ha möjligheter till direktkontakt med våra myndigheter tycks man inte förstå. Den ena institutionen efter den andra har tagits ifrån oss, enligt känd kronärtskockemetod. Vi hoppades i det längsta på kompensation genom havsfiskelaboratoriets förflyttning från Lysekil till Karlskrona, men därav blev intet – tvärtom! För att plocka ihop Uddevallapaketet togs ytterligare ett hundratal arbetstillfällen bort från Kallinge. Visserligen gällde det inte statliga sysselsättnings-tillfällen, men lika fullt var de förknippade med Uddevallaprojektet.

Nu måste staten verkligen ge oss besked om vad man har för avsikter med Blekinge län, där staten har ett alldeles speciellt stort ansvar, eftersom länet ursprungligen byggts upp av staten för statliga anläggningars behov. Det går

inte att utplåna en månghundraårig organisation genom ett penndrag.

Just nu pågår samtal om Blekinges framtid, och därför skall vi blekingar under den här allmänpolitiska debatten hålla oss ganska lugna, men mycket snart måste vi få besked i den här frågan.

Arbetslösheten är i Blekinge svårare än i de flesta län. Jämfört med de andra länen är Norrbotten värst ute med 19 arbetslösa per ledig plats, varefter kommer Gävleborg med 18 och Blekinge med 14. Detta kan lämpligen jämföras med 4 arbetslösa per ledig plats för riket i dess helhet. Mina kamrater på Blekingebänken brukar sköta den här bevakningen bra, och jag har därför nu inskränkt mig till några toner i min svanesång i förhoppning om att melodin inte måtte förklinga förrän staten äntligen har vaknat, i varje fall när det gäller det ena ögat.

Låt mig så till sist tala något om miljön, dvs. den natur som vi är helt beroende av för att över huvud taget kunna leva. Jag väckte en gång i tiden en motion om möjlighet för länsstyrelserna att förbjuda plockning av vilda blommor för avsalu, även om ifrågavarande arter inte direkt var utsatta för skövling. Jag kommer inte ihåg när motionen väcktes, men jag skulle tro att det var 1958 eller 1959. Naturligtvis fick jag lida mycken smälek och togs i upptuktelse av vice talmannen: "Hör nu snälle Wachtmeister, du får väl ändå tänka litet på riksdagens anseende. Man motionerar inte om sådana saker – skydd för blåsippor!" Jag hör ännu i dag hans fnysande över min omdömeslöshet.

Motionen gick emellertid igenom – inte genast förstås, för så gick det inte till på den tiden. Nykomlingarna skulle hållas i Herrans tukt och förmaning. Sedan spelade det mindre roll om de tillhörde regeringspartiet eller inte. Avslag på motionen blev det ändå.

Det har onekligen ändrat sig ganska mycket sedan denna tid i slutet på 1950-talet. Då visste knappast någon ens vad miljövard var. I dag tror jag mig med lugn kunna sätta upp en inflationskrona i pris till den som kan öppna en tidning utan att träffa på ordet miljö. Och det är glädjande, inte minst för alla dem som under en lång följd av år i sitt arbete för en vettigare behandling av miljön mest har skördat ett medlidsamt småleende: Tja, ni är nog hedervärda men ack så verklighetsfrämmande. Det doftar knätofs och naftalin samt gamla skäkteträn på långt håll. Välfärden måste gå före allt. Men när välfärdens källor sinar, när naturens lagar kräver ut sin rätt och när naturen med ohejdad kraft slår tillbaka, då är det inte lika roligt längre. Man har hunnit därhän på en del håll ute i världen. Men vi är än så länge lyckligt förskonade därifrån.

Jag skall inte här ta upp någon längre debatt om denna sak – det är inte så länge sedan vi diskuterade bl. a. utbyggnaden av våra älvar. Fuller väl kan jag förstå de kommunalmän som inför vikande sysselsättningssiffror kastar blickar på älvarna men inte alltid för resonemanget till slut och ser vad konsekvenserna blir av en utbyggnad, som för alltid förändrar den miljö som älvarna utgör.

Man vet t. ex. mera sällan vad vildmarksturismen och turism i allmänhet betyder. Denna nya turism kanske på sikt skapar mer sysselsättning än de

relativt få arbetstillfällen som uppkommer under en kortvarig utbyggnadsperiod. Jag är ganska övertygad om att våra efterkommande inte kommer att överösa oss med lovord för att vi har spolerat dessa tillgångar, inte därför att vi har behövt elkraften utan därför att vi inte har kunnat hitta någon sysselsättning – för att inte tala om de rent kulturella förluster som följer i hyggesplogningens och överdämningarnas spår.

Vi skall bruka naturen. Det kan jag hålla med om; den far inte illa av att på ett försiktigt vis tas in i produktionen. Vi skall som sagt bruka den, inte missbruka den. Men det sista är just vad vi gör.

Många, kanske de flesta, av våra rekreationssökande medger att de när de hör ordet miljö först låter tankarna gå till den vitstammiga björkhagen – och det med rätta, för den är ju det mest svenska vi kan tänka oss. Men har alla tänkt på det arbete som ligger bakom dess tillkomst? Den är sannerligen inte någon naturprodukt utan ett kulturlandskap, i högsta potens. Det är betesbruk, vidtagna eller inte vidtagna åtgärder som har bildat dessa hagar. Men när betesdjuren försvunnit, när gårdarna avkreaturerats – fruktansvärt ord förresten – har hagarna spelat ut sin roll. Vill vi av hänsyn till landskapsbilden eller av hänsyn till friluftslivet ändå ha dem kvar, anmäler sig följande åtgärder, som alltså skall göras av en eller annan:

1. Städning under våren.
2. Slagning av ogräs och andra icke önskade örter före blomningen, strax före midsommar.
3. Bultning av busk uppslag.
4. Tidig slåtter.
5. Røjning under hösten.
6. Hamling.

Allt detta och mer därtill klarade korna av. För att nedbringa överskottet på animalieprodukter har jordbruket anmodats minska kreaturshållningen. För att hålla hagarna öppna anmodas vi av länsstyrelsens naturvårdsenhet att öka betestrycket, alltså öka djurhållningen.

Ack ja! Livet är fullt av bekymmer. Hur skall vi lösa den konflikten? Att vara liberal är att vara kluven, så har ju någon för mig obekant tänkare sagt, men eftersom jag inte tänker byta parti för den här sakens skull är problemet fortfarande olöst.

Anf. 111 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! I ekonomiskt kärva tider finns det alltid en risk att miljöhänsynen kommer på undantag, att kortsiktiga ekonomiska intressen får företräde i stället. Kanske är det en förklaring till att så litet positivt och konkret har hänt på miljöområdet sedan det senaste regeringsskiftet. Kanske är det också en förklaring till att regeringen inte ansåg att det fanns anledning att vara representerad med sin jordbruksminister i årets allmänpolitiska debatt.

- Jag tror – och det är en djupt förankrad uppfattning inom centern – att detta är en felsyn. Försummelser på miljöns område, uraktlåtenhet att lägga

ekologiska hänsyn till grund för allt samhällsarbete slår tillbaka, också ekonomiskt, på lång sikt. Vi kan se det väldigt påtagligt i den försurning som nu är ett hot mot våra skogars och våra jordars produktionsförmåga. Vi ser det litet mindre påtagligt och uppseendeväckande i form av smygande hälsoeffekter på oss människor som kan bero på gifter i miljön och som kan bero på vantrivsel på grund av en försämrad miljö kvalitet. Allt det här slår tillbaka mot oss människor.

Mot den bakgrunden är det beklagligt att ett antal på miljöområdet mycket aktiva år, när centern hade ansvar för miljöpolitiken i regeringen, har följts av snart tre passiva år.

Visserligen har det utretts en hel del. Regeringen har inrättat kemikommisionen och aktionsgruppen mot försurning, och det är tacknämligt. Vi tycker att det är positivt, men vad som är beklagligt är att så litet gjorts medan utredningsarbetet fortgått. Vi måste naturligtvis också ställa frågan: Blir de förslag som förhoppningsvis kommer innan denna mandatperiod är ute tillräckliga för att på ett konkret sätt angripa de stora miljöproblem som vi har framför oss?

Jag vill framhålla några viktiga synpunkter som har förts fram från centerns sida i upprepade motioner under denna mandatperiod.

Det är viktigt att vi får en energipolitik som prioriterar hushållningsinsatser och användning av inhemska, miljövänliga bränslen. Vad vi ser nu är att den energipolitik som förs ersätter försurande importerad olja med försurande importerat kol i stället för att man satsar på hushållning och inhemska bränslen.

Genom en sådan inriktning som vi föreslår kan man också angripa det som kanske blir nästa stora miljöproblem, nämligen koldioxidproblemet. Fossila bränslen leder ju till ett nettotillskott av koldioxid i atmosfären, som långsiktigt kan leda till allvarliga klimatrubbingar. Genom att i stället satsa på hushållning och använda förnybara energikällor slipper man ifrån det problemet och undviker vad som kanske i framtiden kan bli en miljökatastrof.

En annan viktig åtgärd för att framför allt möta försurningshotet är att få till stånd en rening av bilavgaserna. Det är oerhört viktigt att påskynda utvecklingen för att få fram blyfri bensin och därmed också möjligheter till en katalytisk avgasrening, så att vi kan befria avgaserna från kväveoxider som i synnerhet lokalt kanske är den allra största försurningskällan. Särskilt för storstadsmiljöerna är det av vital betydelse att man kommer åt den föroreningskälla som avgaserna utgör.

Därför har vi från centerns sida varit pådrivande för att skynda på utvecklingen av blyet ur bensinen. Vi har föreslagit att man skulle använda etanol som ett medel att underlätta att snabbt få fram blyfri bensin. Fördelen med etanol är att den underlättar borttagande av blyet ur bensinen, så att man därmed får till stånd en avgasrening, samtidigt som det är en inhemsk produkt som skapar sysselsättning här hemma och minskar belastningen på vår handelbalans. Dessutom är det en miljövänlig produkt.

Vi har föreslagit att man skall göra etanolen skattefri för att på det sättet

underlätta introduktionen och låginblandningen av etanol i vår bensin. Vi lyckades i höstas få ett stöd från riksdagens sida för detta. Nu väntar vi, hittills förgäves, på att regeringen skall återkomma med förslag om skattefrihet för etanol. När kommer det förslaget? Försurningen är vårt kanske allra mest akuta miljöhot. Därför krävs det kraftfulla insatser, dels inhemska av det slag jag talade om, dels ett intensivt internationellt arbete för att få till stånd begränsning av de luftföroreningar som faller ned hos oss i form av surt avfall.

Den växande kemikalieanvändningen är kanske det andra akuta miljöproblem vi måste angripa på ett mera aktivt sätt än vi gjort hittills. Olyckan nyligen i Bofors och den tidigare olyckan i Teckomatorp, som vi ännu minns, är exempel på mera dramatiska miljöolyckor som hänger samman med kemikaliehanteringen. Vi har naturligtvis också en pågående smygande miljöförstöring, smygande hälsorisker att ta hänsyn till.

Det krävs en bättre kontroll av kemikaliehanteringen. Vi hoppas att vi kan räkna med att förslag kommer och att dessa förslag blir tillräckliga. Det krävs också underlag för denna bättre kontroll: ett bättre och väl fungerande produktregister. Vi tycker för vår del att det bör vara självklart att registret inte bara upptar ämnen utan också redovisar vilka produkter som innehåller olika farliga kemikalier.

Det krävs mera kunskap på miljöområdet och kemikalieområdet. Vi har anvisat offentliga utfrågningar som ett sätt att öka kunskap och medvetenhet om kemikalierisker. Vetenskaplig medling är en annan sådan metod. Vi anser det också nödvändigt med ökade resurser till forskning om kemikalier och kemikalieanvändning, även för att man skall kunna utveckla produktionsmetoder som gör att man kan minska användningen av riskabla kemikalier.

Som ett komplement till kontrollåtgärder av olika slag har vi också fört fram förslag om en obligatorisk försäkring för producenter och importörer av riskabla kemikalier. Inom ramen för ett försäkringssystem, där vi skulle kunna anlita de försäkringsbolag som finns på marknaden, skulle vi på ett naturligt sätt få vad man kan kalla en miljöavgift på kemikalieområdet genom premier som rimligen skulle sättas i förhållande till de olika kemikaliers miljörisker. Vi skulle få resurser och ett ekonomiskt intresse för satsning på forskning om kemikalierna och på förebyggande åtgärder av olika slag för att på det sättet kunna minska skaderiskerna. Sist men inte minst skulle detta naturligtvis också skapa en trygghet för dem som riskerar att skadas av kemikalier.

Vi har också i andra sammanhang fört fram kravet på att vi skall intensifiera våra internationella insatser, dels för att få till stånd internationella överenskommelser, dels för att få till stånd kraftfulla insatser för att möta de globala miljöhoten. Inte minst bör vi inrikta vår biståndspolitik mycket mera på detta.

Det här är några viktiga krav som hittills tyvärr mött ganska litet intresse hos majoriteten i riksdagen. Däremot ser vi framför oss många ur miljösynpunkt negativa utvecklingar. Vi har en energipolitik som inte tar vara på inhemska resurser och miljövänliga energikällor. Vi vet att det finns planer

på att undanröja det kommunala vetot. Det finns planer på att ta bort skyddet för åkermarker. Det planeras en jordbrukspolitik som kommer att leda till ökade jordbruksnedläggelser. Det finns tyvärr många exempel på att miljöhänsynen har hamnat i strykclass. Låt oss hoppas på en ändring på den punkten.

Anf. 112 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Miljöfrågorna borde alltid få vara i centrum i riksdagens arbete. Hoten mot vår miljö är många. De varnande rösterna har hörts länge, men kanske är det först nu när det finns ett akut hot mot en av våra främsta naturtillgångar, nämligen skogen, som alla verkligen på allvar vaknat upp inför denna allvarliga situation. Jordbruksministern har aviserat en proposition om luftföroreningar och försurning och dessutom en kemikalieproposition. Från folkpartiets sida förutsätter vi att förslag till åtgärder kommer att redovisas. Vi kommer att ta ställning till jordbruksministerns förslag när propositionerna kommer. Det är nödvändigt att åtgärder vidtas mot försurningen. Det gäller ökade akuta insatser i vårt land, det gäller forskning och inventering samt internationella insatser.

Folkpartiets ordförande har föreslagit att riksdagen skall ta direkta kontakter med det engelska parlamentet med anledning av att den engelska regeringen tydligen tänker underlåta att vidta de åtgärder som erfordras för att minska det utsläpp som också drabbar vårt land. De internationella överenskommelserna är nödvändiga men får inte innebära att vi underlåter att vidta de åtgärder mot luftföroreningarna som också måste genomföras i vårt eget land.

Herr talman! Det finns en rad hot mot vår natur. Fjällskogar, urskogar, hagar och våtmarker försvinner i snabb takt. Kraven på utbyggnad av de outbyggda Norrlandsälvarna och andra värdefulla älvsträckor kvarstår. De statliga naturvårdsanslagen är fortfarande otillräckliga.

Riksdagen har nyligen fattat beslut som skall förbättra skyddet för fjällskogarna. Inom folkpartiet tror vi dock att det är nödvändigt att gå längre för att skydda dessa oersättliga fjällskogar. Bevakningen av fjällskogarnas framtid får inte upphöra som följd av de beslut som riksdagen har fattat.

Folkpartiet anser att naturvårdens position måste förbättras. De rester av urskogar som finns kvar över hela landet måste skyddas. Det pågående arbetet med bättre utnyttjande av de s. k. 5:3-skogarna innebär hot mot våra lövskogar och också mot de skogar som till övervägande del inte omfattar ädla lövträd.

I det här sammanhanget är hotet mot utrotningshotade växter och djur mycket stort. Det behövs ökade insatser från statens sida för att skydda dessa arter. Det bästa sättet att skydda olika områden är att inrätta nationalparker. Tyvärr är detta skydd inte tillräckligt. Stora ingrepp har gjorts i våra nationalparker. Jag nämner i det här sammanhanget Stora Sjöfallet och Abisko. Trots detta är det nödvändigt att vi får fler nationalparker och att fjällområdet över huvud taget får ett bättre skydd mot exploatering.

Myrområdet Sjaunja saknar motstycke i Europa. Får detta område vara i

fred; är det av oerhörd vikt för många fågelarter som är beroende av ostörda häckningslokaler.

Taavavuoma är ett annat område av stort intresse. I jorden finns evig tjäle, och torven i området har lyfts upp till en mängd kupolformade kullar som når flera meter över den omgivande myren. Området behöver få skydd som nationalpark. Det gäller också Rogenområdet i södra delen av fjällområdet. Urskogslika barrskogar, blockmarker, drumliner och rullstensåsar karakteriserar området.

Fjärrturismen och det arbete som Svenska turistföreningen bedriver behöver allt stöd. Det är enligt folkpartiets uppfattning självklart att hänsyn också måste tas till rennäringens intressen.

I början av mitt anförande sade jag att naturvärden har otillräckliga resurser. Och visst är det väl så. När stora belopp satsas på skogsvård och vägbyggen, är de medel som står till naturvårdens förfogande småbelopp.

Naturen har också ett värde. Detta värde kan kanske inte omedelbart diskonteras i kronor och ören. Klart är emellertid att naturen är ett av de största värden som vi har i vårt land.

Från folkpartiet har vi länge kritiserat att naturvärden har så otillräckliga resurser. Årets budgetproposition ger inga förbättringar. Visserligen har ett anslag höjts från 20 milj. kr. till 40 milj. kr., men samtidigt har ett annat anslag på 20 milj. kr. tagits bort och hänvisning görs till STU:s anslag.

Från folkpartiet menar vi att den här utvecklingen inte får fortsätta. Regeringen visar inte tillräckligt intresse för naturvärden. I vårt budgetalternativ, som totalt är snävare än regeringens, har vi prioriterat naturvärden. Vi menar att mark skall överföras från Domänfonden till Naturvårdsfonden. Vi menar att ett särskilt anslag måste finnas för flora- och faunavård och att anslagen till miljövårdsinformation och övervakning av miljöförändringar skall höjas. Vi menar att anslaget Stöd till miljöskyddsteknik, som föregående år var 20 milj. kr., måste få finnas kvar.

Herr talman! Det får inte vara så, att naturvärden får de pengar som finns kvar när andra behov har fått sitt.

Luftföroreningarna får vi diskutera när regeringen kommer med sin proposition på området.

Det finns också allvarliga tungmetallproblem, som kanske inte alltid hänger samman med just förurningsprocessen. Sopförbränningen har alltmer uppmärksammats. Från folkpartiet anser vi att riskerna för att tungmetaller sprids i naturen i samband med sopförbränning måste uppmärksammas. Vi måste få en bättre fungerande återvinning. Det gäller PCB, förbränning av orena oljor, sluthantering av bilbatterier och mycket annat. Också reningen av våra vatten måste uppmärksammas. På senare tid har en del av de fällningskemikalier som används i reningsverken ifrågasatts. Även där har orena produkter använts så att tungmetaller tillförts vattendragen.

Folkpartiet anser att miljöfrågorna är så viktiga att ett särskilt miljödepartement måste inrättas. Även i länen och kommunerna måste miljö- och naturvårdsarbetet förstärkas. Vi anvisar särskilda medel för det.

Vi vill i större utsträckning använda miljöavgifter, dvs. ekonomiska

styrmedel, inom miljöpolitiken. Miljön bör inte gratis ställas till förorenarens förfogande, utan principen bör vara att förorenare betalar. Intäkterna från avgifterna skall användas för miljöinsatser. De får alltså inte, som så ofta har hänt, bli en vanlig skatt.

Herr talman! Slutligen vill jag återkomma till naturvården och än en gång betona att dess ställning måste förbättras, samtidigt som åtgärder insätts mot de skadliga ämnen som tillförs vår miljö. Regeringen har enligt vår uppfattning inte gjort tillräckligt mycket på det här området. Speciellt gäller detta naturvården, där de socialdemokratiska regeringsåren har varit förlorade år.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

13 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 7 februari

1984/85:94 av *Karin Israelsson* (c) till justitieministern om påföljden för sexuella övergrepp mot barn:

En mycket allvarlig form av barnmisshandel är sexuell övervåld, och i de flesta kulturer hör incest till det mest förbjudna. Ändå förekommer sexuella övergrepp mot barn. Övergreppen sker ofta i former som ligger nära de beteenden som juridiskt avses med incest.

På senare år och i de senaste månadernas debatt har sexuella övergrepp mot barn kommit i blickpunkten för allmänhet och massmedia. Utvecklingen av folks medvetenhet om sexuella övergrepp och deras följder visar i stort sett samma mönster som gällde när misshandel och vanvård av barn blev synliga och började motverkas.

De flesta kända förövare är män, men också kvinnor förgriper sig på barn. Såväl pojkar som flickor utsätts för övergrepp, men enligt vad vi hittills vet om svenska förhållanden är flickor betydligt oftare offer än pojkar. Såväl manliga som kvinnliga förövare har både pojkar och flickor som offer.

Ett viktigt steg när det gäller att angripa sexuell misshandel av barn är att känna igen, bemöta och behandla dem som begår övergreppen. Vad gäller offren måste en fördomsfri och sakkunnig bedömning av deras resurser och hjälpbehov ske. Av stor vikt är här det samarbete som måste utvecklas mellan socialtjänst, barn, skolhälsovård och polis. För den som begår övergrepp och ådöms ett straff finns i dag små möjligheter till adekvat vård under fängelsetiden. Med tanke på den tendens som finns hos förövare av sexuella övergrepp på barn att upprepa sitt beteende borde det finnas stödinsatser att tillgå för att förhindra detta beteende efter avtjänat straff.

Jag vill med stöd av detta fråga statsrådet om straffpåföljden för sexuella övergrepp på barn kan utvidgas. Det skulle då innefatta vård och terapi för

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

Meddelande om interpellation

*Meddelande om
frågor*

att komma till rätta med det sjukliga beteende som ligger bakom övergreppen.

14 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 6 februari

1984/85:389 av *Rune Johansson* (s) till justitieministern om planerna på nedläggning av Västergårdens kriminalvårdsanstalt i Mellerud:

Den öppna kriminalvårdsanstalten Västergården i Mellerud hotas av avveckling den 1 januari 1986 efter förslag från justitiedepartementet.

Om denna nedläggning kommer till stånd är det tveksamt om detta överensstämmer med inriktningen av kriminalvården. Den föreslagna tidpunkten för nedläggningen torde också medföra komplikationer.

Med anledning härav vill jag fråga justitieministern:

Är justitieministern beredd att ompröva nedläggningsplanerna när det gäller Västergården?

den 7 februari

1984/85:390 av *Margó Ingvardsson* (vpk) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om villkoren för erbjudande av svenska sjukhusplatser åt utländska patienter:

Företaget Swedhealth, som bildats i Landstingsförbundets regi, skall bl. a. förmedla svenska sjukhusplatser till importerade patienter. De utländska patienterna skall erbjudas vård inom områden där sjukvården har överkapacitet.

Med anledning av detta vill jag fråga sjukvårdsministern:

Bör exporten av svenska sjukhusplatser ske på rent kommersiella villkor?

1984/85:391 av *John Andersson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om arbetslösheten i Västerbottens inland:

På en lista över de 25 kommuner i vårt land som har den högsta arbetslösheten återfinns 5 kommuner från Västerbotten. Min egen kommun intar en 7:e plats på denna lista. Förra året blev också ett rekordår i fråga om utflyttningen från länet. 2 000 personer fick då startbidrag från länsarbetsnämnden för att ta jobb på annan ort.

Vad som nu i första hand behövs är medel för beredskapsarbeten.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder avser arbetsmarknadsministern vidta för att minska arbetslösheten i Västerbotten och då speciellt i dess inland?

1984/85:392 av *Per-Olof Strindberg* (m) till justitieministern om tidpunkten för redovisning av begärd översyn av lagen om gravrätt:

Riksdagen beslutade den 14 november 1979 att med anledning av vad lagutskottet anfört i betänkande 1979/80:4 ge regeringen till känna att viss översyn borde ske av reglerna om gravrätt.

Som svar på fråga meddelade dåvarande justitieministern den 26 november 1981 att det var hans förhoppning att resultatet av övervägandena angående lagen om gravrätt skulle kunna redovisas under våren 1982.

Då någon redovisning av inom regeringen gjorda överväganden ännu ej redovisats, vill jag ställa följande fråga:

När räknar justitieministern med att begärd översyn i lagen om gravrätt skall kunna redovisas för riksdagen?

1984/85:393 av *Per-Olof Strindberg* (m) till justitieministern om tidpunkten för förslag till lag om stiftelser, m. m.:

I ett frågesvar den 6 december 1983 aviserade justitieministern att bearbetningen av stiftelseutredningens promemoria pågick inom justitiedepartementet och att justitieministern även var beredd att överväga "om någon form av parlamentariskt inslag i det fortsatta utredningsarbetet skall åstadkommas".

Då det föreligger betydande brister i den nuvarande lagen om stiftelser vill jag till justitieministern ställa följande frågor:

1. När kan lagförslag förväntas angående stiftelser?
2. På vad sätt har parlamentariskt inslag i utredningsarbetet tillgodosetts?

1984/85:394 av *Per-Ola Eriksson* (c) till statsrådet Ingvar Carlsson om arbetsmarknadsläget i Norrbotten:

Statsrådet Ingvar Carlsson har i en av Norrbottens länsstidningar uttalat sig om Norrbottens framtid. Av statsrådets uttalanden framgår att några ytterligare insatser inte planeras från regeringens sida.

Norrbotten befinner sig, trots högkonjunkturen i landet, fortfarande i en mycket svår situation. Arbetsmarknadsläget är allvarligt med drygt 10 000 personer utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Flertalet kommuner får vidkännas kraftig befolkningsutflyttning. Hårdast drabbade är kommunerna i inlandet, malmfälten och Tornedalen. Om det inte vidtas kraftfulla åtgärder blir situationen ohållbar i dessa bygder.

Med anledning av detta vill jag till statsrådet Ingvar Carlsson ställa följande frågor:

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

*Meddelande om
frågor*

Nr 76

Torsdagen den
7 februari 1985

*Meddelande om
frågor*

Är regeringen nöjd med arbetsmarknadsläget i Norrbotten? Om inte, vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra situationen?

15 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert